KR. SVEUČ. BIBLIOTEKA
U ZAGREBU.

154266

80 K 19.

P/89

...mu Domorodcu
... Užareviću,
za znamenje štovanja

složitelj

792

TEMELJI

ILIRSKOGA I LATINSKOGA

JEZIKA

ZA

POČETNIKE.

U ZAGREBU.

Tiskom k. pr. nar. ilir. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

1839.

PREDGOVOR.

Znanje svoga vlastitoga jezika donosi svakomu čověku dvě koristi: jednu, što ga čini izobraženim članom svoje domovine, a drugu, što mu k naučenju inostranih jezikah laglji put otvara. A budući naš narod tako nesrětan, da još do danas nigdě nikakove narodne škole neima, gdě bi se mladež u svojem jeziku temeljito věžbala, zato ona ni jedne ni druge gori spomenute koristi do sad imati nije mogla. Radi česa želeći ja po mogućnosti mojoj ovomu pomanjkanju koliko toliko pomoći, naumio sam ovu knjižicu na světlo izdati, i uz početke jezika latinskoga zajedno i početke ilirskoga pridati, i koliko mi bi u kratko moguće, razliku vlastitosti izmed ovih dviuh jezikah pokazati. U ovoj dakle, samo za perve po-

četnike odlučenoj knjižici nikakove izverstnosti netraži; jer izvan što sam mnoga hoteći, radi kratkoće izpustio, ima i gdèšto, što mi se je i nehote u hitosti izpod pera izmaklo, i što mi već poslě, kad sam svaki slědeći list pisao, na predidućem jurve štampanom listu dodati ili popraviti nebi moguće. Ako sam ništanemanje k naznačenom cilju štogod prinesao, veoma se radujem; a i ako sam gdèšto manje pravo upiso, nadam se, da će mi svaki razuman razsuditelj oprostiti, osobito kad promisli, da je bolje i slabo početi, nego sa svim spavati. —

U Zagrebu dana 24. Listopada 1839.

Prof. Antun Mažuranić.

U V O D.

1. *Što je Gramatika*[1]) *obćenito?*

Gramatika je umětnost kakov jezik dobro čitati, razuměti, pisati i govoriti.

2. *Što je Gramatika ilirska?*

Gramatika ilirska je umětnost ilirski dobro čitati, razuměti, pisati i govoriti.

3. *Što je Gramatika latinska?*

Gramatika latinska je umětnost latinski dobro čitati, razuměti, pisati i govoriti.

4. *Koliko stranah ima Gramatika?*[2])

Gramatika ima 5 stranah; takove jesu:

1. *Orthoëpia*, iliti Pravočitanje,
2. *Orthographia*, iliti Pravopis,
3. *Etymologia*, » Rěčih izpitavanje,
4. *Syntaxis*, » Rěčih slaganje, i
5. *Prosodia*, » Glasoudaranje.

---

[1]) Rěč »Gramatika« je gerčka, i dolazi od το γραμμα (to gramma), naški »slovo« ili »pisme«, latinski »*litera*«. Iz γραμμα izvodi se ime pridavno γραμματικός, κή, κὸν (*literalis, e, v. grammaticus, a, um*, slovni, a, o), i uzima se u ženskom spolu γραμματικὴ (*grammatica*), razuměvajući τέχνη (*ars*, umětnost), kao da bi hotio reći «Slovna umětnost.« — Naški se dobro uprav »Slovnica« može zvati.

[2]) Ona pitanja, u kojih nedolaze rěči »ilirski« ili »latinski«, spadaju na obadva jezika.

STRANA I.

O Pravočitanju.

5. *Što je Pravočitanje* (Orthoëpia)?

Pravočitanje iliti *Orthoëpia* je strana Gramatike, koja uči slova poznati, pisati, izgovarati i u slovke slagati; ili koja uči pravo čitati.

6. *Što je slovo?*

Slovo je znamenje jednoga samostavnoga glasa; n. p. *a*, *b*.

7. *Koliko slovah imaju Latini?*

Latini imaju 23, ili pravie ako se *i* i *j*, pak *u* i *v* med sobom razluče, 25 slovah, i jesu slědeća:

A, B, C, D, E, F, G, H, I, (J), K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, (V), X, Y, Z.

a, b, c, d, e, f, g, h, i, (j), k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, (v), x, y, z.

8. *Koliko slovah imaju Iliri?*

Iliri, koji se latinskimi slovi služe[3]), imaju izvan *q*, *x*, *y* sva ona slova, koja i Latini; ali buduć da

---

[3]) U cěloj našoj domovini, *Ilirii Velikoj*, t. j. u Horvatskoj, Slavonii, Dalmacii, Bosni, Serbii, Cernoj Gori, Bulgarii, Bačkoj, Banatu, Istrii, Krajnskoj, Koruškoj i Dolnjoj Štajerskoj nepiše se naš jezik samo jednom, kao n. p. latinskom abecedom. Nesrěća je hotěla, da se svi naši pisci u tom pogledu na dvoje razděle: jedni pišu latinskimi slovi, kao ja sada, a drugi slavenskimi. Smetja, nesklad i nesloga u pisanju medju dosadašnjimi pisci latinske polovine jest neopisiva; ali žalibože ni oni, koji slavenskimi slovi pišu, mnogo srěćnii nisu. Slavenske abecede, drugač azbuke zvane, jesu 2, jedna Cirilska a druga Glagoljska.

Cirilski piše čitava polovina svih naših zemljakah, i osim gděkoga franceškana ili jezuite rimokatoličkoga jesu svi Gerčke sjedinjene i nesjedinjene cerkve. U njihovih knjigah vidi se skoro isti nered i nesloga ortografijska, kao kod rimske polovine.

Glagoljskom azbukom služe se Rimokatolici još samo u Dalmacii i poněšto u Istrii, i to samo u cerkvenih knjigah. Što kod njih tolike razlike u pisanju nije, uzrok je, da su malo pisacah imali; ali za mali broj pisacah, ipak se dosta smetje nalazi. — Bosanska azbuka je samo jedna fela Cirilske, i osim někojih franceškanah bosanskih, kao n. p. Divkovića, Margetića i. t. d. neznam da je koi njom pisao.

izvan toga oni u svojem jeziku više glasovah nego Latini slovah imaju, i buduć da latinska abeceda za svaki naš glas svoga osobitoga znamenja neima, dodana su latinskoj abecedi polag novo-ilirskoga načina pisanja još slědeća slova

jednostavna: č, ć, ě, š, ž;

sastavljena: dj, lj, nj, tj [4]);

---

[4]) Za dopuniti ovo pomanjkanje latinske abecede, izmišljali su dosad naši pisci svakojake načine, kako bi kroz različno sastavljenje iz 2 ili 3 slova one jednostavne glasove, kojih latinski jezik neima, znamenovati mogli; i u tom poslu svaki po svojoj ćudi vladajući se, niti mareći jedan za drugoga, pisali su svaki drugačie, n. p. ovako:

za glas	c	někoji	c,	drugi	cz	a tretji	z
«	«	ć	«	ch,	«	cs	«	ç, cj
«	«	ć	«	ch,	«	cs	«	— —
«	«	s	«	sz,	«	s	«	ſ —
«	«	š	«	sh,	«	ss	«	sc —
«	«	z	«	z,	«	—	«	s —
«	«	ž	«	s,	«	x	«	ſc, ſcj, ſg.

Pak još k tomu:

za glas	dj,	někoji	dy,	gy, g, gh, ggj,
«	«	lj,	«	ly, gl, gli,
«	«	nj,	«	ny, gn, gni,
«	«	tj,	«	ty, ch i t. d.

I tim načinom dogodi se, da je kod nas skoro toliko ne samo ortografiah, nego različnih abecedah bilo, koliko smo pisacah imali.

Tako n. p. pisali su:

rěč	cesar	ovako czeszar, ceszar, zesar, i t. d.
«	coklja	« czoklya, cokglia, zokglia i t. d.
«	čaplja	« chaplya, csaplya, çapglia, cjapglia i t. d.
«	čelo	« chelo, cselo, çelo, celo i t. d.
«	ćud	« chud, csud, chiud, chjud i t. d.
«	sušenje	« szushenye, sushenje, suscegne i t. d.
«	škrinja	« shkrinya, shkrinja, sckrignia i t. d.
«	žaba	« saba, xaba, ſcjaba, ſgiaba i t. d.
«	želja	« selya, xelja, ſcéglia, ſgeglia i t. d.
«	žica	« sicza, xica, ſciza, ſgiza i t. d.

Moja naměra ovdě nije bila, pokazati sve moguće načine, kako se gori spomenute rěči u naših knjigah napisane nalaze; dosta je bilo samo někoje prilike navesti, iz kojih se može viděti, da jedne iste rěči, koje cěli narod bez i najmanje razlike jednako izgovara, naši pisci tako različito pisali su, da jih jedva isti učeni Horvati, Slavonci, Dalmatini i t. d. za svoje poznali su, a kamo li bi jih koi manje věšt čověk za jedne iste i od jednoga jezika rěči deržao bio.

odkuda svega skupa ima novoilirska abeceda 31 slovo, kako slěde:

a, b, c, č, ć, d, dj, e, ě, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, tj, u, v, z, ž.

9. *Kako se izgovaraju latinska slova?*

Kako su stari Rimljani svoja slova něgda izgovarali, to se podpuno nezna; ali današnji izgovor latinskih slovah je većom stranom svakomu poznat. Ja ću zato samo o někojih govoriti:

C, kako se čini, izgovarali su stari Rimljani uvěk kao *k*; ali sada kod nas još samo pred *a*, *o*, *u*, pred suglasnici i na koncu rěči kao *k* izgovara se; n. p. *caro*, *cor*, *culter*, *credo*, *ac*, *nec*, *nunc*; a kada stoji pred *e*, *i*, *y*, *ae*, *oe*, izgovara se kao ilirsko *c*, a němačko ʒ; n. p. *cedrus*, *cibus*, *Cyrus*, *Caesar*, *coena*.

Q izgovara se kao naše *k*.

T pred *i* u srědini rěči, kad još jedan samoglasnik ili dvojglasnik za njim ide, izgovara se sada kao *ci*; n. p. *ambitio*, *nuptiae*; ako je pako na početku rěči, ili pred njim stoji još jedno *t*, ili *s*, ili *x*, kao takodjer u starinskom infinitivu na *er*, izgovara se kao *t*; n. p. *tiara*, *Attius*, *ostium*, *mixtio*, *quatier* (na město *quati*).

10. *Kako se izgovaraju ilirska slova?*

Ilirska slova izgovaraju se ovako:

c uvěk kao dosadašnje horvatsko *cz*, a němačko ʒ; n. p. car, konac, stric, Potocki; čitaj: ʒar, konaʒ, ſtriʒ, Potoʒki, a ne Potokki.

č kao dosadašnje horvatsko *ch*, slavonsko *cs*, a němačko tſch; n. p. čaša, čelo; čitaj: tſchaſcha, tſchelo.

ć izgovara se kao *tj* u rěčih: bratja, platja; dakle ćud, moć, noć, čitaj: tjud, motj, notj; ili kao magjarsko *ty* u rěčih: tyuk, kutya.

Pazka. Koi ovo slovo *ć*, kao su mnogi Zagrebci, Zagorci i Varaždinci, izgovoriti nemože, nego na město »hoću, plaća«, (hotju, platja) uprav hoču, plača, (hotſchu, platſcha) izgovara, taj će dobro učiniti, da i u pismu uvěk, barem tako dugo *č* na město *ć* piše, dok se nauči, gdě se ovo zadnje pisati ima.

ě izgorava se kao *ié* ili *je*; n. p. dĕte, věra, čitaj: diéte ili djete, viéra ili vjera. — Buduć da se někoje slovke u našem jeziku u različnih stranah jako različno, t. j. ili kano *e*, ili kano *i*, ili kano *je*, ili pak kano *ije*, n. p. dete, dite, djete, dijete izgovaraju; i budući da se svakomu svoj izgovor i pisanja način nada sve ostale dopada, niti tudjega prigerliti hoće: s toga nije bilo moguće drugačie u pismu sloge želĕti, nego da svaka strana malo popusti, i da se svi u tom sjedine, da se takove slovke u naprědak niti sa *e*, niti sa *i*, niti sa *je*, ali niti sa *ije*, nego nijednostrano a ipak najshodnie sa zabilježenim *ě* pisati imaju. Ovaj zabilježeni *ě* može svaki po volji na svoj način izgovarati, samo da se u pismo jednosličnost uvede; premda bi dobro bilo uvĕk, a osobito u čitanju i u školah već iz toga kano *ié* ili *je* izgovarati ga, da se tim laglje zapamtiti može, gdĕ se pisati ima.

s uvĕk kao němačko ß, a magjarsko *sz*,
š » » » ſch, ili dosadašnje horvatsko i slavonsko *sh*,
z » » » ſ, u rĕči leſen,
ž » » francezko *j* u rĕči *jour*; n. p. žena, žalost, žuč, i t. d.

Sastavljena slova *dj*, *lj*, *nj*, *tj*, lahko svaki igovoriti može, nebudući drugo, nego *d*, *l*, *n*, *t*, mehko izgovoreno; n. p. gradja, veselje, suknja, bratja i t. d.— Sva ostala ovdĕ nenapomenuta slova izgovaraju se jednako, kao i u latinskom.

11. *Kako se dĕle slova?*

Slova se dĕle na samoglasnike (*vocales*), i na suglasnike (*consonantes*).

12. *Što je samoglasnik?*

Samoglasnik (*vocalis*) je slovo, koje samo po sebi svoj podpuni glas ima, i koje se brez pomoći drugoga slova izgovoriti može; takovih je 5: a, e, i, o, u, i još k tomu *y*, koje se u latinskom, i to samo u gerčkih rĕčih nahodi; a u ilirskom *ě*, koje bolje medju dvojglasnike spada.

13. *Što je dvojglasnik, i koliko jih ima?*

Dvojglasnik (*diphthongus*) jesu dva različna samoglasnika, koja se jednim otvorenjem ustah tako izgovaraju, da se obadva razgovětno čuti mogu; takovih je u latinskom 6: ae, au, ei, eu, oe, yi; n. p. *praemium, aurum, hei, Europa, poena, Harpyia.* — U ilirskom jeziku takva dvojglasnika nije, ako ne jedini *ě*, koi se ipak ne dvěma, nego jednim jedinim premda zabilježenim samoglasnikom piše.

14. *Što je suglasnik?*

Suglasnik (*consonans*) je slovo, koje se samo po sebi brez pomoći samoglasnika izgovoriti nemore; n. p. *be, ce, de, ka, ef, er.* Ali ova imena moraju se razlučiti od njihovoga vlastitoga glasa, jer slovo *r* zove se *er*, ali samo ono herstanje, koje se čuje na koncu, jest njegov pravi glas. — Suglasnikah u latinskom ima 19 slědećih: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z; u ilirskom pako 25, kako slěde: b, c, č, ć, d, dj, f, g, h, j, k, l, lj, m, n, nj, p, r, s, š, t, tj, v, z, ž.

15. *Kako se děle suglasnici latinski?*

Suglasnici latinski děle se na dva načina: 1. gledeć na orudje, koim se izgovaraju; 2. gledeć na njihovu vlastitost.

1. Gledeć na orudje izgovaranja jesu:

a) ustni (*labiales*): *b, m, p, f, v.*
b) jezični (*linguales*): *d, j, l, n, r, s, t.*
c) gerleni (*gutturales*): *c, g, h, k, q.*

2. Gledeć na njihovu vlastitost jesu:

a) tekući ili poluglasni (*liquidae v. semivocales*): *l, m, n, r.*
b) němi (*mutae*) jesu svi ostali suglasnici.

x i *z* jesu samo jednostavna znamenja za sastavljene suglasnike; pervo na město *cs, gs* ili *ks*, a drugo na město *ss* ili *ds*, i to samo u nerimskih rěčih.

STRANA II.

O Pravopisu.

16. *Što je Pravopis* (Orthographia)?

Pravopis je strana Gramatike, koja uči kako se rěči pravo pisati i obična u pismu znamenja potrěbovati imaju.

17. *Kolikoverstne su naredbe o Pravopisu latinskom?*

Naredbe o Pravopisu latinskom jesu četveroverstne:

1. O slovih i njihovom měnjanju;
2. O pokratjenju i děljenju rěčih;
3. O někojih rěčih, koje se po obćenoj navadi jako različno i nepravo pišu;
4. O znamenjih razlučavanja.

1. O slovih.

18. *Kada se pišu velika slova?*

Velika slova pišu se tako u latinskom, kako u ilirskom jeziku.

1. Na početku svakoga govora; na početku svakoga versa u pěsmah; za piknjom; za dvěmi piknjami, ako tudje rěči slěde; kao takodjer za znamenjem pitanja i kričanja, ako je njimi govor dokončan.

2. Imena vlastita ljudih; kao: *Homerus, Antonius, Roma, Zagrabia.*

3. Imena svetkovinah, znanostih i měsecih, n. p. *Pascha, Geographia, Aprilis, Junius.*

4. Rěč »*Deus*«, Bog, kad se kao vlastito potrěbuje; zatim sva imena častih i dostojanstvah, i sva zaimena na njih spadajuća, osobito onda, kad na onoga, na koga se piše, spadaju; n. p. *Te, Vir Illustrissime!* Tebe, Mužu Presvětli! i sva druga imena, na koja pozornost čitatelja probuditi želimo.

19. *Koje naredbe imaju se obderžavati u malih slovih u latinskom?*

Slědeće:

1. *ae, oe,* pišu se lěpše razdruženi, nego skupa svezani; n. p. lěpše: *haec, mensae,* nego *hæc, mensæ.*

2. Někoji imaju običaj, da slovo *i* tako za samoglasnik, kako za suglasnik potrěbuju, i pišu ovako: *iudico, ianua, ius, adiicio*; bolji věndar i obćenitii običaj iziskuje, da se *i* samo za samoglasnik zaderži, a *j* za suglasnik piše; dakle bolje: *judico, janua, jus, adjicio.*

3. Tako isto čine sa slovom *u* i *v*, ter upirajući se na pogrěšni někakov pisanja način od staroga vrěmena, nemare za različno znamenovanje ovih dvih slovah, nego i jedno i drugo i za samoglasnik, i za suglasnik potrěbuju, jedino u tom razliku čineći, da na početku rěči uvěk *v*, a u srědini uvěk *u* stavljaju makar se ono kako mu drago izgovaralo; n. p. *iuuo, iuuaui, vnus, vua*; bolje ipak, običnie i razumivie piše se *u* za samoglasnik, a *v* za suglasnik, ovako: *juvo, juvavi, unus, uva.*

4. Neka se piše *ci* a ne *ti*, gdě iztočaj za *c* vojuje; n. p. *audacia*, od *audax*, *concio*, od *cieo*; i u imenih pridavnih: *patricius* i t. d.

5. Neka se piše *ps* a ne *bs* ondě, gde je rěč u Gerčkom sa ψ pisana, kakti god se i *scripsi* a ne *scribsi* piše; n. p. *Apsis, Apsyrtus, Opsonium.*

6. Slova *y, ch, th, ph, rh* pišu se samo u gerčkih i někojih drugih inostranjskih rěčih; zlo dakle piše se: *author, charus, tyro, anchora, sepulchrum*, a bolje: *autor, carus, tiro, ancora, sepulcrum.*

7. Gděgod nije suprotivno lěpomu glasu, ondě sastavljene rěči zaderže zadnje slovo predloga, s koim su sastavljene; n. p. *adfero, adgredior*; nebi věndar lěpo bilo čuti: *adcipio, conlega*, i t. d.

2. O pokratjenju i děljenju.

20. *Što imamo znati o pokratjenju rěčih?*

Na koliko je moguće, trěba se je od svakoga pokratjenja čuvati; jer takova pokratjenja drugi težko razumiju, a za několiko vrěmena ni isti pisac pročitat jih nemore. Rěči dakle cěle, kako se izgovaraju, onako neka se i pišu, ne pako: *Dna. nra.* na město: *Do-*

mina, nostra. — Najobičnia pokratjenja latinska od starih vrěmenah, raztumačena su u knjigi za drugu školu.

21. *Kako se děle rěči latinske u pisanju?*

Děle se ovako:

1. Kada jedan suglasnik medju dvěmi samoglasnici stoji, uzmi ga k slědećoj slovki; n. p. Ci-ce-ro, Danu-bi-us.

2. Kada je jedan isti suglasnik dvostruko pisan, uzmi jednoga k pervoj, a drugoga k slědećoj slovki; n. p. an-nus, flam-ma.

3. Oni suglasnici, koji na početku kakove latinske ili gerčke rěči skupa stati mogu, nesmědu se niti u srědini rěčih razstavljati; takovi jesu:

bl	Jer se može reći	*blandus,*	zato	děli	ovako:	*pu-blicus*
br		*brevis*	»	»	»	*li-bri*
cl		*clarus*	»	»	»	*nu-cleus*
cr		*crassus*	»	»	»	*a-cris*
dr		*Drusus*	»	»	»	*qua-dra*
fr		*frater*	»	»	»	*va-fre*
gl		*gloria*	»	»	»	*fi-glinus*
gn		*gnarus*	»	»	»	*i-gnis*
gr		*gratia*	»	»	»	*a-gri*
pl		*placeo*	»	»	»	*po-ples*
pr		*primus*	»	»	»	*a-prilis*
sc		*scio*	»	»	»	*e-sca*
sp		*spatium*	»	»	»	*ve-spa*
squ		*squama*	»	»	»	*te-squa*
st		*sterno*	»	»	»	*fu-stis*
tr		*trans*	»	»	»	*ma-tris*
scr		*scribo*	»	»	»	*A-scra*
spr		*sprevi*	»	»	»	*a-spretum*
str		*strenuus*	»	»	»	*a-stra*

za tim još slědeće:*)

bd	Jer se može reći	*βδελύσσω*	zato	děli	ovako: he-bdomas
chl		*χλωρός*	»	»	» co-chlea
chn		*χνόη*	»	»	» Ara-chne
chr		*χρυσός*	»	»	» cen-chris
chth		*χθές*	»	»	» I-chthyophagi
cm		*κμητός*	»	»	» Pyra-cmon
cn		*κνίσσα*	»	»	» cy-cnus
ct		*κτῆμα*	»	»	» do-ctus
dm		*δμώς*	»	»	» A-dmetus
dn		*δνοφερός*	»	»	» Aria-dne
mn		*μνῆμα*	»	»	» o-mnis
phr		*φράσις*	»	»	» Eu-phrates
phth		*φθόγγος*	»	»	» na-phtha
pn		*πνεῦμα*	»	»	» Thera-pne
ps		*ψαύω*	»	»	» scri-psi
pt		*πτερόν*	»	»	» a-ptus
sb		*σβέννυμι*	»	»	» Le-sbos
sm		*σμίνθος*	»	»	» numi-sma
sch		*σχολή*	»	»	» Ae-schines
sth		*σθένος*	»	»	» Aegi-sthus
thl		*θλίβω*	»	»	» a-thleta
thr		*θρόνος*	»	»	» Ae-thra
tl		*τλάω*	»	»	» A-tlas
tn		*θνήσκω*	»	»	» Ae-tna
scl		*σκληρός*	»	»	» A-sclepius

Ovako se takodjer nikada nerazstavljaju tri suglasnika, ako *c*, *p*, *s* pred němim i tekućim suglasnikom (*ante mutam et liquidam*) stoji; n. p. *Leu-ctra*, *præceptrix*, *I-sthmus*.

4. Izvan ovdě gori pod br. 3. pokazanih prigodah, kadagod medju dvěmi samoglasnici stoje 2, 3 ili 4

*) Vidi *G. Billrotha*: Lateinische Schulgrammatik für alle Klassen.

suglasnika, uvěk se jedan k pervoj, a svi ostali k slědećoj slovki uzimaju; n. p. *ur-na, tex-tor, al-trix, vin-clum, sum-psi, tin-ctus, em-ptrix, tran-strum, mon-strum.*

5. Sastavljene rěči děle se tako, kako su sastavljene; n. p. *prod-eo, ab-igo, ad-eo, dis-curro, sus-tineo, et-iam, neg-otium, pros-odia, trans-igo, pot-est.*

3. O rěčih, koje se različno pišu.

22. *Što imamo osobitoga zapamtiti o onih rěčih lat. koje različni pisci različno pišu?*

Kod takovih rěčih najbolje je onu navadu slěditi, koju veća strana ljudih obděržava. Rěči, koje se slovkom *pre* počimlju, pišu se sa dvojglasnikom *ae*, kakti: *praemium, praeda* i t. d., izvan slědećih, pri kojih se samo *e* pisati mora:

Prela, prehendo, precor, pretiumque, premoque precesque,
Dant tibi simplex e, diphthongum cetera poscunt.

Pazka. Pri slědećih je sve jedno, kakogod se pišu:

Caerimonia, caeremonia	ili *ceremonia*	*Saeculum*	ili *seculum*
Causa	ili *caussa*	*Quotidie*	» *cotidie*
Caecus	» *coecus*	*Cocus*	» *coquus*
Caelebs	» *coelebs*	*Locutus*	» *loquutus*
Littera	» *litera*	*Tricesimus*	» *trigesimus*
		Vicesimus	» *vigesimus*, i t. d.

4. O znamenjih razlučavanja.

23. *Koja su znamenja razlučavanja u pismu?*

Jesu slědeća:

1. Zarezak iliti čerknja (*comma*) (,)
2. Piknja i zarezak (*semicolon v. media nota*) (;)
3. Dvě piknje (*duopuncta*) (:)
4. Piknja iliti točka (*punctum*) (.)
5. Znamenje pitanja (*signum interrogationis*) (?)
6. » kričanja (*sign. exclamationis*) (!)
7. Zatvor (*parenthesis*) ( )

STRANA III.

O rěčoizpitavanju.

24. *Što je Rěčoizpitavanje* (Etymologia)*?*

Rěčoizpitavanje je stran Gramatike, koja posebnih rěčih ili častih govora (*partium orationis*) iztočaj i měnjanje uči.

25. *Kako se dělе rěči?*

Sve rěči, što god jih ima, mogu se na troje razděliti:

I. Imena (*Nomina*)
II. Glagolji ili vrěmenorěči (*Verba*)
III. Častice ili partikule (*Particulae*).

Još bistrie dělе se na slědećih osam verstih, koje se časti ili stranke govorenja (*partes orationis*) zovu:

1. Ime (*Nomen*)
2. Zaime (*Pronomen*)
3. Glagolj ili vrěmenorěč (*Verbum*)
4. Pričastje ili Dělnikorěč (*Participium*)
5. Predlog (*Praepositio*)
6. Prislov ili Priděčak (*Adverbium*)
7. Veznik (*Conjunctio*)
8. Medmetak (*Interjectio*).

Perve 4 mogu se měnjati, a ostale 4 jesu neproměnjive.

U slědećoj priliki nalazi se svih 8 stranah (častih) govorenja:

Interj. Pron. Partic. Conjunct. Adverb. Præpos. Nomen Verb.
Vae tibi ridenti, quia mox post gaudia flebis.

Poglavje I.

O Imenu.

§. 1. O Imenu obćenito.

26. *Što je Ime?*

Ime je proměnjiva čast govorenja, koja kakovu osobu ili stvar, ili pak vlastitost koje osobe ili stvari znamenuje; n. p. *Dominus* gospodin, *mensa* stol, *bonitas* dobrota, *bonus, a, um,* dobar, a, o.

27. *Kolikoverstno je Ime?*

Ime je dvojverstno: Samostavno (*Substantivum*) i Pridavno (*Adjectivum*).

28. *Što je Ime samostavno?*

Ime samostavno je takovo ime, koje jednu osobu ili stvar, ili pako takovu vlastitost ili činjenje znamenuje, koje se bez svake osobe ili stvari misliti more; n. p. *dominus* gospodin, *mensa* stol, *bonitas* dobrota, *risus* směh i t. d.

29. *Što je Ime pridavno?*

Ime pridavno je ime, koje samo (brez Samostavnoga) stati nemore, ima sva tri spola, i znamenuje vlastitost samostavnoga Imena, s koim se u spolu, broju i padežu slagati ima; n. p. *mensa longa*, dugi stol, *vir doctus* muž učen, *liber utilis* knjiga koristna.

30. *Kolikoverstno je Ime samostavno?*

Ime samostavno je trojverstno:

1. Ime vlastito (*Nomen proprium*)
2. » obćeno ili obćinsko (*Nomen appellativum*)
3. » skupno (*Nomen collectivum*).

31. *Što je Ime vlastito?*

Ime vlastito je Ime samostavno, koje jednu jedinstvenu osobu ili stvar tako naznačuje, da se taki od svih ostalih osobah ili stvarih razlučiti more. Takova jesu sva imena i prezimena iliti priděvki ljudih, imena narodah, zemaljah, varošah, gradovah, gorah, rěkah i t. d.; n. p. Marko Kraljević, Slavonia, Zagreb, Klek, Sava, i t. d.

32. *Što je Ime obćeno iliti obćinsko?*

Ime obćinsko je takovo Ime samostavno, koim se jedna osoba ili stvar nemože tako naznačiti, da bi se po tom od svih ostalih osobah ili stvarih razlučiti mogla; n. p. *rex* kralj, *urbs* varoš, *homo* čověk i t. d.

33. *Što je Ime skupno ili sabiratelјno?*

Ime skupno je Ime samostavno, koje neizvěstnu količinu (*indeterminatam quantitatem*) ljudih ili stvarih, kao něšto cěloga znamenuje; n. p. *populus* puk, *gens* narod, *exercitus* vojska.

§. 2. O Imenu samostavnom osebno.

34. *Na što je paziti pri Imenu samostavnom?*

Pri Imenu samostavnom paziti je: 1) kojega je spola, 2) kojega broja, 3) kojega padeža, i 4) kojega preměnjanja iliti deklinacie.

35. *Po čem se pozna, kojega spola je Ime latinsko?*

Pozna se iz zaimena *hic, haec, hoc;* ako stoji pred koim imenom *hic,* je mužkoga spola, kao *hic dominus*; ako *haec,* je ženskoga, kao *haec mensa,* ako pak *hoc,* je srědnjega spola, kao *hoc templum.*

36. *Koliko je brojah?*

Broja u latinskom jesu dva: jedinstveni broj iliti jednobrojnik (*Numerus singularis*), i množtveni broj iliti višebrojnik (*Numerus pluralis*); u ilirskom jeziku izvan toga nalazi se trag dvojnoga broja iliti dvobrojnika (*Numerus dualis*), i potrěbuje se, kad se od 2, 3 ili 4 stvari govori; n. p. dva, tri, četiri čověka; dva, tri, četiri konja.

37. *Što je padež, i koliko jih ima?*

Padež (*casus*) jest svaka proměna na kraju kojega imena učinjena. Latinska imena mogu se tako u jedinstvenom kako u množtvenom broju 6 krat proměniti, dakle imaju Latini 6 padežah slědećih:

1. padež (*Nominativus*)
2. » (*Genitivus*)
3. » (*Dativus*)
4. » (*Accusativus*)
5. » (*Vocativus*)
6. » (*Ablativus*).

Pervih 5 padežah nalazi se jednako u Ilirskom i u Latinskom, zadnjega t. j. Ablativa Iliri neimaju, ali zato imaju 2 druga padeža:

1. Predložni (*Praepositionalis v. Localis*).
2. Tvoriteljni (*Instrumentalis v. Sociativus*), koi se u znamenovanju s latinskim Ablativom posvema slaže.

38. *Po čem se pozna svaki padež?*

Svaki padež pozna se iz stanovitih pitanjih, tako:
Nom. odgovara na pitanje tko? (gdo?) ili što? (kaj?)
Gen. » » » koga? česa? čiji, a, e?

Dat. odgovara na pitanje komu? čemu?
Acc. » » » koga? ili što? (kaj?)
Voc. » » » pri izkričanju.
Praep. Ilirski stoji s predlogi: *o, ob, u, na, po, pri.* Lat. *Abl.* i ilirski *Instr.* na pit. kim? ili čim?

Pazka. Pri živućih pita se tko? (gdo?), a pri neživućih što? (kaj?).

A. O deklinaciah iliti preměnjanjih Ilirskih.

39. *Koliko je deklinaciah Ilirskih, i po čem se poznaju?*

Deklinacie Ilirske jesu tri, i pozna se svaka iz 2. padeža jedinstvenoga broja; drugi padež u pervoj deklinacii izhadja na *a,* u drugoj na *e,* u tretjoj na *i.*

40. *Pregled deklliniranja Imenah samostavnih Ilirskih.*[1])

Jedinobrojnik.

	I. Imena tverdoga izhadjanja.		I. Imena mehkoga izhadjanja.		II.	III.
1.	—, (o),	o	—,	e	a	—
2.	a		a		e	i
3.	u		u		i	i
4.	— (a),	o	— (a),	e	u	—
5.	e, (o),	o	u,	e	o (e)	i
6.	u		u		i	i
7.	om		em		om (um)	jom (ju, i)

Dvobrojnik.

1.4.	a	a	e	i
2.6.	—	—	uh	iuh
3.7.	ima	ima	ama	ima

Višebrojnik.

1.	i, a	i, a	e	i
2.	—, (ah)/(ov), —, (ah)	—, (ah)/(ev), —, (ah)/(ih)	—, ah	ih
3.	om	em	am	im (ěm, jam)
4.	e, a	e, a	e	i
5.	i, a	i, a	e	i
6.	ih	ih	ah	ih (ěh, jah)
7.	i	i	ami	mi (jami)

[1]) Iz Osnove Slovnice Slavjanske, narěčja ilirskoga, od g. Věkoslava Babukića. U Zagrebu 1836.

41. *Koje su občinske naredbe o deklinaciah ilirskih?*

Občinske naredbe o deklinaciah ilirskih jesu:

1. Imena srědnjega spola imaju tri padeža jednaka, t. j. 1., 4. i 5., i to u obodvih brojih; a imena ženskoga spola samo u višebrojniku.

2. Tretji i šesti padež jednobrojnika jesu u svih deklinaciah jednaki.

3. Mužki spol u I. deklinacii, ako što živućega znamenuje, ima akusativ s genitivom, ako što neživućega, onda s nominativom jednak.

Perva Deklinacia Ilirska.

42. *Kako se děli I. deklinacia ilirska?*

Perva Ilirska deklinacia děli se na 2 priměra: na priměr tverdoga i na priměr mehkoga izhadjanja.

43. *Koja imena zovu se tverdoga, a koja mehkoga izhadjanja?*

Imena ilirska tverdoga izhadjanja zovu se ona, koja tverdi, a mehkoga ona koja mehki suglasnik na koncu imaju. Mehki suglasnici broje se slědeći: j, lj, nj, č, ć, š, ž; svi pako ostali zovu se tverdi; dakle mehkoga izhadjanja jesu: kraj, kralj, panj, smudj, kraljić, mač, miš, nož; a koja god rěč neima jednoga ovih mehkih suglasnikah na kraju, zove se tverdoga izhadjanja.

44. *Koja imena I. deklinacie Ilirske spadaju na pervi priměr?*

Na pervi priměr I. deklinacie Ilirske spadaju imena mužkoga spola na tverdi suglasnik i na *o*, i srědnjega spola na *o* izhadjajuća, n. p. golub, junak, stol, stado, i t. d.

45. *Priměr deklinacie tverdoga dokončanja.*

Jedinstveni broj.

	živuća.		neživuća.	
Nom.	jelen,	Marko,	perst,	selo
Gen.	jelena,	Marka,	persta,	sela
Dat.	jelenu,	Marku,	perstu,	selu
Acc.	jelena,	Marka,	perst,	selo
Voc.	jelene!	Marko!	perste!	selo!
Praep.	o jelenu,	o Marku,	o perstu,	o selu
Instr.	jelenom,	Markom,	perstom,	selom.

Množtveni broj.

	živuća		neživuća	
Nom.	jeleni,	—	persti,	sela
Gen.	jelén-ah,ov,	—	pérst-ah, ov,	sél-ah
Dat.	jelenom,	—	perstom,	selom
Acc.	jelene,	—	perste,	sela
Voc.	jeleni!	—	persti!	sela!
Praep.	o jelenih,	—	o perstih,	o selih
Instr.	jeleni,	—	persti,	seli.

46. *Primĕr premènjanja mehkoga izhadjanja.*

Jedinstveni broj.

	živuća.		neživuća.	
Nom.	kralj,	nož,	polje	
Gen.	kralja,	noža,	polja	
Dat.	kralju,	nožu,	polju	
Acc.	kralja,	nož,	polje	
Voc.	kralju!	nožu!	polje!	
Praep.	o kralju,	o nožu!	o polju	
Instr.	kraljem,	nožem,	poljem.	

Množtveni broj.

	živuća		neživuća	
Nom.	kralji,	noži,	polja	
Gen.	králj-ah, ev,	nóž-ah, ev,	pólj-ah	
Dat.	kraljem,	nožem,	poljem	
Acc.	kralje,	nože,	polja	
Voc.	kralji!	noži!	polja!	
Praep.	o kraljih,	o nožih,	o poljih	
Instr.	kralji,	noži	polji.	

47. *Kakova je razlika medju primĕrom tverdoga i mehkoga izhadjanja.*

Razlika medju deklinaciom imenah tverdoga i mehkoga izhadjanja jest ta, da mužka imena tverdoga izhadjanja imaju u jedinobrojniku vokatív na *e*, mehka na *u*; instrumental tverda na *om*, mehka na *em*. — U višebrojniku imaju tverda mužkoga spola u genitivu na *ov*, mehka na *ev*; a u dativu tverda na *om*, mehka na *em*.

48. *Što znaš o imenih mužkoga spola, koja u 2 pad. jedbr. iz zadnje slovke samoglasnik* a *odhitavaju?*

Imena mužkoga spola na: *ac, ak, al, alj, am, an, anj, ar, as, at,* izhadjajuća, koja u 2 pad. jednobr. iz zadnje slovke samoglasnik *a* odhitavaju, ostaju po svih slědećih padežih bez njega, izvan što ga samo u 2. pad. višebr. opet natrag dobivaju; n. p. otac, otca, gen. plur. otác, otacah ili otcev; větar, vetra, gen. plur. větár, větarah ili větrov; tako: palac, momak, ugal, češalj, jaram, ovan, sužanj, vihar, ovas, pas, lakat, i t. d.

49. *Što znaš o onih imenih srědnjega spola, koja u genit. sing. rastu?*

Ona imena srědnjega spola, koja u genit. sing. za slovku *na* ili *ta* rastu, zaderžavaju ovaj prirastak po svih padežih jednoga i drugoga broja; n. p. brěme, brěmena, brěmenu, brěmenom, višebr. brěmena, i t. d.; Ovako: ime, sěme, těme, vrěme, i t. d; pak onda: ždrěbe, ždrěbeta, ždrěbetu, ždrěbetom, višebr. ždrebeta, i t. d.; i tako: june, prase, tele, děte, i t. d., samo što se děte u visebr. skupno potrěbuje, n. p. dětca, dětce i t. d.

50. *Što znaš o imenih I. Dekl., Ilirs. koja na* c, k, h, z, g *izlaze?*

O imenih I. Dekl. Ilirs., koja izlaze na c, k, h, z, g, znam, da obično u 5. padežu jedbr. měnjaju:

c i *k* na *č*,
h » *š*,
z i *g* » *ž*; n. p. otac, otče; junak, junače; duh, duše; Bog, Bože; vitez, viteže.

U višebrojniku pako měnjaju u nominativu, vokativu, praepositionalu i instrumentalu

k na *c*
h » *s*
g » *z*; n. p.

Nom.	junaci,	dusi,	Bozi
Voc.	junaci!	dusi!	Bozi!
Praep.	o junacih,	dusih,	Bozih
Instr.	junaci,	dusi,	Bozi.

O rěčih, koje na *c* izhadjaju, ima se izviše znati, da u instrum. sing., i u dat. plur. imaju *em* město *om*; n. p. otac, otcem; stric, stricem. Osim: zec, zecom; měsec, měsecom.

51. *Što znaš o rěči* car, *a što o drugih na* ar, ir?

Rěč *car* može se polag priměra tverdoga i mehkoga izhadjanja preměnjati, dakle vokat. sing. *caru* i *care*; instrum. *carem* i *carom* i t. d. — Druga imena na *ar, ir,* imaju vokativ običnie samo na *u*; n. p. gospodar, pastir, gospodaru, pastiru, i t. d.

52. *Koja imena narastu u višebrojniku na* ovi *i na* evi?

Imena mužkoga spola od jedne i od 2 slovke mogu izvan narednoga višebrojnika, još produžiti se, tverdoga izhadjanja na *ovi*, a mehkoga na *evi*; n. p. golub, sokol, vol, kralj, nož, miš, imaju u nominat. pl. golubi i golubovi, sokoli i sokolovi, miši i miševi; i tako po svih padežih višebrojnika.

53. *Kako dělaju višebrojnik imena ilirska na* in?

Imena ilirska na *in* izhadjajuća, kao Kerstianin, Bugarin, Serbljin, gradjanin, dělaju višebrojnik tako, da jim se samo na koncu zadnje *n* odhiti; n. p. Kerstiani, Bugari, Serblji, gradjani; genit. Kerstianah, Bugarah, i t. d. Ali od Turčin kaže se Turci (kao od Turak).

54. *Koja imena ilirska srědnjega spola rastu samo u višebrojniku?*

Imena srědnjega spola: tělo, čudo, nebo, kolo, drěvo i uho, narastu u visebrojniku na *esa*; n. p. tělesa, čudesa, nebesa, kolesa, drěvesa, ušesa; genit. tělesah, i t. d. Rěč »kola« dolazi od kolo (*rota*, das Rad), ali neznamenuje sve jedno što kolesa (*rotae*, die Räder), nego što »voz« (*currus*, der Wagen).

55. *Kolikoverstan genitiv plural imaju imena I. deklinacie Ilirske?*

Imena mužkoga spola I. deklinacie ilirske imaju genitiv u pluralu trojverstan:

1) Ili je jednak nominativu singulara, samo da se zadnja slovka produži; n. p. otac, pěnez, perst, gen. pl. otác, pěnéz, pérst. Ovaj genitiv je najmanje, i to samo u provincialnoj Horvatskoj, Istrii i gděšto u Dalmacii u običaju, niti se može preporučiti, izvan da se koi pěsnik u sastavljanju pěsamah s njim pomogne.

2) Na *ov* ili *ev*, i jest u provincialnoj Horvatskoj, Štajerskoj i Krajnskoj, a jako malo u Istrii i Dalmacii u običaju, i može se upotrěbiti u knjigah, koje se za prosti puk u ovih krainah pišu. *)

3) Genitiv na *ah* je najpravii, budući da je pri najvećoj strani Naroda Ilirskoga u običaju, i zato se ima svaki učen Ilir starati, da se ne samo u pismu, nego i u razgovoru na njega priuči. — Slědeća věndar imena: gost, cerv, mrav, měsec, dinar, groš i forint, imaju izvan ovih trih genitivah, još i na *ih*; n. p. gostih, cervih, i t. d.

Imena srědnjega spola imaju na 2 načina genitiv u plur.; pervi dělá se, ako se zadnji samoglasnik od od nominativa singulara izpusti; n. p. berdo, selo, pero, polje, govorenje, gen. plur. bérd, sěl, pér, pólj, govorenj; ako se ipak po odhitjenja zadnjega samoglasnika rěč lahko izgovoriti nebi mogla, onda se med ona dva zadnja suglasnika stavi *a*; n. p. dobro, sedlo, staklo, serdce; genit. plur. dobár, sedál, stakál, serdác, i t. d. Imena věndar na *nje*, potrěbuju se više na *ih*, kao: govorenjih, stvorenjih i t. d. — O ovom genitivu ima se razuměti ono, što je o genitivu gori pod br. 1. rečeno.

Drugi i pravii genitiv rěčih srědnjega spola je na *ah*, i dělа se iz pervoga, samo da mu se na kraju

*) Premda je genit. na *ov*, *ev* s genitivom drugih slavenskih narěčjah jednak, ipak se nemože za učeni ilirski jezik preporučiti; jedno iz toga, što najveća strana južnih Slavjanah genit. plur. na *ah* potrěbuje; drugo, što se u svih boljih knjigah ilirskih samo *ah* nalazi; a tretje, što se po tom svaka nerazumivost i sumnja u govoru izběgne, budući da genitiv na *ov*, *ev* takodjer Ime pridavno biti more; n. p. trud učenikov, neznam je li *labor discipuli* ili *discipulorum*, a trud učenikah nemože ništa drugo znamenovati.

doda *ah*; n. p. dobárah, sedálah, stakálah, serdácah, i t. d.

56. *Što je znati o rěčih* čověk *i* dan?

Čověk neima u višebrojniku čověci nego ljudi, i preměnja se ovako: Nom. ljudi, gen. ljudih, dat. ljudem, acc. ljude, voc. ljudi! praep. o ljudih, instr. ljudi.

Dan preměnja se ovako:

Singular.		Plural.	
Nom.	dan	Nom.	dani, dnevi ili dni
Gen.	dana, dneva ili dne	Gen.	danah ili dnevah
Dat.	danu ili dnevu	Dat.	danom ili dnevom
Acc.	dan	Acc.	dane ili dneve
Voc.	dane! (u)	Voc.	dani! dnevi! ili dni!
Praep.	o danu, dnevu	Praep.	o danih ili dnevih
Instr.	danom ili dnevom	Instr.	dani ili dnevi.

Druga Deklinacia Ilirska.

57. *Koja imena spadaju na II. Deklinaciu ilirsku?*

Na II. Deklinaciu ilirsku spadaju imena ponajviše ženskoga, a gděšto i mužkoga spola, koja u nom. na *a*, a u gen. na *e* izhadjaju; n. p. žena, duša, glava, ruka, noga, sluga, vojvoda i t. d.

58. *Primĕr deklinacie II. ilirske?*

Jedinstveni broj.	Množtveni broj.
1. žena	1. žene
2. žene	2. žén-ah
3. ženi	3. ženam
4. ženu	4. žene
5. ženo!	5. žene!
6. o ženi	6. o ženah
7. ženom (um)	7. ženami.

59. *Što je znati o rěčih II. deklinacie ilirs. na* ga, ha, ka *izhadjajućih.*

Imena na *ga*, *ha*, *ka* izlazeća mogu izvan narednoga preměnjanja u 3. i 6. padežu jedinstvenoga broja pretvoriti: *g* na *z*, *h* na *s*, *k* na *c*; n. p.

knjiga, dat. i praep. knjigi ili knjizi,
snaha » » snahi » snasi
ruka » » ruki » ruci.

One ipak rěči, koje pred zadnjimi slovkami *ga*, *ka*, imaju jedno zviždajuće slovo, kao *c*, *č*, *s*, *š*, *z*, *ž*, ili pak *t*, radie zaderžavaju svoje pervanje glase *g*, *k*; n. p.

mazga	u dat. i	praep.	mazgi	a ne mazzi
Gacka (potok)	»	»	Gacki	» Gacci
mačka	»	»	mački	» mačci
daska	»	»	daski	» dasci
guska	»	»	guski	» gusci
pazka	»	»	pazki	» pazci
patka	»	»	patki	» patci, i t. d.

60. *Što znaš o vokativu sing. II. deklinacie ilirske?*

Imena II. deklinacie izhadjajuća na *ca*, imaju običnie vokativ na *e* nego na *o*; n. p. prijateljice, kraljice, i t. d.

Imena vlastita ljudih na ovu deklinaciu spadajuća imaju najobičnie vokativ s nominativom jednak; n. p. o Luka! o Nikola! o Staniša!

61. *Kako se dèla genitiv plur. imenah II. dekl. ilirske?*

Genitiv plur. děla se tako, da se nominativu sing. na koncu rěči izpusti slovo *a*, i ono što ostane, dugačko izgovori se; n. p. žena, žén, duša, dúš; a bolje po ilirski děla se gen. plur. tako, da se zagrebačkomu genitivu prida slovka, *ah*; n. p. žén, dúš, gláv, bolje ilirski: ženah, dušah, glavah.

Ako pak koja rěč pred zadnjim *a*, dva ili tri suglasnika ima, koja se po odhitjenju zadnjega *a* izgovoriti nebi mogla, onda medju ona zadnja dva suglasnika umetne se jedno *a*: n. p. puška, kruška, gusla, sestra, kada se izpusti *a*, ostane pušk, krušk, gusl, sestr; ovo se nemože dobro izgovoriti, i zato se u srědinu postavlja *a*; n. p. pušak, krušak, gusal, sestar, i ovo je genitiv zagrebački; iz ovoga načini se pravie ilirski, da mu se još na koncu prida *ah*; pušakah, krušakah, gusalah, sestarah, i t. d. — Zvězda ipak ima zvězd ili bolje zvězdah.

Někoji sve ovakove rěči izgovaraju na *ih*, kao puških, guslih, i t. d., ali meni se čini, da je mnogo bolje občenitije navade deržati se.

Pazka. Po ovoj deklinacii preměnjaju se takodjer někoja imena vlastita ljudih mužkoga spola na *o*, koja se samo u něžnom i serdačnom razgovoru obično upotrěbljavaju; n. p. Tomo, e; Mato, e; Ivo, e; Franjo, e; i imaju vokat. uvěk s nomin. jednak. U zbiljskom razgovoru ova izgovaraju se Toma, e; Matia, e; Ivan, a; Frano ili Franko, a; i spadaju stranom na I., stranom na II. deklinaciu.

Tretja Deklinacia Ilirska.

62. *Koja imena spadaju na III. deklinaciu ilirsku?*

Na III. dekl. ilirsku spadaju imena ženskoga spola u nominativu sing. na suglasnik, a u genitivu na *i* izlazeća; peć, noć, zapověd, stvar, kokoš, krěpost, kost, mast; i t. d.

63. *Primĕr III. deklinacie ilirske.*

Jedinstveni broj.	Množtveni broj.
1. Zapověd	1. zapovědi
2. zapovědi	2. zapovědih
3. zapovědi	3. zapovědim
4. zapověd	4. zapovědi
5. zapovědi!	5. zapovědi!
6. o zapovědi	6. o zapovědih
7. zapovědju (djom, di)	7. zapovědmi (jami)

64. *Kako se dekliniraju imena* mati *i* kći?

Imena mati i kći jesu nenaredna (nepravilna), i dekliniraju se na svoj vlastiti način ovako:

Jedinstveni broj.	Množtveni broj.
1. mati	1. matere
2. matere	2. mater-ah
3. materi	3. materam
4. mater	4. matere
5. mati!	5. matere!
6. o materi	6. o materah
7. materom	7. materami.

Jedinstveni broj.	Množtveni broj.
1. kći	1. kćeri
2. kćeri	2. kćerih
3. kćeri	3. kćerim (jam)
4. kćer	4. kćeri
5. kćeri!	5. kćeri!
6. o kćeri	6. o kćerih
7. kćerjom (ju, i)	7. kćermi, (jami)

B. O Deklinaciah Latinskih.

65. *Koliko je deklinaciah latinskih, i po čem se pozna svaka?*

Deklinaciah latinskih je 5, i pozna se svaka iz zadnje slovke genitiva singulara; ovako n. p.

genitiv sing. I. dekl. izhadja na *ae*
» » II. » » » *i*
» » III. » » » *is*
» » IV. » » » *us, u*
» » V. » » » *ei.*

Ovaj genitiv je izviše i zato pazke vrědan, što se iz njega svi ostali padeži u jedinstvenom i množtvenom broju napravljaju; n. p. *rex*, gen. *regis*, dat. i akus. ne *rexi, rexem* nego *regi, regem*, i t. d.

66. *Pregled svih* 5 *deklinaciah latinskih.*

Numerus singularis.

	I.	II.	III.	IV.	V.
Nom.	a (e, as, es)	r, us, um	različno	us, u	es
Gen.	ae (es)	i	is	us, u	ei
Dat.	ae	o	i	ui, u	ei
Acc.	am (en)	um	em (im, in) —	um, u	em
Voc.	a (e)	r, e (i), um	kao nominat.	us, u	es
Abl.	a (e)	o	e (i)	u. u	e

Numerus pluralis.

Nom.	ae	i, a	es, a (ia)	us, a	es
Gen.	arum	orum	um (ium)	uum	erum
Dat.	is (abus)	is	ibus	ibus (ubus)	ebus
Acc.	as	os, a	es, a (ia)	us, a	es
Voc.	ae	i, a	es, a (ia)	us, a	es
Abl.	is (abus)	is	ibus	ibus (ubus)	ebus

67. *Koje su občinske naredbe o deklinaciah latinskih?*

Občinske naredbe o deklinaciah latinskih jesu slědeće tri:

1. Vokativ je svagdě s nominativom jednak, izvan singulara rěčih na *us* u II. (i někojih gerčkih na *as* i *es* u I.) deklinacii.

2. Imena srědnjega spola nalaze se samo u II., III. i IV. dekl., i ova imaju svagdě 3 padeža jednaka: nom., akus. i vok., koji u pluralu izhadjaju na *a*.

3. Dativ i ablativ plural jesu uvěk jednaki.

I. Deklinacia Latinska.

68. *Koja imena spadaju na I. deklinaciu latinsku?*

Na I. dekl. lat. spadaju sva imena, koja u genitivu singularu izhadjaju na *ae*; n. p. *mensa*, gen. *mensae*.

69. *Primĕr I. deklinacie latinske?*

Singular.		Plural.	
Nom. *Mensa*	stol,	*Mensae*	stoli,
Gen. *Mensae*	stola,	*Mensarum*	stolah,
Dat. *Mensae*	stolu,	*Mensis*	stolom,
Acc. *Mensam*	stol,	*Mensas*	stole,
Voc. *Mensa!*	stole!	*Mensae!*	stoli!
Abl. *Mensa*	stolom,	*Mensis*	stoli.

70. *Koja imena I. deklinacie ilirske iznimlju se od občinćinske naredbe?*

Někoja imena I. dekl. lat. neizhadjaju u dativu i ablativu na *is*, nego na *abus;* takva jesu navlastito *ambae*, obedvě, i *duae* dvě, uvěk; slědeća pako:

filia kći,	*nata* kći,
dea božica ili boginja,	*liberta* odpuštena robinja,
famula služkinja,	*equa* kobila,
anima duša,	*asina* magarica,
domina gospodja,	*mula* mazga,
socia družbenica,	*serva* robinja,

samo onda imaju *abus*, kad se od svojih imenah mužkoga spola razlučiti imaju. Dakle kćerim, božicam, služkinjam, *filiabus*, *deabus*, *famulabus*, a ne *filiis*, *deis*, *famulis;* jer bi ovo dativ takodjer mužkoga spola

mogao biti, i znamenovao bi: sinom, bogom, slugam, i t. d.

71. *Kako se dekliniraju gerčke rěči I. deklinacie?*

Gerčke rěči I. dekl. lat. izhadjaju na *e, as* ili *es,* i dekliniraju se ovako:

Singularis.

Nom.	*Epitome* pokratjenje,	*Lucas,*	*Anchises*
Gen.	*Epitomes* pokratjenja,	*Lucae,*	*Anchisae*
Dat.	*Epitomae* pokratjenju,	*Lucae,*	*Anchisae*
Acc.	*Epitomen* pokratjenje,	*Lucam* i *an,*	*Anchisen*
Voc.	*Epitome!* pokratjenje!	*Luca!*	*Anchise!*
Abl.	*Epitome* pokratjenjem,	*Luca,*	*Anchise.*

Pluralis ide kao u latinskom.

II. Deklinacia Latinska.

72. *Koja imena spadaju na II. deklinaciu latinsku?*

Na drugu deklinaciu latinsku spadaju ona imena, koja u genitivu singulara izhadjaju na *i.* Imena ove deklinacie izlaze u nominativu na *er, us, um;* na *ir* izlazi samo *vir* muž, sa svojimi sastavljenimi: *duumvir, triumvir, levir* i t. d.; a na *ur* je jedino ime pridavno *satur, satura, saturum,* sit.

73. *Koliko prilikah ima druga deklinacia latinska?*)*

Druga deklinacia latinska ima dvě prilike: *dominus* i *templum; dominus* služi za rěči mužkoga i ženskoga spola, a *templum* za rěči srědnjega spola.

74. *Prilika* Dominus.

	Singularis.	Pluralis.
N. hic	*Dominus* gospodin,	*Domini* gospoda,
G.	*Domini* gospodina,	*Dominorum* gospode,
D.	*Domino* gospodinu,	*Dominis* gospodi,
A.	*Dominum* gospodina,	*Dominos* gospodu,
V.	*Domine!* gospodine!	*Domini!* gospodo!
Abl.	*Domino* gospodinom,	*Dominis* gospodom.

*) t. j. polag školne knjige, koja je za občinsko upotrěbljenje po svih Ugarskih deržavah predpisana. Ovako sam se ne samo u deklinaciah nego po svuda školne knjige deržati morao.

75. *Prilika* Templum.

	Singularis.		Pluralis.	
N.	hoc *Templum*	cerkva,	*Templa*	cerkve,
G.	*Templi*	cerkve,	*Templorum*	cerkvah,
D.	*Templo*	cerkvi,	*Templis*	cerkvam,
A.	*Templum*	cerkvu,	*Templa*	cerkve,
V.	*Templum!*	cerkvo!	*Templa!*	cerkve!
Abl.	*Templo*	cerkvom,	*Templis*	cerkvami.

76. *Što znaš o vokativu singulara druge deklinacie lat.?*

Imena II. deklinacie lat., koja u nominativu na *us* izhadjaju, imaju vokativ na *e*, kao *dominus, domine; bonus, bone;* ali imena vlastita na *ius* ili *jus* odhitavaju u vokativu zadnje *e*, pak imaju *i*; n. p, *Antonius, Antoni!; Virgilius, Virgili!*; *Gajus, Gai!*; *Pompejus, Pompei!* Imena pako obćinska i pridavna na *ius* zaderže u vokativu *e*, kao *pius* bogoljuban, pie! *nuntius* navěstitelj, *nuntie*! — *Filius* ima *fili, genius, geni*, a *meus, mi*; *Deus* ima i u vokativu *Deus*.

Pazka. *Deus* ima višebrojnik ili naredno na *ei, dei*, ili običnie samo na *i di*, ili pak na dva *ii, dii*; i deklinira se ovako:

Nom. *dei, di* ili *dii*, bozi ili bogovi,
Gen. *deorum* bogovah,
Dat. *deis, dis* ili *diis* bogovom,
Acc. *deos* bogove,
Voc. *dei, di* ili *dii!* bogovi!
Abl. *deis, dis* ili *diis* bogovi.

III. Deklinacia Latinska.

77. *Koja imena spadaju na III. deklinaciu latinsku?*

Na tretju deklinaciu lat. spadaju sva ona imena, koja u genitivu jedinobrojnika izhadjaju na *is*. — Na ovu deklinaciu spada najveća strana imenah latinskih, i u nominativu izhadjaju jako različno, kao na *a, e, o, c, l, n, r, s, t, x* (t. j. *cs* ili *gs*).

78. *Koliko prilikah ima III. deklinacia latinska?*

Tretja deklinacia lat. ima 4 prilike: *sermo, ovis, tempus* i *cubile*. *Sermo* služi za rěči mužkoga i žen-

skoga spola, koje se nedekliniraju kako *ovis*; *ovis* služi za rěči mužkoga i ženskoga spola, koje u nominativu na *es* ili *is* izhadjaju, a u genitivu nijedne slovke više nedobivaju; *tempus* služi za rěči srědnjega spola, koje neizlaze na *al, ar, e*; a *cubile* služi za rěči srědnjega spola na *al, ar, e*.

79. *Prilika* Sermo.

Singularis.		Pluralis.	
N. hic *Sermo*	govor,	*Sermones*	govori,
G. *Sermonis*	govora,	*Sermonum*	govorah,
D. *Sermoni*	govoru,	*Sermonibus*	govorom,
A, *Sermonem*	govor,	*Sermones*	govore,
V. *Sermo!*	govoru!	*Sermones!*	govori!
Abl. *Sermone*	govorom,	*Sermonibus*	govori.

80. *Prilika* Ovis.

Singularis.		Pluralis.	
N. haec *Ovis*	ovca,	*Oves*	ovce,
G. *Ovis*	ovce,	*Ovium*	ovacah,
D. *Ovi*	ovci,	*Ovibus*	ovcam,
A. *Ovem*	ovcu,	*Oves*	ovce,
V. *Ovis!*	ovce!	*Oves!*	ovce!
Abl. *Ove*	ovcom,	*Ovibus*	ovcam.

Pazka. Ovako imaju genitiv plurala na *ium*:

a) imena na *es* ili *is*, koja u genitivu nerastu, kao: *aedes, caedes, clades, moles, nubes; avis, civis, clavis, hostis, navis, testis* i t. d. izvan *vates, canis, panis*, koje imaju: *vatum, canum, panum.*

b) někoja samostavna na *s* i *x*, koja pred ovimi slovi jedan suglasnik imaju; n. p. *glans, infans, cliens, dens, lanx, arx* i *quincunx*, imaju: *glandium, infantium, clientium* i t. d.

c) još k tomu slědeća: *faux, glis, lis, mas, mus, nix, nox, os ossis, strix, vis, imber* i *caro* imaju *faucium, glirium, litium* i t. d. *Fraus* i *Lar* nahode se na *um* i na *ium*.

81. *Prilika* Tempus.

Singularis.		Pluralis.	
N. hoc *Tempus*	vrěme,	*Tempora*	vrěmena,
G. *Temporis*	vrěmena,	*Temporum*	vrěmenah,
D. *Tempori*	vrěmenu,	*Temporibus*	vrěmenom,
A. *Tempus*	vrěme,	*Tempora*	vrěmena,
V. *Tempus!*	vrěme!	*Tempora!*	vrěmena!
Abl. *Tempore*	vrěmenom,	*Temporibus*	vrěmeni.

82. *Prilika* Cubile.

	Singularis.		Pluralis.	
N.	hoc *Cubile*	ložnica, soba,	*Cubilia*	ložnice, sobe,
G.	*Cubilis*	ložnice,	*Cubilium*	ložnicah,
D.	*Cubili*	ložnici,	*Cubilibus*	ložnicam,
A.	*Cubile*	ložnicu,	*Cubilia*	ložnice,
V.	*Cubile!*	ložnice!	*Cubilia!*	ložnice!
Abl.	*Cubili*	ložnicom,	*Cubilibus*	ložnicami.

Pazka. Polag *Cubile* dekliniraju se sva imena srědnjega spola, na *al, ar* ili *e* izhadjajuća, kao *animal, tribunal, vectigal; calcar, exemplar, cochlear; altare, mare, monile* i t. d. O njih je znati, da ablativ singulara imaju na *i*, a u pluralu nominativ, akusativ i vokativ na *ia*, a genitiv na *ium*.

83. *Što je znati o akusativu singulara III. deklinacie latinske?*

Někoja imena mužkoga spola neimaju akusativ na *em* nego na *im*, takva jesu: *amussis, buris, cucumis, ravis, sitis, tussis, vis;* još slědeća imaju običnie na *im*: *febris, pelvis, puppis, restis, securis* i *turris*. — Sva ona imena, koja imaju akusativ na *im*, izlaze u ablativu na *i*.

IV. Deklinacia Latinska.

84. *Koja imena spadaju na četvartu deklinaciu latinsku?*

Na IV. deklinaciu latinsku spadaju sva imena, koja u genitivu na *us* ili na *u* izhadjaju.

85. *Prilike dekliniranja.*

	Singularis.		Pluralis.	
N.	hic *Sensus*	ćut,	*Sensus*	ćuti,
G.	*Sensus*	ćuta,	*Sensuum*	ćutah,
D.	*Sensui*	ćuta,	*Sensibus*	ćutom,
A.	*Sensum*	ćut,	*Sensus*	ćute,
V.	*Sensus!*	ćute!	*Sensus!*	ćuti!
Abl.	*Sensu*	ćutom,	*Sensibus*	ćuti.

Imena srědnjega spola ostaju neproměnjena u singularu; n. p.

	Singularis.	Pluralis.
N.	hoc *Genu* koléno,	*Genua* koléna,
G.	*Genu* koléna,	*Genuum* koléhah,
D.	*Genu* koléhu,	*Genibus* koléhom,
A.	*Genu* koléno,	*Genua* koléna,
V.	*Genu!* koléno!	*Genua!* koléna!
Abl.	*Genu* koléhom,	*Genibus* koléhi.

86. *Koja imena IV. deklinacie iznimlju se u dat. i abl. plurala od občinske naredbe?*

U dativu i ablativu plurala imaju slědeća imena *ubus: Acus, arcus, artus, ficus, lacus, partus, quercus, specus, tribus,* i *pecu,* kao: *acubus, arcubus* i t. d. Ali *portus, quaestus, genu* i *veru* imaju *ibus* i *ubus;* n. p. *portibus* i *portubus,* i t. d.

87. *Što znaš o rěči* domus?

Rěč domus deklinira se stranom polag druge, a stranom polag četvarte deklinacie ovako:

	Singularis.	Pluralis.
N.	haec *Domus* kuća,	*Domus* kuće,
G.	*Domus* kuće, *Domi* doma,	*Domuum* ili *domorum* kućah,
D.	*Domui* ili *domo* kući,	*Domibus* kućam,
A.	*Domum* kuću,	*Domos* ili *domus* kuće,
V.	*Domus!* kućo!	*Domus!* kuće!
Abl.	*Domo* kućom,	*Domibus* kućami.

V. Deklinacia Latinska.

88. *Koja imena spadaju na petu deklinaciu?*

Na petu deklinaciu lat. spadaju sva ona imena samostavna, koja u nominativu na *es,* a u genitivu na *ei* izlaze. — Imena ove deklinacie jesu ženskoga spola, izvan *dies,* koje je mužkoga i ženskoga.

89. *Prilika dekliniranja.*

	Singularis.		Pluralis.
N.	*hic* ili *haec dies* dan,	*dies*	dani, dnevi, dni,
G.	*diei* dana, dneva,	*dierum*	danah, dnevah,
D.	*diei* danu, dnevu,	*diebus*	danom, dnevom,
A.	*diem* dan,	*dies*	dane, dneve,
V.	*dies!* dane!	*dies!*	dani, dnevi, dni!
Abl.	*die* danom, dnevom,	*diebus*	dani, dnevi.

Pazka. Izvan rěčih: *dies, res, species, acies, effigies, facies, glacies, progenies, spes* i *superficies*, malo jih je, koje bi višebrojnik imale; a genitiv plural nalazi se skoro samo od pervih trih *dies, res* i *species*.

90. *Kako se dekliniraju sastavljena samostavna latinska?*

U onih rěčih, koje su iz dvih nominativah sastavljene, moraju se obadva nominativa deklinirati; a koje su iz jednoga nominativa i jednoga drugoga padeža sastavljene, u onih se samo nominativ deklinira, a drugi padež ostaje neproměnjen; n. p.

S dvěmi nominativi.	S jednim nominativom.
N. *Res publica* deržava,	N. *Pater familias* otac obiteli,
G. *Rei publicae* deržave, i t. d.	G. *Patris familias* otca obiteli i t. d.
D. *Rei publicae*	D. *Patri familias*
A. *Rem publicam*	A. *Patrem familias*
V. *Res publica!*	V. *Pater familias!*
A. *Re publica* i t. d.	A. *Patre familias* i t. d.

Pazka. *Familias* je starinski genitiv na město *familiae*.

91. *Koja samostavna latinska jesu nenaredna (nepravilna)?*

Ona samostavna zovu se nenaredna iliti nepravilna, koja od obćenite naredbe o deklinaciah odstupljuju, takva jesu:

1) Koja neimaju plurala, kao: Imena krěpostih, zloćah, dobe čověčanske, metala i druga, koja se iz običaja naučiti moraju; n. p. *prudentia, imprudentia, senectus, aurum, acetum, lac, sanguis i t. d.*

2) Koja neimaju singulara, kao: *arma* oružje, *Calendae* pervi dan svakoga měseca, *divitiae* bogastvo, *fasti* lětopis, *liberi* dětca, *exta* drob i t. d.

3) Koja měnjaju spol, ili zajedno spol i deklinaciu u pluralu, kao *hic Tartarus, i* pakal, plur. *haec Tartara, orum*; *hic locus, i* město, plur. *haec loca, orum; hoc epuum, i* gostba, plur. *hae epulae, arum; hoc delicium, ii* naslada, plur. *hae deliciae, arum; hoc vas, sis* posuda, plur. *haec vasa, orum* i t. d.

4) Od někojih je samo po jedan padež u navadi; n. p. gen. *dicis* izlike; dat. *ingratiis* proti volji; akusat, *infitias* tajenja; abl. *jussu* na zapověd; *natu,* po dobi. — Od někojih su po dva padeža, n. p. nom. i abl. *fors, forte,* sgoda; gen. i abl. *spontis, sponte,* volja; nom. i akus. *suppetiae, suppetias*, pomoć. — Od někojih su tri padeža, n. p. nom. akus. i abl. *vis, vim vi,* sila i t. d.

§. 3. O Imenu pridavnom osebno.

A. O Pridavnom Ilirskom.

92. *Kako se děle Imena pridavna ilirska po svojem znamenovanju?*

Imena pridavna ilirska po svojem znamenovanju děle se na dva reda: perva pokazuju kakvo je što, kao: dobar, gvozden; a druga čije je što, kao: Horvatov, a, o; Horvatski, a, o.

93. *Kako se děle Imena pridavna ilirska, koja pokazuju kakvo je što?*

Imena pridavna ilirska, koja pokazuju, kakvo je što, děle se na dvoje:

1) Koja pokazuju uprav kakvo je što, n. p. dobar čověk, zelen list, mutna voda, i t. d.

2) Koja pokazuju iz česa ili oda šta je što; n. p. dervena kuća, zlatan lanac, kožna kapa i t. d.

94. *Kako se děle Imena pridavna ilirska, koja pokazuju čije je što?*

Imena pridavna ilirska, koja pokazuju čije je što, děle se takodjer na dvoje:

1) jedna pokazuju, da štogod samo na jednu osobu ili stvar spada, i ova izlaze

a) pri Imenih tverdoga izhadjanja na *ov*, *ova*, *ovo*; n. p. Petrov, a, o; Horvatov, a, o; banov, zidarov i t. d.

b) pri Imenih mehkoga izhadjanja na *ev*, *eva*, *evo*, kao: kraljev, a, o; mužev, a, o; kovačev, i t. d.

c) pri Imenih na *a*, na *in*, *ina*, *ino*; kao: ženin, a, o; Nikolin, a, o i t. d.

2) druga pokazuju, da štogod na cěli rod ili stališ, ili pak na cělu kakovu deržavu ili varoš spada; i ova izlaze na *ski*, *ska*, *sko*, kao: horvatski, a, o; banski, a, o; zidarski, a, o; kraljevski, a, o; ženski, a, o; Varašdinski, a, o, i t. d. — Ona věndar pridavna ove versti, koja pred slovkom *ski*, *ska*, *sko* imaju *č*, *š*, *ž*, odhitavaju *s*, i dobivaju samo *ki*, *ka*, *ko*; n. p. Bečki, a, o; oriaški, a, o; viteški, a, o; Rěčki, Zagrebački i t. d., a ne Bečski, viteški, Zagrebačski.

Pazka. Imena nerazložne živine dobivaju bolje *ji* nego *ski*; n. p. govedji, kozji, mačji, pasji, ptičji i t. d. konj ipak ima konjski; a i od děte nalazi se dětinji i dětinski.

95. *Kako se děle Imena pridavna ilirska gledeć na izhadjanje?*

Imena pridavna ilirska gledeć na izhadjanje jesu dvojverstna, jedna izhadjaju u nominativu sing. mužkom spolu na suglasnik, kao:

zdrav, zdrava, zdravo,
dobar, dobra, dobro;

a druga na dugi samoglasnik, kao:

zdraví, zdravá, zdravó,
dobrí, dobrá, dobró.

Pazka. Imena pridavna pervoga reda, t. j. koja pokazuju, kakvo je što, mogu obadva izhadjanja imati, n. p. zdrav, i zdraví; — iz drugoga reda ona, koja pokazuju, da štogod samo na jednu osobu spada, izlaze uvěk samo na suglasnik, kao Petrov; a druga, koja pokazuju, da štogod na cěli rod, stališ ili varoš spada, kako takodjer svi drugi i tretji stupaji (*comparativa et superlativa*) nemogu drugač nego na samoglasnik izhadjati; nemože se dakle reći: horvatsk, horvatska, horvatsko; lěpš, lěpša, lěpše; nego samo horvatski, á, ó; lěpši, á, é.

96. *Kako se dekliniraju Imena pridavna ilirska na suglasnik izhadjajuća?*

Imena pridavna ilirska na suglasnik izhadjajuća dekliniraju se kano i samostavna, mužki i srědnji spol polag I. deklinacie, a ženski polag druge, samo što samostavna imaju instrumental tverda na *om*, mehka na *em*, a pridavna u mužkom i srědnjem spolu uvěk na *im*; zatim da samostavna imaju genitiv plural na *ah*, *ov* ili *ev*, a pridavna uvěk na *ih*; i najposlě da samostavna imaju dativ plural na *om*, *em*, a pridavna uvěk na *im*; n. p. vruć, zdrav, instrum. vrućim, zdravim; genit. plur. vrućih, zdravih; dat. vrućim, zdravim; n. p.

	Singularis.			Pluralis.		
	mužk.	sřěd.	žensk.	mužk.	sřěd.	žensk.
N.	zdrav,	o,	zdrava	zdravi,	a,	zdrave
G.	zdrava		zdrave	zdravih		
D.	zdravu		zdravi	zdravim		
A.	zdrav (a),	o,	zdravu	zdrave,	a,	zdrave
V.	zdrav!	o!	zdrava!	zdravi!	a!	zdrave!
Pr.	zdravu		zdravi	zdravih		
Instr.	zdravim		zdravom	zdravi		

97. *Kako se dekliniraju Imena pridavna ilirska na samoglasnik izhadjajuća?*

Imena pridavna ilirska na samoglasnik izhadjajuća, ako imaju pred zadnjim *i* tverdi suglasnik, izhadjaju u gen. i dat., u mužkom i srědnjem spolu na *oga*, *omu*, kao dobrí, dobroga, dobromu; ako pak imaju pred *i* mehki suglasnik, izhadjaju na *ega*, *emu*. Praepositional sing. izhadja ne na *u*, nego na *om*; instrumental plur. u svih spolih na *imi*. Ženski spol ima u dat. i praepositionalu sing. ne na *i* nego na *oj*; a ostalo je sve jednako s deklinaciom Imenah pridavnih na suglasnik; n. p.

	Singularis.			Pluralis.		
	mužk.	sréd.	ženska.	mužk.	sréd.	ženska.
N.	zdraví	ó,	zdravá	zdraví,	á	zdravé
G.	zdravoga		zdravé	zdravih		
D.	zdravomu		zdravoj	zdravim		
A.	zdravi(oga),	ó,	zdravú	zdravé,	á	zdravé
V.	zdraví!	ó!	zdravá!	zdraví!	á!	zdravé!
Pr.	zdravom		zdravoj	zdravih		
Instr.	zdravim		zdravom	zdravimi		

98. *Što se ima pamtiti o akusativu mužkoga spola pri Imenih pridavnih?*

Imena pridavna, ako se s čim živućim slažu, imaju akusativ s genitivom, ako pak s čim neživućim, onda s nominativom jednak; n. p. vidio sam velikoga čověka; donesi mi veliki nož!

99. *Je li kakva razlika u znamenovanju medju pridavnimi Imeni ilirskimi na suglasnik, i medju pridavnimi na samoglasnik, i kakova?*

Medju ilirskimi pridavnimi na suglasnik, i na samoglasnik jest razlika u znamenovanju. Imena pridavna na suglasnik izhadjajuća pokazuju vlastitost kojegod neizvěstne osobe ili stvari (*incertae cujuspiam personae v. rei*), i odgovaraju na pitanje kakov? n. p. učenik je dobar; dobar učenik ide rado u školu, t. j. jedan učenik, koi mu drago, samo da je dobar, i pita se: kakov učenik? — dobar. Tako: ja volim jaka vola, nego slaba konja; pitaj: kakova vola? — jaka; a kakova konja? — slaba. U ovoj sgodi potrěbuje se u němačkom neizvěstni spolnik ein, eine, ein; kao: ich will lieber einen ſtarken Ochſen, als ein ſchwaches Pferd.

Ime pridavno na samoglasnik izhadjajuće znamenuje kakvoću izvěstne, poznane i stanovite stvari, i odgovara na pitanje koi? n. p. dobri učenik ide rado u školu, t. j. onaj poznani i izvěstni učenik, koi je dobar; i pita se: Koi učenik ide? — dobrí. Němački se ovdě prida der, die, das. n. p. Der gute Schüler geht i t. d.

B. O Pridavnom Latinskom.

100. *Kolikoverstna su Imena pridavna latinska?*

Imena pridavna latinska su trojverstna: ili su trojega izhadjanja, kao *bonus, bona, bonum*; ili dvojega, kao *brevis, breve*; ili jednoga, kao *hhh, felix.*

101. *Na koju deklinaciu spadaju Imena pridavna latinska?*

Imena pridavna latinska trojega izhadjanja na *us, a, um* ili *er, a, um* spadaju na pervu i drugu deklinaciu: mužki spol deklinira se polag *Dominus,* ženski polag *Mensa,* a srědnji polag *Templum.*

Sva ostala Imena pridavna spadaju na tretju deklinaciu, tako da

a) pri Imenih pridavnih trojega i dvojega izhadjanja na *er, is, e,* i na *is, e,* deklinira se mužki i ženski spol polag *Ovis,* s tom pazkom, da *Ovis* u ablat. sing. ima *Ove,* a *acer, acris* ima *acri, brevis, brevi*; srědnji spol ide skroz kao *Cubile.*

b) pri Imenih pridavnih jednoga izhadjanja, kao *felix,* deklinira se mužki i ženski spol polag *Ovis,* samo što ima *Ovis* u abl. sing. *e,* a *felix, e* ili *i*; srědnji spol polag *Cubile,* izvan što ima *Cubile* u abl. sing. samo *i,* a *felix e* ili *i.*

102. *Prilika dekliniranja Imenah pridavnih lat. I. i II. deklinacie.*

	Singularis.			Pluralis.		
N.	*bonus* dobar,*)	*bona*	*bonum*	*boni,*	*bonae,*	*bona*
G.	*boni,*	*bonae,*	*boni*	*bonorum,*	*bonarum,*	*bonorum*
D.	*bono,*	*bonae,*	*bono*	*bonis,*		
A.	*bonum,*	*bonam,*	*bonum*	*bonos,*	*bonas,*	*bona*
V.	*bone!*	*bona!*	*bonum!*	*boni!*	*bonae!*	*bona!*
A.	*bono,*	*bona,*	*bono*	*bonis.*		

*) *Bonus* znamenuje i dobar (ein guter), i dobri (der gute). Svakomu učeniku stoji dakle na volju ili dobar ili dobri u nominativu reći, samo da onda po svih padežih sebi doslědan (*consequens*) ostane; jer dobar ima u genitivu i dativu dobra, dobru: a dobri ima dobroga, dobromu. Koi dakle reče u no-

103. *Koja Imena pridavna I. i II. dekl. lat. iznimlju se od občinske naredbe?*

Slědeća Imena pridavna lat. iznimlju se od občinske naredbe, i imaju genitiv na *ius* (s dugim *i*, izvan *alterius*), a dativ na *i*:

				gen.	dat.
Alter	*a,*	*um,*	drugi,	*alterius,*	*alteri*
Alius,	*a,*	*ud,*	ini, drugi	*alius*	*alii*
Solus,	*a,*	*um,*	sam	*solius*	*soli*
Totus	*a,*	*um,*	cěl, vas	*totius*	*toti*
Unus,	*a,*	*um,*	jedan	*unius*	*uni*
Ullus,	*a,*	*um,*	itko	*ullius*	*ulli*
Nullus,	*a,*	*um,*	nitko	*nullius*	*nulli*
Uter,	*tra,*	*trum,*	koi od dvih	*utrius*	*utri*
Neuter,	*tra,*	*trum,*	ni jedan ni drugi	*neutrius*	*neutri*
Uterque,	*traque,*	*trumque,*	obadva	*utriusque*	*utrique*
Alteruter,	*tra,*	*trum*	il jedan il drugi	*alterutrius*	*alterutri.*

104. *Prilika* acer, acris, acre.

	Singularis.	Pluralis.
N.	*acer* oštar, *acris, acre*	*acres, acres, acria*
G.	*acris*	*acrium*
D.	*acri*	*acribus*
A.	*acrem, acrem, acre*	*acres, acres, acria*
V.	*acer, acris, acre*	*acres, acres, acria*
Abl.	*acri*	*acribus*

105. *Prilika dekliniranja Imenah pridavnih lat. dvojega izhadjanja.*

	Singularis.		Pluralis.	
N.	*hic v. haec brevis, hoc breve*		*breves,*	*brevia*
	kratak ili kratka, kratko		kratki ili kratke,	kratka
G.	*brevis*		*brevium*	
D.	*brevi*		*brevibus*	
A.	*brevem,*	*breve*	*breves,*	*brevia*
V.	*brevis,*	*breve*	*breves,*	*brevia*
A.	*brevi*		*brevibus*	

minativu dobar; taj grěši, ako u genitivu dobroga na město dobra izgovara; jer je to ona ista falinga, kao da bi tko němački hotio deklinirati ovako: nominativ ein guter, genitiv des guten, na město eines guten i t. d. što bi jako smešno bilo. — Ovo se ima paziti pri deklinirauju svih pridavnih imenah.

106. *Prilika deklíniranja Imenah pridavnih jednoga izhadjanja.*

	Singularis.		Pluralis.	
N.	*hic, haec v. hoc felix*		*felices,*	*felicia*
	sréćan, sréćna, sréćno		sréćni, sréćne,	sréćna
G.	*felicis*		*felicium*	
D.	*felici*		*felicibus*	
A.	*felicem,*	*felix*	*felices,*	*felicia*
V.	*felix*		*felices,*	*felicia*
Abl.	*felice v. felici*		*felicibus*	

§. 4. O prispodobljenju Imenah pridavnih.

107. *Što je prispodobljenje iliti* komparacia?

Prispodobljenje iliti *komparacia* jest proměnjanje Imena pridavnoga kroz stupnje; n. p. zdrav, zdravii, najzdravii.

108. *Koliko je stupnjah ili stupajah?*

Stupnja su tri: pervi stupanj *Gradus positivus,* drugi *comparativus,* a tretji *superlativus.*

109. *Što je pervi stupanj* (gradus positivus)?

Pervi stupanj je Ime pridavno, koje pokazuje vlastitost ili kakvoću samostavnoga Imena, brez svakoga prispodobljenja; n. pr. dobar, zdrav, žut.

110. *Što je drugi stupanj* (gradus comparativus)?

Drugi stupanj je prispodobljenje vlastitosti dvěh osobah ili stvarih, gdě se zajedno reče, da je ova vlastitost pri jednoj osobi ili stvari veća nego pri drugoj; n. p. bolji učenik, zdravie děte i t. d.

111. *Što je tretji stupanj* (gradus superlativus)?

Tretji stupanj je prispodobljenje vlastitosti trih ili više osobah ili stvarih, gdě se zajedno reče, da je ova vlastitost veća nego pri svih ostalih; n. p. najbolji učenik, najzdravie děte i t. d.

A. O Prispodobljenju Pridavnih Ilirskih.

112. *Kako se děla drugi stupanj u ilirskom?*

Drugi stupanj u ilirskom děla se, ako se Imenu pridavnom, koje na *i* izhadja, prida još *i* ili *ji*; n. p.

mudri, mudrii ili mudriji; slabi, slabii ili slabiji; zdravi, zdravii ili zdraviji i t. d.

113. *Kako se děla 2. stupanj pri onih Imenih pridavnih ilirskih, koja na mehki suglasnik izhadjaju? A koja pak pomehčavaju zadnji suglasnik?*

Ona Imena pridavna ilirska, koja na mehki suglasnik izhadjaju, nedobivaju u drugom stupnju ništa više, nego samo što jim se na predzadnju slovku težki naglasak (*accentus gravis*) stavi; n. p. ridj, tudj, vruć, drugi stupanj rȉdji, tȕdji, vrȕći. — A někoja pridavna ilirska, koja na *d, t, g, h, k, z* izlaze, pomehčavaju u drugom stupnju ova slova tako, da se

d na dj
t » tj
z i g » ž
h na š
k » č okrene;

takva jesu:

mlad, tverd, lud imaju mlȁdji, tvȅrdji, lȕdji;
ljut, žut, gust, tust » ljȕtji, zȕtji, guštji, tuštji;
berz, blag, drag, dug » bȅrži, blȁži, drȁži, dȕži;
plah, tih, gluh, suh, » plȁši, tiši, gluši, sȕši;
jak, nejak, gorak, mlak, mehak (mek), žuhak (žuk) » jȁči, nejȁči, gorči, mlȁči, mehči, zuhči.

Slědeća pako:

rad, blěd, sěd, čist imaju radiji i radji, blědiji i blědji, sědiji i sědji, čistiji i čištji;

gorak, krěpak imaju gorčiji i gorči, krěpčiji i krěpči; ubog ima ubožiji, siromah siromašiji. — Zločest ima drugi stupanj od z a l (zao).

114. *Koja Imena pridavna ilirska izbacuju u drugom stupnju* ak, ek, ok?

Slědeća Imena pridavna ilirska: gladak, sladak, rědak, židak, tanak, kratak, merzak, nizak, uzak, dalek, visok, žestok i težak, odhitavaju

zadnju slovku *ak, ek, ok,* i ostavši zadnji suglasnik pomehčavaju, ako već od sebe nije mehak; n. p. glàdji, slàdji, rèdji, tèži i t. d. — Dubok ima dublji; širok, sirji; lagak (lak) laglji ili lagši; vitak vitkiji; a dugačak i veličak uzimaju 2. stupanj od dug i velik.

115. *Koja još Imena pridavna ilirska imaju drugi stupanj izvan naredbe?*

Još slědeća Imena pridavna ilirska imaju drugi stupanj izvan obćinske naredbe: debel (debeo) ima deblji; běl (běo ili bio) bělji; lěp lěplji i lěpši; šup šuplji i šupiji. — Najnepravilnia jesu ova 4, dobar bolji; zal (zao) gori; velik veći; mal (mao) manji.

116. *Kako se děla tretji stupanj u Ilirskom?*

Tretji stupanj u ilirskom jeziku děla se tako, da se drugomu stupnju slovka naj predstavi; n. p. najbolji, najdraži, najberži i t. d.

117. *Kako se deklinira drugi i tretji stupanj ilirski?*

Drugi i tretji stupanj ilirski deklinira se kaogod i pervi, polag prilike na samoglasnik: zdraví, á ó, s tom jedinom pazkom, da drugi i tretji stupanj zaradi mehkih suglasnikah u nominativu srědnjega spola uvěk na *e,* a u genitivu i dativu u mužkom i srědnjem spolu uvek *ega, emu* izhadjaju; n. p.

	Singularis.			Pluralis.		
	mužk.	sréd.	ženska.	mužk.	sréd.	ženska.
N.	mladji,	e,	mladja	mladji,	a,	mladje
G.	mladjega		mladje	mladjih		
D.	mladjemu		mladjoj	mladjim		
A.	mladji (ega),	e,	mladju	mladje,	a,	mladje
V.	mladji!	e!	mladja!	mladji!	a!	mladje!
Pr.	mladjem		mladjoj	mladjih		
Instr.	mladjim		mladjom	mladjimi		

B. O prispodobljenjih (komparaciah) latinskih?

118. *Iz kojega padeža se děla drugi i tretji stupanj u latinskom?*

Drugi stupanj u latinskom děla se iz onoga padeža, koi izhadja na *i,* tako da se k onomu *i* za mužki

i ženski spol prida *or*, a za srědnji *us*; n. p. *doctus, a, um*, u genitivu ima *docti*, pridam *or, us*, bude *doctior, doctius*. — Tretji stupanj děla se iz toga istoga padeža, samo da se k onomu *i* prida *s* pak *simus, sima, simum*, kao *docti-s-simus, sima, simum*.

Pazka. Ovaj padež na *i* je pri Imenih pridavnih na *er, a, um*, i na *us, a, um*, genitiv sing. mužkogu spola, a pri svih ostalih je dativ istoga spola i broja.

119. *Na koju deklinaciu spada drugi i tretji stupanj latinski?*

Drugi stupanj latinski spada na 3. deklinaciu, s tom jedinom pazkom, da ablativ sing. izhadja na *e* i na *i*. — Tretji stupanj spada mužki i srědnji spol na 2., a ženski na 1. deklinaciu.

120. *Pregled narednih komparaciah latinskih.*

broj	padež	spol	1. stupanj	2. stupanj	3. stupanj
Singular.	N.	m.	Polag različnosti izhadjanja	— ior	is - simus
		ž.		— ior	is - sima
		sr.		— ius	is - simum
	G.	m.	i, is	— ioris	— - simi
		ž.	ae, is	— ioris	— - simae
		sr.	i, is	— ioris	— - simi
	D.	m.	o, i	— iori	— - simo
		ž.	ae, i	— iori	— - simae
		sr.	o, i	— iori	— - simo
	A.	m.	um, em	— iorem	— - simum
		ž.	am, em	— iorem	— - simam
		sr.	um, kao nom.	— ius	— - simum
	V.	m.	us ima e, ostala kako u nominat.	— ior	— - sime
		ž.		— ior	— - sima
		sr.		— ius	— - simum
	A.	m.	o, i ili e	— iore ili iori	— - simo
		ž.	a, i ili e	— iore ili iori	— - sima
		sr.	o, i ili e	— iore ili iori	— - simo

broj	padež	spol	1. stupanj		2. stupanj	3. stupanj
Plural.	N.	m.	i,	es	— iores	is - simi
		ž.	ae,	es	— iores	is - simae
		sr.	a,	ia	— iora	is - sima
	G.	m.	orum,	ium	— iorum	— - simorum
		ž.	arum,	ium	— iorum	— - simarum
		sr.	orum,	ium	— iorum	— - simorum
	D.	m. ž. sr.	is,	ibus	— ioribus	— - simis
	A.	m.	os,	es	— iores	— - simos
		ž.	as,	es	— iores	— - simas
		sr.	a,	ia	— iora	— - sima
	V.	m.	i,	es	— iores	— - simi
		ž.	ae,	es	— iores	— - simae
		sr.	a,	ia	— iora	— - sima
	A.	m. ž. sr.	is,	ibus	— ioribus	— - simis

121. *Prilika deklinacie drugoga stupnja u latinskom.*

	Singularis.	Pluralis.
N.	*hic, haec brevior, hoc brevius*	*breviores, breviora*
	kratji, kratja, kratje	kratji, kratje, kratja
G.	*brevioris*	*breviorum*
D.	*breviori*	*brevioribus*
A.	*brevіorem, brevius*	*breviores, breviora*
V.	*brevior brevius*	*breviores, breviora*
A.	*breviore* ili *breviori*	*brevioribus.*

Pazka. Tretji stupanj dekliniraj kao *bonus, a, um.*

122. *Koja su ono Imena pridavna latinska, koja izvan občinskę naredbe dělaju 3. stupanj na rimus, a koja na limus?*

Ona Imena pridavna, koja u mužkom spolu pervoga stupnja na *er* izhadjaju, nedělaju 3. stupanj iz

padeža na *i*, nego iz nominativa, da se k onomu *er* prida *rimus, a, um*; n. p. *niger-rimus, a, um*; *piger-rimus, a, um.* — Drugi stupanj imaju po občinskoj naredbi.

Slědeća pako pridavna: *facilis, difficilis, gracilis, humilis, imbecilis, similis* i *dissimilis* dělaju tretji stupanj takodjer iz nominativa, tako da na město zadnje slovke *is*, dobivaju *limus, a, um*; *n. p. facil-limus, difficil-limus, gracillimus, humillimus* i t. d. Drugi stupanj ide pravilno.

123. *Kako imaju drugi i tretji stupanj pridavna latinska na* eus, ius, uus: *a kako na* dicus, ficus, volus *i* loquus?

Imena pridavna na *eus, ius, uus* izhadjajuća, ostaju neproměnjena, i dobivaju u drugom stupnju *magis*, a u tretjem *maxime*; n. p. *idoneus* prikladan, *magis idoneus, maxime idoneus;* tako *noxius* štetan, *arduus* visok i t. d.

Imena pridavna na *dicus, ficus, volus* ili *loquus* izhadjajuća, dělaju drugi i tretji stupanj iz padeža na *i*, ali tako, da se onaj *i* u drugom stupnju okrene na *entior, entius*, a u tretjem na *entissimus, a, um;* n. p. *maledicus, maledic-i maledic-entior, entius; maledic-entissimus, a, um;* tako *magnificus, mirificus, munificus, beneficus, benevolus, malevolus, vaniloquus.*

124. *Koja Imena pridavna lat. dělaju brez svakoga pravila 2. i 3. stupanj?*

Slědeća Imena pridavna latinska dělaju 2. i 3. stupanj brez svakoga pravila:

bonus,	dobar,	ima	*melior, optimus*
malus,	zal,	»	*pejor, pessimus*
magnus	velik	»	*major, maximus*
parvus,	mal	»	*minor, minimus.*

Multus, a, um, u singularu neima drugoga stupnja, neg što samo u srědnjem spolu, n. p. ovako; *multus, —, plurimus*; *multa, —, plurima; multum, plus, plurimum*; u pluralu pak ima sve, kao: *multi, plures, plurimi; multae, plures, plurimae* i t. d.

125. *Koja su ono Imena pridavna lat., kojim manjka po jedan stupanj?*

Někojim pridavnim latinskim manjka pervi stupanj, takva jesu: *citerior* s ove strane, *citimus; deterior*, nevaljanii, *deterrimus; interior* nutarnji, *intimus; ocior* hitrii, *ocissimus; propior* bliži, *proximus; ulterior* dalnji, *ultimus.*

Někojim manjka drugi stupanj, kao: *invitus* nehoteć, *invitissimus; novus* nov, *novissimus.* Tako, *diversus* razlik, *falsus* laživ, *fidus* uzdan, *inclitus* slavan, *invictus* nedobitan, *persvasus* uputjen, *sacer* svet i t. d.

Někojim manjka tretji, kao: *adolescens* mladičan, *adolescentior*; *juvenis* mlad, *junior.* Tako: *coecus* slěp, *licens* razuzdan, *longinquus* dalek, *propinquus* bližnji, *senex* star, *sinister* nezgodan, *taciturnus* mučeć i t. d.

Někojim manjka 1. i 2. stupanj, kao; *anterior*, prednji, *satior* bolji, *sequior* gori.

126. *Koja Pridavna lat. neimaju drugoga ni tretjega stupnja?*

Drugoga ni tretjega stupnja neimaju;

1) Koja pokazuju iz česa, i čije je što; n. p. *aureus* zlatan, *argenteus* srebarn, *ligneus* derven; *Graecus* gerčki i t. d.

2) Koja su sastavljena iz *fero, gero, color, genus, lex, sonus* i t. d. *frugifer* plodan, *cruciger* križonosan, *versicolor* šarovit, *degener* izrodjen, *exlex* razuzdan, razpušten, *dissonus* neskladnoglasan.

3) Koja već u sebi 3. stupanj znamenuju, kao: *egregius, eximius,* izredan, *enormis* gerdno velik, *heroicus* junački, *infinitus* bezkrajni, nesveršeni, *ingens,* golem, *immensus* neizměran, *omnipotens* svemoguć, *omniscius* sveznajuć, *praecipuus* osobit, *summus* najviši.

4) Koja su sastavljena iz *per* ili *prae,* ako se i jednostavna potrěbovati mogu; n. p. *perdoctus* preučen, *praedives* prebogat; izvan *praeclarus* i *praestabilis,* koja imaju *praeclarior praeclarissimus, praestabilior praestabilissimus.*

5) Pridavna na *bundus* i pričastja na *dus,* kao *moribundus, amandus.*

6) Pridavna na *icus, ivus, inus, imus, orus;* n. p. *medicus* maleń, *fugitivus* běžeći, *matutinus* jutarnji, *legitimus* zakoniti, *canorus* lěpoglasan. Izvadi *rusticior, tempestivior, lascivior* i *lascivissimus, festivior* i *festivissimus, divinior* i *divinissimus,* i *vicinior.*

7) Najposlě još slědeća neimaju drugoga niti tretjega stupnja: *Almus, balbus, blaesus, canus, claudus, compos, impos, dispar, egenus, jejunus, mancus, mediocris, memor, mirus, mutilus, mutus, praeditus i sospes.*

§. 5. O Imenih brojnih.

127. *Što su Imena brojna, i kolikoverstna su?*

Imena brojna jesu Imena pridavna, kojimi se količina stvarih izvěstno pokazuje; n. p. dva noža, tri knjige. — Imena brojna jesu mnogoverstna:

1) Glavni (ili načalni) broji (*Cardinalia*); koji odgovaraju na pitanje: koliko? — jedan, dva, pet, deset i t. d.

2) Redni (*Ordinalia*), koji odgovaraju na pitanje: koi po redu? — prvi, drugi, peti, deseti i t. d. Ovo su sama Imena pridavna trojega izhadjanja, i dekliniraju se: latinska polag *bonus, a, um,* a ilirska polag zdraví, á, ó.

3) Razděliteljni (*Distributiva*) jesu oni, koji pri jednakom razděljenju pokazuju, koliko na svaki děl dolazi, i odgovaraju na pitanje: po koliko (u svakom dělu, ili svaki krat)? n. p. *singuli* po jedan, *bini* po dva, *terni* po tri i t. d. Razděliteljni broji lat. jesu Imena pridavna, i dekliniraju se kao *bonus* u pluralu.

4) Umnožiteljni (*Multiplicativa*), koji pokazuju iz koliko dělah je štogod sastavljeno, i odgovaraju na pitanje kolikostruk? kolikoverstan? *simplex* jednostruk, jednoverstan, *duplex* dvostruk i t. d.

5) Razměrni (*Proportionalia*) pokazuju, kolikokrat se jedna stvar ima uzeti, da zahtěvana veličina izajde, i odgovaraju na pitanje: kolikokrat uzet? n. p. *simplus* jedan put uzet, *duplus* dvaput uzet i t. d. — (Dakle dobro razluči *simplus* od *simplex*; jer *simplus* znamenuje jedan put toliko, a *simplex* jednostavan, jednostruk, koi se nemože razděliti; tako *aes triplum*

znamenuje trikrat toliko měda ili novca, a *aes triplex* znamenuje samo jedanput toliko měda ili novacah, ali troje fele, ili mědo iz 3. dělah sastavljeno).

6) Priréčni (*Adverbialia*), koji odgovaraju na pitanje koliko krat? ili koliko putah? kao *semel* jedankrat ili jedanput, *bis* dvakrat i t. d.

U ilirskom jeziku nije razděliteljnih, razměrnih ni priréčnih brojah, ali naproti nalazi se jih jedna druga fela, koje pak u latinskom nije, t. j.

7) Samostavni broji (*Numeralia substantiva*), koji se pri živućih stvarih na město glavnih brojah potrěbovati mogu; takvi su za mužki i ženski spol: dvojica, trojica, četverica ili četvorica, peterica ili petorica i t. d.; a za srědnji spol: dvoje, troje, četvero ili četvoro, petero ili petoro i t. d.

128. *Glavni broji* (Cardinalia):

1. I unus, a, um	1. jedan, jedna, jedno
2. II duo, ae, o	2. dva, dvě, dva
3. III tres, tria	3. tri
4. IV quatuor	4. četiri
5. V quinque	5. pet
6. VI sex	6. šest
7. VII septem	7. sedam
8. VIII octo	8. osam
9. VIIII (IX) novem	9. devet
10. X decem	10. deset
11. XI undecim	11. jedanaest ili jedan na deset
12. XII duodecim	12. dvanaest ili dva na deset i t. d.
13. XIII tredecim, *ili* decem et tres, *ili* tres et decem	13. trinaest
14. XIIII (XIV) quatourdecim, *ili* decem et quatuor i t. d.	14. četarnaest
15. XV quindecim	15. petnaest
16. XVI sedecim *ili* sexdecim	16. šesnaest

17. XVII septendecim	17. sedamnaest
18. XVIII duodeviginti	18. osamnaest
19. XVIIII (XIX) undeviginti	19. devetnaest
20. XX viginti	20. dvadeset
21. XXI unus et viginti, *ili* viginti et unus	21. dvadeset i jedan
22. XXII duo et viginti *ili* viginti et duo i t.d.	22. dvadeset i dva
28. XXVIII duodetriginta	28. dvadeset i osam
29. XXVIIII (XXIX) undetriginta	29. dvadeset i devet
30. XXX triginta	30. trideset
40. XXXX (XL) quadraginta	40. četardeset
50. L quinquaginta	50. pedeset
60. LX sexaginta	60. šesdeset
70. LXX septuaginta	70. sedamdeset
80. LXXX octoginta	80. osamdeset
90. LXXXX (XC) nonaginta	90. devedeset
99. IC undecentum *ili* nonaginta novem *ili* novem et nonaginta	99. devedeset i devet
100. C centum	100. sto ili stotina
101. CI centum et unus	101. sto i jedan
200. CC ducenti, ae, a	200. dvě sta (dvě stotine)
300. CCC tercenti, ae, a	300. tri sta (tri stotine)
400. CCCC quadringenti	400. četiri stotine
500. D (ıↃ) quingenti	500. pet stotinah
600. DC (ıↃC) sexcenti	600. šest stotinah
700. DCC (ıↃCC) septingenti.	700. sedam stotinah
800. DCCC octingenti	800. osam stotinah
900. DCCCC nongenti	900. devet stotinah
1000. M (CIↃ) mille	1000. tisuća (hiljada)
2000. MM (CIↃCIↃ ili IIM) duo millia *ili* bis mille i t. d.	2000. dvě tisuće, iliti dvě hiljade i t. d.

129. *Redni broji* (Ordinalia):

1. primus, a, um	1. pervi, a, o
2. secundus, a, um	2. drugi, a, o
3. tertius, a, um	3. tretji, a, e
4. quartus, a, um	4. četvarti, a, o
5. quintus, a, um	5. peti, a, o
6. sextus	6. šesti
7. septimus	7. sedmi
8. octavus	8. osmi
9. nonus	9. deveti
10. decimus	10. deseti
11. undecimus	11. jedanaesti
12. duodecimus	12. dvanaesti
13. tertius decimus *ili* decimus tertius *ili* decimus et tertius	13. trinaesti
14. quartus decimus *ili* decimus quartus i t.d.	14. četarnaesti
15. quintus decimus	15. petnaesti
16. sextus decimus	16. šesnaesti
17. septimus decimus	17. sedamnaesti
18. duodevicesimus	18. osamnaesti
19. undevicesimus	19. devetnaesti
20. vicesimus *ili* vigesimus	20. dvadeseti
21. unus et vicesimus *ili* primus et vicesimus *ili* vicesimus primus	21. dvadeset i pervi
22. duo et vicesimus *ili* alter et vicesimus *ili* vicesimus et alter *ili* vicesimus secundus	22. dvadeset i drugi
28. duodetricesimus	28. dvadeset i osmi
29. undetricesimus	29. dvadeset i deveti
30. tricesimus *ili* trigesimus	30. trideseti
40. quadragesimus	40. četardeseti
50. quinquagesimus	50. pedeseti
60. sexagesimus	60. šesdeseti

70. septuagesimus	70. sedamdeseti
80. octogesimus	80. osamdeseti
90. nonagesimus	90. devedeseti
99. undecentesimus	99. devedeset i deveti
100. centesimus	100. stoti (stotinski), a, o
101. centesimus primus *ili* primus et centesimus i t. d.	101. sto i pervi
200. ducentesimus	200. dvostoti
300. tercentesimus	300. tristoti ili trostoti
400. quadringentesimus	400. četarstoti
500. quingentesimus	500. petstoti
600. sexcentesimus	600. šestoti
700. septingentesimus	700. sedamstoti
800. octingentesimus	800. osamstoti
900. nongentesimus	900. devetstoti
1000. millesimus	1000. tisući, a, e, ili tisućni, a, o, ili hiljadni, a, o.
2000. bismillesimus	2000. dvotisući i t. d.

130. *Razdèliteljna* (Distributiva):

1. singuli,ae,a, pojedan	19. noveni deni *ili* undeviceni
2. bini, ae, a, po dva	20. viceni
3. terni, ae, a, po tri	21. viceni singuli
4. quaterni	22. viceni bini
5. quini	28. duodetriceni
6. seni	29. undetriceni
7. septeni	30. triceni
8. octoni	40. quadrageni
9. noveni	50. quinquageni
10. deni	60. sexageni
11. undeni	70. septuageni
12. duodeni	80. octogeni
13. terni deni	90. nonageni
14. quaterni deni	99. undeceni
15. quini deni	100. centeni
16. seni deni	200. duceni
17. septeni deni	300. treceni (trecenteni)
18. octoni deni *ili* duodeviceni	400. quadringeni

500. quingeni
600. sexceni (sexcenteni)
700. septingeni
800. octingeni
900. nongeni
1000. milleni *ili* singula millia
2000. bina millia i t. d.

131. *Umnožiteljni* (Multiplicativa):

1. *simplex* jednostruk
2. *duplex* dvojstruk ili dvostruk
3. *triplex* trojstruk ili trostruk
4. *quadruplex* četverostruk
5. *quincuplex* (*quintuplex*) peterostruk
7. *septemplex* sedmerostruk
10. *decemplex* deseterostruk
100. *centuplex* stostruk

132. *Razmèrni broji* (Proportionalia):

1. *simplus, a, um* jedanput toliko, ili jedanput uzet.
2. *duplus* dvaput toliko i t. d.
3. *triplus*
4. *quadruplus*
7. *septuplus*
8. *octuplus*
10. *decuplus*

Pazka. Pri dobrih piscih latinskih nenalazi se ništa više od umnožiteljnih i razměrnih brojah, ali komu je za silu, može na spodobu ovih dopuniti sam ono što manjka; n. p. *sextuplex*, *octuplex*, *novemplex*, *undecimplex* i t. d.; pak pri razmèrnih: *quintuplus*, *sextuplus*, *novemplus* i t. d.

133. *Priróčni broji* (Adverbialia):

1. semel, jednom, jedankrat ili jedanput
2. bis, dvakrat
3. ter, trikrat i t. d.
4. quater
5. quinquies
6. sexies
7. septies
8. octies
9. novies
10. decies
11. undecies
12. duodecies
13. terdecies *ili* tredecies
14. quaterdecies *ili* quatuordecies
15. quindecies
16. sedecies
17. septies decies *ili* decies septies
18. duodevicies *ili* octies decies

19. undevicies *ili* novies decies
20. vicies
21. semel et vicies *ili* vicies semel *ili* vicies et semel
22. bis et vicies
23. ter et vicies
30. tricies
40. quadragies
50. quinquagies
60. sexagies
70. septuagies
80. octogies
90. nonagies
99. undecenties
100. centies
200. ducenties
300. tercenties
400. quadrigenties
500. quingenties
600. sexcenties
700. septingenties
800. octingenties
900. noningenties *ili* nongenties
1000. millies
2000. bis millies

Pazka. Pri ovih priréčnih brojih, ako su veći od 20, nesmě se u sastavljanju nikada manji broj većemu bez *et* predstaviti; n. p. *vicies bis* ili *bis et vicies* znamenuje 22 put; ali *bis vicies* znamenuje 40 putah.

U Ilirskom jeziku neima ni razdéliteljnih (*distributiva*), ni razmérnih (*proportionalia*), ni priréčnih brojah (*adverbialia*). Za perve pomažemo se tako, da glavnim brojem pridavamo predlog *po*; kao; po dva, po tri, po deset, razuměvajući svaki krat, ili u svakom kupu, ili u svakoj versti. — Za druge služimo se opisom jedankrat toliko, dvakrat toliko i t. d. Od zadnjih imamo samo jednom ili jednoč *semel*, a na město ostalih potrěbujemo glavne broje, pridavajući jim na koncu: put, putah, ili krat, kao: dvaput, triput, osam putah; ili dvakrat, tri krat, osam krat i t. d. — Pri Dubrovčanih nalazi se takodjer dvaš, triš, četiriš, petiš, sedmiš i t. d. na město dvakrat, trikrat i t. d.

134. *Koji glavni broji ilirski mogu se deklinirati, i kako se deklíniraju?*

Broji ilirski mogu se svi deklinirati: jedan, jedna, jedno deklinira se kao Imena pridavna na samoglasnik (zdraví, á, ó); a dva, tri, četiri deklíniraju se ovako:

N.	dva,	dvě,	dva,	tri,	četiri
G.	dvih	(dvěh),		trih,	četirih
D.	dvim	(dvěm),		trim,	četirim
A.	dva,	dvě,	dva,	tri,	četiri
V.	dva,	dvě,	dva,	tri,	četiri
P.	dvih	(dvěh),		trih,	četirih
Abl.	dvimi,	dvěmi,	dvimi,	trimi,	četirimi.

Perva 4 broja, jedan, dva, tri i četiri jesu sa svim Imena pridavna, i slažu se sa svojim samostavnim u spolu broju i padežu, kao: dva noža, dvě knjige, tri jabuke, četiri kruške. Svi pako ostali broji, kao pet, šest i t. d. jesu u nominativu, akusativu i vokativu Imena samostavna, i zahtěvaju ono ime, na koje spadaju, u genitivu pluralu, n. p. pet ljudih, šest vojnikah, sedam ženah i t. d.; u drugih padežih jesu imena pridavna, i slažu se sa svojimi samostavnimi imeni a spolu broju i padežu, kao petih ljudih, (*quinque hominum*), petim ljudem, (*quinque hominibus*) i t. d. Dekliniraju se pako kao tri i četiri, n. p.

N.	pet,	šest,	sedam,	osam,	petnaest
G.	petìh,	šestìh,	sedmìh,	osmìh,	petnaestìh
D.	petìm,	šestìm,	sedmìm,	osmìm,	petnaestìm
A.	pet,	šest,	sedam,	osam,	petnaest
V.	pet,	šest,	sedam,	osam,	petnaest
Praep.	petìh,	šestìh,	sedmìh,	osmìh,	petnaestìh
Instr.	petìmi,	šestìmi,	sedmìmi,	osmìmi,	petnaestìmi *)

*) Serblji (polag g. Stefanovića) i Slavonci (polag g. Berlića) jako rědko dekliniraju dva, tri, četiri, izvan ženskoga spola; ostale pako broje pet, šest, sedam i t. d. nikada; nego ako jim trěba koi broj u genitivu, dat. praep. i instrumentala izreći, onda, razgovarajući se o živućih stvarih, na město dva, tri, četiri uzimaju: dvojica, trojica, četverica ili četvorica, i to samo u mužkom, a dalje: peterica (ili petorica), šesterica, sedmerica i t. d. u mužkom i ženskom spolu; i dekliniraju ovako:

N.	dva, tri, četiri junaka ili	dvojica,	trojica,	četverica	junakah
G.		dvojice,	trojice,	četverice	
D.		dvojici,	trojici,	četverici	
A.	dva, tri, četiri » »	dvojicu,	trojicu,	četvericu	
Instr.		dvojicom,	trojicom,	četvericom	

N.	pet, šest, sedam i t. d. ili	peterica,	šesterica,	sedmerica	ženah i t. d.
G.		peterice,	šesterice,	sedmerice	
D.		peterici,	šesterici,	sedmerici	

U srědnjem pako spolu pri živućih govore i dekliniraju u takovoj sgodi dvoje, troje, četvero, petero i t. d. — Dvojica, trojica, četverica i t. d. deklinira se pravilno polag II deklinacie; a dvoje, troje, četvero ili četvoro, petero ili petoro i t. d. polag gg. Vuka Stefanovića i Berlića deklinira se ovako:

Pazka. Obadva, obedvě, obadva i oba, obě, oba dekliniraju se kao dva, dvě, dva.

135. *Koji glavni broji latinski mogu se deklinirati, i kako se dekliniraju?*

Latinski glavni broji mogu se deklinirati samo *unus, duo* i *tres*; svi ostali jesu neproměnjivi do *centum*, a *ducenti, ae, a, tercenti, quadringenti*, i t. d. do *nongenti*, dekliniraju se kao imena pridavna na *us, a, um* u pluralu; *mille* je opet neproměnjivo u singularu, ali u pluralu se deklinira; kao: *millia, millium.*

Unus, a, um deklinira se kao *bonus, a, um* izvan genitiva i dativa sing.; a *duo, ambo* i *tres* dekliniraju se ovako:

Num. Pluralis.

N.	*duo*	dva,	*duae*	dvě,	*duo* dva
G.	*duorum*	dvih,	*duarum*	dvěh,	*duorum* dvih
D.	*duobus*	dvim,	*duabus*	dvěm,	*duobus* dvim
A.	*duo*	dva,	*duas*	dvě,	*duo* dva
V.	*duo*	dva,	*duae*	dvě,	*duo* dva
A.	*duobus*	dvimi	*duabus*	dvěmi,	*duobus* dvimi.

N. A. Vok.	dvoje,	troje,	četvero ili četvoro
G.	dvojga,	trojga,	četvorga
D.	dvojma (me).	trojma (me),	četvorma (e)
Praep.	dvojma (e),	trojma (e),	četvorma (e)
Instr.	dvojma,	trojma,	četvorma.

Ja, koliko se sětjam, nisam do duše nikada u narodu čuo reći: četvorga, četvorma, petorga, petorma, i t. d. Dekliniranje ovih brojah dvoje, troje, četvero i t. d. čini mi se kod nas u provincialnoj Horvatskoj i u Primorju sa svim nepoznato; ali uprav to je možebit pomanjkanje, koje bi se lahko iz Slavonskoga i Serbskoga naréčja (ako je inače istina, da se tamo tako deklinira) moglo dopuniti: kakogod bi i oni dobro učinili, da bi našu deklinaciu glavnih brojah jednosličnо s nami u pismu upotrěbljavali.

Pri neživućih brojih potrěbuju uvěk glavne broje dva, tri, četiri, pet, šest i t. d. i ovih nikada nedekliniraju. Oni dakle nemogu nipošto dva, tri, četiri noža ili pera, niti pet, šest i t. d. nožah, perah deklinirati, kao mi; n. p, dva noža, *duo cultri*, dvih nožah, *duorum cultrorum*; pak: pet berdah, *quinque montes*, petih berdah, 5 *montium* i t. d.

N.	*ambo* oba ili obadva,	*ambae* obe ili obedvě,	*ambo* oba ili obadva
G.	*amborum* obih,	*ambarum* obih (iu),	*amborum* obih
D.	*ambobus* obim,	*ambabus* obim,	*ambobus* obim
A.	*ambos* oba,	*ambas* obě,	*ambo* oba
V.	kao nomin.		
A.	*ambobus* obimi,	*ambabus* obimi,	*ambobus* obimi.

N.	*tres, tria*	tri
G.	*trium*	trih
D.	*tribus*	trim
A.	*tres, tria*	tri
V.	*tres, tria*	tri
A.	*tribus*	trimi.

Pazka. Praepositional od dva, oba i tri je: dvih, dvěh, obih i trih.

Poglavje II.

O Zaimenu.

136. *Što je zaime* (pronomen)?

Zaime (*pronomen*) je proměnjiva čast govorenja, koja se na město imena potrěbuje, da se neugodno ponavljanje istoga imena po tom ukloni; n. p. Ja govorim; ovdě stoji »ja« na město moga imena. Daj bratu njegovu knjigu, na město: bratovu knjigu.

137. *Kako se děle zaimena po svojem obličju?*

Zaimena po svojem obličju jesu ili jednostavna ili sastavljena:

1) Jednostavna (*simplicia*) latinska jesu: *ego, tu, sui, hic, ille, is, iste, ipse, quis, qui, meus, tuus, suus, noster, vester, nostras, vestras, cujus i cujas*; — a ilirska jesu: ja, ti, sebe, ovaj, onaj, on, taj, sam, isti, tko, koi, moj, tvoj, svoj, njegov, naš, vaš, njihov i čiji? — Od ovih jesu 4 samostavna (*substantiva*): *ego, tu, sui, quis?* ja, ti, sebe, tko? a sva ostala zaimena zovu se pridavna (*adjectiva*).

2) Iz jednostavnih nastaju sastavljena (*composita*) zaimena. Najveća strana sastavljenih latinskih zaime-

nah děla se iz *qui* i *quis*, tako da se ili na koncu štogod prida, kao: *quidam, quivis, quisque, quisquam, quisnam, quispiam, quicumque, quilibet;* ili da jim se koja slovka predstavi, kao: *ecquis, aliquis*; ili takodjer da se podvostruče, kao *quisquis*. Iz *is* děla se *idem*; iz *hic, hicce* i *hiccine*. Pervim trim dodava se kadagod slovka *met*, kao: *egomet, tibimet, semet, nosmet, vosmet* i. t. d. Zaimenu *tu* pridava se koiput *te*, kao *tute*. — U ilirskom jeziku neimamo toliko sastavljenih zaimenah, a najobičnia jesu slědeća: ikoi, gděkoi, někoi, koigod, koigodar i koimudrago.

138. *Kako se děle zaimena po svojem znamenovanju?*

Zaimena po svojem znamenovanju děle se:

1) na Pokazujuća (*demonstrativa*), koja stanovitu osobu ili stvar pokazuju, kao: *ego, tu, hic, ille, iste;* ja, ti, ovaj, onaj, taj. Ova se takodjer osobna (*personalia*) zovu, jerbo osobu ili subjekt pri glagoljih pokazuju.

2) Odnosna (*relativa*), koja se na kakovo prediduće ili slědeće samostavno odnose; takva jesu, latinska: *qui, is, ille, iste, ipse, hic, idem;* a ilirska: koi, ov, on, taj, isti.

3) Prisvojavajuća (*possessiva*), koja pokazuju čije je što, kao: *meus, tuus, suus, noster, vester;* moj, tvoj, svoj, njegov, naš, vaš, njihov.

4) Povratna (*reciproca*), koja se na subjekt istoga izgovora pretežu, kao: *sui, suus*; sebe, svoj.

5) Pitajuća (*interrogativa*), kojimi se u pitanjih služimo, kao: *quis, cujus, a, m? cujas?* tko? čiji, a, e? (čigov, a, o?).

139. *Deklinacia Zaimenah* Ego, tu, sui.

1. *Ego* ja.

	Singularis.		Pluralis.	
N.	*ego*	ja,	*nos*	mi
G.	*mei*	mene ili me,	*nostri*	nas
			nostrum	izmed nas
D.	*mihi* (*mi*)	meni ili mi,	*nobis*	nam
Acc.	*me*	mene ili me,	*nos*	nas
Abl.	*me*	menom (mnom),	*nobis*	nami.

2. *Tu* ti.

Singularis.		Pluralis.	
N. *tu*	ti	*vos*	vi
G. *tui*	tebe ili te	*vestri*	vas
		vestrum	izmed vas
D. *tibi,*	tebi ili ti	*vobis*	vam
A. *te,*	tebe ili te	*vos*	vas
V. *tu!*	ti!	*vos!*	vi!
Abl. *te,*	tobom (tebom)	*vobis*	vami

3. *Sui* sebe.

Singular.

N.	manjka	
G. *sui*	sebe ili se	
D. *sibi*	sebi ili si	Plural je singularu jednak.
Acc. *se* (*sese*)	sebe ili se	
Abl. *se* (*sese*)	sobom (sebom)	

Praepositional od ja, ti, sebe je u sing.: o meni, tebi, sebi; a u plur.: o nas, vas.

140. *Deklinacia zaimena* hic, haec, hoc.

Singularis:

N. *hic, haec, hoc*	ov ili ovaj,	ova,	ovo
G. *hujus*	ovoga,	ove,	ovoga
D. *huic*	ovomu,	ovoj,	ovomu
Acc. *hunc, hanc, hoc*	ov ili ovaj (ovoga),	ovu,	ovo
Abl. *hoc, hac, hoc*	ovim,	ovom,	ovim

Pluralis.

N. *hi,*	*hae,*	*haec,*	ovi, ove, ova
G. *horum,*	*harum,*	*horum*	ovih,
D. *his*			ovim,
Acc. *hos,*	*has,*	*haec*	ove, ove, ova
Abl. *his*			ovimi.

Pazka. Ovako se dekliniraju sastavljena latinska: *hicce, haecce, hocce* i *hiccine, haeccine, hoccine;* kao takodjer *istic, istaec, istoc* ili *istuc.*

141. *Deklinacia zaimenah* Ille, illa, illud, *i* ipse a, um.

Singularis.

N.	*ille,*	*illa,*	*illud*	on ili onaj,	ona, ono
G.	*illius*			onoga,	one, onoga
D.	*illi*			onomu,	onoj, onomu
Acc.	*illum,*	*illam,*	*illud*	on ili onaj (onoga),	onu, ono
Abl.	*illo,*	*illa,*	*illo*	onim,	onom, onim

Pluralis.

N.	*illi,*	*illae,*	*illa*	oni,	one, ona
G.	*illorum,*	*illarum,*	*illorum*	onih,	
D.	*illis*			onim	
Acc.	*illos,*	*illas,*	*illa*	one,	one, ona
Abl.	*illis*			onim.	

Praepositional ilirski je u sing. onom, onoj, onom, a u pluralu: onih.

Pazka. Kao *ille* dekliniraju se takodjer *iste, ista, istud,* taj, ta, to; *ipse, ipsa, ipsum* sam, a, o ili isti, á, ó.

Singularis.

N.	*ipse,*	*ipsa,*	*ipsum*	sam,	sama, samo
G.	*ipsius,*			samoga,	same, samoga
D.	*ipsi,*			samomu,	samoj, samomu
Acc.	*ipsum,*	*ipsam,*	*ipsum*	sam (samoga),	samu, samo
Abl.	*ipso,*	*ipsa,*	*ipso*	samim,	samom, samim.

Pluralis kao *ille, illa, illud.*

142. *Deklinacia zaimena* Is, ea, id, on, ona, ono.

Singularis.

N.	*is,*	*ea,*	*id*	on,	ona, ono
G.	*ejus*			njega ili ga,	nje ili je, njega ili ga
D.	*ei*			njemu ili mu,	njoj ili joj, njemu ili mu
Acc.	*eum,*	*eam,*	*id*	njega ili ga,	nju ili ju, ono (njega ili ga)
Abl.	*eo,*	*ea,*	*eo*	njim,	njom, njim.

Pluralis.

N.	*ii,*	*eae,*	*ea*	oni,	one, ona
G.	*eorum,*	*earum,*	*eorum*	njih ili jih,	
D.	*eis* ili *iis*			njim ili jim,	
Acc.	*eos,*	*eas,*	*ea*	nje ili je,	
Abl.	*eis* ili *iis*			njimi.	

Praepositional ilirski u sing. njem, njoj, njem; a u plur. njih.

Pazka. Kao *is* deklinira se takodjer *idem, eadem, idem,* isti, à, ò, samo da se po svih padežih na koncu slovka *dem* pridava.

143. *Kada se potrěbuje u ilirskom:* mene, tebe, sebe, njega, nje; meni, tebi, sebi, njemu, njoj; nju, njih, njim; *a kada pak pokratjeno:* me, te, se, ga, je; mi, ti, si, mu, joj; ju, jih, jim?

Cěla zaimena ilirska: mene, tebe, sebe, njega, nje; meni, tebi, sebi, njemu, njoj; nju, njih, njim potrěbuju se 1) ako stoje na početku govora; 2) ako na pitanje odgovaraju; 3) ako sila govora na njih pada, osobito kada zaimena različnih osobah u govoru skupa dolaze; 4) ako za predlogom idu. A drugač potrěbuju se uvěk pokratjena: me, te, se, ga, je; mi, ti, si, mu, joj; ju, jih, jim; n. p. cěla: Tebe zovem, njega vidim, nju čujem, sebe varam. Koga zovem i vidim? tebe, njega; koga čujem i varam? nju, sebe. Dolazim pred tebe, pred njega, preda nju i t. d. Davam tebi jabuku, a njemu krušku. Pokratjena: Ja te zovem, ja ga vidim, ja ju čujem, ja se varam; ili: zovem te, vidim ga; čujem ju, varam se i t. d.

Pazka. Akusativ njega pretvori se kadkada za predlogi u nj, koje se predlogu na kraju pridava, n. p. nanj, zanj, predanj, uzanj, na město: na njega, za njega, pred njega, uz njega.

144. *Deklinacia odnosnoga zaimena* qui, quae, quod.

Singularis.

N.	*qui, quae, quod*	koi,	koja, koje (što u svih 3. spolih
G.	*cujus*	kojega,	koje, kojega
D.	*cui*	kojemu,	kojoj, kojemu
Acc.	*quem, quam, quod*	koi (kojega),	koju, koje
Abl.	*quo, qua, quo*	koim,	kojom, koim.

Pluralis.

N.	*qui,*	*quae,*	*quae*	koji, koje, koja (*i* što u svih 3. spolih)
G.	*quorum,*	*quarum,*	*quorum*	kojih
D.	*quibus* (*queis*)			kojim
Acc.	*quos,*	*quas,*	*quae*	koje, koje, koja
Abl.	*quibus* (*queis*)			kojimi.

Praepositional ilirski je u sing. kojem, kojoj, kojem; a u plur. kojih.

145. *Deklinacia pitajućega zaimena* quis? quae? quid? qui? quae? quod?

a) Pitajuće samostavno *quis? quae? quid?*

Singularis.

N.	*quis? quid?*	tko? (gdo?),	što? (šta? kaj? ča?)
G.	*cujus?*	koga?	česa? (čega? šta?)
D.	*cui?*	komu?	čemu?
Acc.	*quem? quid?*	koga?	što? (šta? kaj? ča?)
Abl.	*quo?*	kim?	čim?

Praepositional ilirski: s kom, o čem.

Pluralis je Singularu jednak.

b) Pitajuće pridavno *qui? quae? quod?*

Singularis.

N.	*qui? quae? quod?*	koi?	koja?	koje?
G.	*cujus?*	kojega?	koje?	kojega

i t. d. uprav kao odnosno (*relativum*) qui, quae, quod.

Pazka 1. Ki, ká, kó ili ké, je pokratjeno iz koi, koja, koje, i deklinira se ovako:

	Singularis.			Pluralis.		
N.	ki,	ká,	kó (ké)	ki,	ké,	ká
G.	koga,	ké,	koga	kih		
D.	komu,	koj,	komu	kim		
Acc.	koga,	kú,	kó (ké)	ké,	ké,	ká
Praep.	kom,	koj,	kom	kih		
Instr.	kim,	kom,	kim	kimi,		

Pazka 2. *Meus, mea, meum; tuus, tua, tuum; suus, sua, suum; noster, nostra, nostrum; i vester, vestra, vestrum* deklinirаju se kao *bonus, a, um;* samo što *meus* u vokativu sing. ima: *mi, mea, meum!*

146. *Kako se dekliniraju sastavljena zaimena iz* quis *ili* qui?

Zaimena iz *quis* ili *qui* sastavljena dekliniraju se kaogod i kad su jednostavna, samo da jim se uvěk na kraju po jedna ili dvě neproměnjive slovke dodavaju; ako se věndar podvojače kao *quisquis*, *quaequae* i t. d., onda se sve po dvostruko deklinira, kaogod se i u sastavljenom *unusquisque*, i *unus* i *quis* deklinirati mora. — Slovke, koje se predstavljaju zaimenu *quis* jesu: *ali, ec, ne, num, si;* n. p.

Aliquis, aliqua, aliquod ili *aliquid* někoi, někoja, někoje; gen. *alicujus* i t. d.

Ecquis, ecqua, ecquod ili *ecquid*, koi, koja, koje; gen. *eccujus* i t. d.

Nequis, nequa, nequod ili *nequid* da nebi tko, da nebi što; gen. *necujus* i t. d.

Numquis, numquae (a), numquod ili *numquid* jeli koi, koja, koje; gen. *numcujus* i t. d.

Siquis, siquae (a), siquod ili *siquid* ako tko, ako koja, e; gen. *sicujus* i t. d.

Slovke, koje se na koncu pridavaju zaimenu *quis* jesu: *nam, piam, quam, que*; n. p.

Quisnam, quaenam, quodnam ili *quidnam* tko? (gdo?) što? gen. *cujusnam* i t. d.

Quispiam, quaepiam, quodpiam ili *quidpiam* někoi, někoja, e; gen. *cujuspiam* i t. d.

Quiquam, quaequam, quodquam ili *quidquam* ikoi, ikoja, e; gen. *cujusquam* i t. d.

Quisque, quaeque, quodque ili *quidque* svaki, a, o; gen. *cujusque* i t. d.

Slovke, koje se na koncu pridavaju zaimenu *qui* jesu: *cunque, dam, libet, vis;* n. p.

Quicunque, quaecunque, quodcunque koigod, kojagod, kojegod; gen. *cujuscunque* i t. d.

Quidam, quaedam, quoddam ili *quiddam* někoi, někoja, někoje; gen. *cujusdam* i t. d.

Quilibet, quaelibet, quodlibet i *quidlibet* svaki, a, o; gen. *cujuslibet* i t. d.

Quivis, quaevis, quodvis i *quidvis* svaki, a, o; gen. *cujusvis* i t. d.

Još k ovim dolaze:

Quisquis, quaequae, quodquod i *quidquid,* koigod, kojagod, kojegod i štogod; gen. *cujuscujus*, dat. *cuicui* i t. d.

Unusquisque, unaquaeque, unumquodque i *unumquidque,* svaki, a, o; gen. *uniuscujusque*; dat. *unicuique* i t. d.

Ecquisnam, ecquaenam, ecquodnam i *ecquidnam,* koi li? koja li? koje li? gen. *eccujusnam*; dat. *eccuinam* i t. d.

Poglavje III.

O Glagoljih (*de verbis*).

147. *Što je glagolj iliti vrěmenoreč?*

Glagolj (*verbum*) je proměnjiva čast govorenja, koja činjenje, terpljenje ili stališ jedne osobe ili stvari skupa s vrěmenom pokazuje; n. p. Petar čita; pero se reže nožem; knjiga leži na podu.

148. *Našto je paziti pri glagolju?*

Pri svakom glagolju ima se paziti 1) koje je fele, 2) kojega načina, 3) kojega vrěmena, 4) kojega broja, i 5) kojega sprezanja iliti konjugacie. — Pri ilirskih glagoljih izviše mora se osobito paziti, kojega su trajanja.

149. *Kolikoverstna je fela* (genus) *glagoljah?*

Fela glagoljah je četveroverstna: 1) fela čineća (*genus activum*); 2) terpeća (*passivum*); 3) srědnja (*neutrum*); i 4) odložna (*deponens*). — ČinećU i srědnju felu ima ilirski jezik s latinskim jednako; terpeće fele vlastitih glagoljah kod nas nije, nego jih kroz sastavljanje iz činećih i srědnjih glagoljah, ili iz činećih i zaimena »se«, ili iz srědnjih i terpećega participia donaměštujemo; a zadnjoj t. j. odložnoj feli u ilirskom ni traga.

150. *Što je glagolj čineći?*

Glagolj čineći (*verbum activum*) zove se onaj, koi pokazuje činjenje iliti dělovanje, koje se preteže izvan čineće osobe na stanoviti predmet, koi na pitanje koga? ili što? (kaj? ča?) vazda u akusativu biti mora. Čineći glagolj izhadja u latinskom na *o*, i može terpeći postati, ako mu se prida slovo *r*; n. p. *amo parentes* ljubim roditelje; *amor a parentibus*, ljube me roditelji.

151. *Što je glagolj terpeći?*

Terpeći glagolj (*verbum passivum*) je onaj, koi pokazuje što jednoj osobi ili stvari od drugoga biva; on izhadja u latinskom na *or*, i jest druga polovina činećih glagoljah, kao: *amor* ljubljen sam od drugoga ili ljube me; *legor* mene čitaju.

152. *Što je srědnji glagolj?*

Srědnji glagolj (*verbum neutrum*) zove se onaj, koi ili stališ jedne osobe ili stvari, ili pak takvo činjenje pokazuje, koje se izvan čineće osobe nikamo nepreteže, radi česa niti akusativa imati nemore; srědnji glagolj izhadja u latinskom na *m* ili na *o*, i nemože terpeći postati osim 3. osobe jedinstvenoga broja, i osim nesveršenoga načina, kao: *sum*, *sto*, *eo* jesam, stojim, idem.

153. *Što je odložni glagolj?*

Odložni glagolj (*verbum deponens*) izlazi kao terpeći na *or*, a i spreza se kao terpeći, ima znamenovanje činećega ili srědnjega glagolja, ali se nikada kao terpeći potrěbovati nemore; kao *morior*, *utor*, umiram, uživam.

154. *Koliko ima načinah?*

Načina ima četiri: Kažući Način (*Modus Indicativus*), Vežući (*Conjunctivus*), Zapovědajući (*Imperativus*) i Nesveršeni (*Infinitivus*).

a) Kažući Način (*Modus Indicativus*) pokazuje prosto i za stalno bez svake sumnje, da něki nešto děla

ili terpi; n. p. *amo vos* ljubim vas, *amor a vobis* ljubljen sam od vas, ili vi me ljubite.

b) Vežući Način (*Modus Conjunctivus*) predstavlja stvar kao neizvěstnu, ili samo moguću, ili visi od kakove partikule, koja ga s drugim glagoljem veže; n. p. *amem*, ljubio bi, ili da ljubim, *amer* ljubili bi me, ili da me ljube.

c) Zapovědajući Način (*Modus Imperativus*) pokazuje ili zapověd, ili opomenu ili prošnju, kao: *ama Deum et homines* ljubi Boga i ljude.

d) Nesvěršeni ili bolje: Neopredělјeni Način (*Modus Infinitivus*) pokazuje samo činjenje ili terpljenje brez svake osobe; kao: *amare Deum* ljubiti Boga, *amari a Deo* biti ljubljen od Boga.

155. *Koliko je vrěmenah u latinskom?*

Vrěmenah u latinskom je 6 slědećih:

1) Sadašnje vrěme (*Tempus praesens*), koje pokazuje, da sada něšto biva, kad se govori, kao *scribo* pišem.

2) Poluprošasto, ili drugač: prošasto nesvěršeno, nedokončano (*Praeteritum imperfectum*) pokazuje, da je jedno činjenje duže vrěmena trajalo, ili da još nije bilo dokončano, kad je drugo nastalo; n. p. *scribebam, quando magister venit* pisao sam, kad je učitelj došao.

3) Sasvim prošasto ili sveršeno prošasto (*Praeteritum perfectum*), koje pokazuje, da je jedno činjenje posve dokončano, brez svakoga obzira na koje drugo činjenje; n. p. *scripsi* spisao sam.

4) Davna prošasto (*Praeteritum plusquamperfectum*) pokazuje činjenje, koje, ili dugo trajalo, ili na jedanput minulo, svakako je prie doveršeno bilo, nego je što drugo nastalo; n. p. *scripseram, quando magister venit* bio sam već pisao ili spisao, kad je učitelj došo.

5) Buduće vrěme (*Futurum*) pokazuje činjenje, koje, il imalo dugo trajati, il na jedanput minuti, svakako još nije počelo, nego stopram nastati ima; n. p. *scribam* pisat ću ili spisat ću.

6) Buduće prošasto (*Futurum exactum*) pokazuje kakovo buduće činjenje, koje ima prie dokončano biti, nego što drugoga nastane; n. p. *dum scripsero, exibo* kad spišem, izit ću.

156. *Kako se dĕle sva ova vrĕmena latinska?*

Sve, što na svĕtu jest ili biva, možemo misliti, da ili dugo vrĕmena traje, i da je još nesveršeno i nedokončano, kao pišem, pisati; prodavam, prodavati; ili da je brez svakoga trajanja na jedanput doveršeno, kao spišem, spisati, prodam, prodati. Odovuda slĕdi, da se sva gori imenovana vrĕmena lat. na dvoje dĕle: ona, koja pokazuju činjenje duže vrĕmena trajuće i nedoveršeno, zovu se vrĕmena trajuća iliti nesveršena (*tempora imperfecta, v. imperfectiva v. actionis imperfectae*); a ona, koja pokazuju činjenje brez svakoga trajanja dokončano, zovu se minuća iliti sveršena (*perfecta, perfectiva v. actionis perfectae*).

Pravó trajuće vrĕme, koje nikada ništa minućega znamenovati nemore, je u latinskom jedino poluprošasto (*praet. imperfect.*); a sva ostala vrĕmena mogu sad štogod trajućega sad štogod minućega znamenovati; ali sa svim tim buduć da *praesens* i *futurum* ponajviše trajanje, a *praeteritum perfectum, plusquamperfectum* i *futurum exactum* ponajviše minutje znamenuju, radi tog se perva dva med trajuća, a zadnja tri med minuća na nĕkoi način brojiti mogu. Trajuća vrĕmena dakle jesu

1) Sadašnje (*praesens*), kao: *scribo, vendo,* znamenuje: pišem, prodavam, a rĕdko: spišem, prodam.

2) Puluprošasto (*praeteritum imperfectum*), kao: *scribebam, vendebam,* znamenuje uvĕk: pisao sam, prodavao sam; a nikada: spisao sam, prodao sam.

3) Buduće (*futurum*); kao: *scribam, vendam,* znamenuje: pisat ću, prodavat ću, rĕdje: spisat ću, prodat ću.

Minuća pak vrĕmena jesu:

1) Sa svim prošasto (*praeteritum perfectum*), kao:

scripsi, vendidi, znamenuje najviše: spisao sam, prodao sam, a rědko: pisao sam, prodavao sam.

2) Davna prošasto (*praeteritum plusquamperfectum*), kao: *scripseram, vendideram,* više: bio sam spisao, prodao, nego: bio sam pisao, prodavao.

3) Prošasto buduće (*futurum exactum*), kao: *scripsero, vendidero* bit ću (budem) spisao, prodao, a jako rědko: pisao, prodavao.

Pazka. Kakogod se u latinskom jeziku vrěmena mogu děliti na trajuća i minuća, isto tako se děle u ilirskom cěli glagolji, što će se malo niže viděti, gdě osebno o ilirskih glagoljih govorio budem.

157. *Koliko ima brojah i osobah?*

Broja su dva, kao i pri Imenih, t. j. jedinstveni (*singularis*), i množtveni (*pluralis*). — Svaki broj ima 3 osobe, kao: *Ego, tu, ille; nos, vos, illi*; ja, ti, on; mi, vi, oni.

A. O glagoljih Ilirskih.

158. *Kako se děle glagolji ilirski?*

Svi glagolji ilirski, štogod jih ima, mogu se na dvě velike polovine razděliti, t. j. na trajuće i na minuće.

Trajući glagolji (*verba imperfecta, imperfectiva v. actionis imperfectae*) jesu oni, koji kroz sva svoja vrěmena činjenje duže vrěmena trajuće pokazuju, i poznaju se po tom, što se njimi na pitanje što činiš? ili što dělaš? odgovoriti može; kao n. p. pisati pišem, prodavati prodavam, skakati skačem, odgovarati odgovaram, otvarati otvaram, sěditi sědim, govoriti govorim i t. d.

Minući glagolji (*verba perfecta, perfectiva v. actionis perfectae*) jesu oni, koji u svih svojih vrěmenih činjenje brez svakoga trajanja u jedan hip doveršeno pokazuju, i poznaju se po tom, što se njimi na pitanje što činiš? ili što dělaš sada? nikada odgovoriti nemore; n. p. spisati spišem, prodati prodam, skočiti

skočim, odgovoriti odgovorim, otvoriti otvorim, sěsti sědem, reći rečem i t. d. *)

Trajući glagolji neimaju pravoga sasvim prošastoga; a minući pak neimaju nikaka poluprošastoga vrěmena.

159. *Koliko vrěmenah imaju trajući glagolji?*

Svaki trajući glagolj ilirski ima slědećih 7 vrěmenah:

1) Sadašnje vrěme (*tempus praesens*), koje pokazuje, da sada něšto jest ili biva, kad se govori; n. p. jesam, pišem, čitam, govorim i t. d.

2) Poluprošasto (*imperfectum*), koje, s latinskim jednako, pokazuje činjenje, koje je zajedno s koim drugim činjenjem trajalo, ili barem još nedokončano bilo, kad je što drugoga nastalo; n. p. ja spavah, dok ti biaše na polju; ili takodjer: ja spavah, dok me ti probudi — U latinskom *imperfectum*.

---

*) Mi dakle moremo skoro svaki tudji glagolj u našem jeziku na dva načina izreći, kao:

accipio,	nehmen,	uzimati i uzeti	jacio,	werfen,	bacati i baciti
cado,	fallen,	padati i pasti	linquo,	laſſen,	puštati i pustiti
clamo,	ſchreien,	kričati i kriknuti	moveo,	bewegen,	gibati i ganuti
do,	geben,	davati i dati	morior,	ſterben,	umirati i umrěti
emo,	kaufen,	kupovati i kupiti	pendo,	zahlen,	platjati i platiti
flo,	blaſen,	puhati i puhnuti	tollo,	heben,	dizati i dignuti i t.d.;

odkuda se vidi, da mi skoro dvakrat toliko glagoljah imamo, koliko svaki drugi narod u svojem makar najbogatiem jeziku.

Iz trajućih glagoljah postaju minući tako

a) ili da se po koje slovo u srědini rěči proměni, kao: odgovarati odgovoriti, puhati puhnuti, skakati skočiti, puštati pustiti i t. d.

b) ili da se rěč u srědini malo pokrati, kao: davati dati, kupovati kupiti, prodavati prodati, padati pasti, sěditi sěsti, umirati umrěti i t. d.

c) svaki trajući glagolj postane minući, ako mu se kakov god predlog sprida stavi, n. p. pisati je trajući glagolj, a spisati, prepisati, izpisati, dopisati, napisati, odpisati, popisati upisati, zapisati i t. d. jesu sve minući glagolji, koji opet dalje svoje trajuće imati mogu, kao: prepisavati ili prepisivati, izpisivati, zapisivati i t. d.

Ali ovdě nije moj posao kazati, kako kroz različna proměnjanja i pretvaranja iz trajućih glagoljah minući, a iz minućih trajući postaju, jer izvan što těsnoća ove knjižice toga nedopušta, nije ni potrěbito, budući da to svaki Ilir, kao obćenito svaki Slavjanin iz svakdanjega običaja i sam dobro znade.

3) Prošasto neopredělјeno (*praeteritum indeterminatum*), koje pokazuje činjenje prošavše (ali vĕndar trajuće) bez napominjati šta drugo, što se je onda ili dogadjalo ili zbilja dogodilo; n. p. štovah Boga, ljubih pravdu, a učih istinu; Gundulić pisà mnoge prelĕpe stvari. — U latinskom *perfectum*.

4) Prošasto sastavljeno (*praeteritum compositum*), koje se često na mèsto obidvih prediducih potrĕbuje; tako n. p. na mĕsto: ja spavah, dok ti biaše na polju, ili dok me ti probudi, mogu reći takodjer: ja sam spavao, dok si ti bio na polju, ili dok si me probudio; a na mĕsto: štovah Boga, ljubih pravdu, a učih istinu, mogu reći: štovao sam Boga, ljubio pravdu, a učio istinu. — U latinskom il *imperfectum* ili *perfectum*, već kako stoji, il na mèsto poluprošastoga, il na mĕsto prošastoga neopredĕljenoga vrĕmena.

5) Davna prošasto (*plusquamperfectum*) potrĕbuje se za pokazati, da je jedno činjenje već prošlo bilo, kad je drugo nastalo; n. p. biah već pisao, ili bio sam već pisao, kad si ti došo. — Latinski *plusquamperfectum*.

Pazka. Ovo vrĕme izgovara se na dva načina, ili s poluprošastim »biah« kao: biah pisao; ili s prošastim sastavljenim »bio sam« kao: bio sam pisao; znamenovanje je svejedno.

6) Buduće (*futurum*), koje pokazuje činjenje koje još nije počelo, nego stopram nastati, i nesveršeno ostati ima; n. p. pisat ću, čitat ću. — Lat. *scribam, legam*.

7) Buduće prošasto (*futurum exactum*), koje pokazuje činjenje buduće, koje ima duže trajati i prestati prie neg što drugo nastane; n. p. bit ću pisao, bit ću čitao. — Lat. *scripsero, legero*.

Pazka. Ovo se vrĕme u razgovoru jako rĕdko čuje, a mislim da zato, što nam je jako rĕdko potrĕbito takovu misao izreći.

160. *Koliko vrĕmenah imaju glagolji minući?*

Svaki minući glagolj ima slĕdećih 6 vrĕmenah:

1) Sadašnje minuće (*praesens perfectum*), i ovo potrĕbuje se na četiri načina:

a) Kao pravo sadašnje, ako činjenje taki u svojem postanku prestane; n. p. hodi da zapěvamo; stani, da ti rečem něšto; svaki večer il napišem il pročitam po jedan il po dva lista prie neg pojdem spavati; sad legnem, sad ustanem, a sad opet sědem, i nikako nemogu mirovati.

b) Kao pravo prošasto u pripovědanju; n. p. Marko biaše pokaran jednom u školi rad něšta, a on na město da se popravi, pobere svoje knjige, uzme kapu, i otide kući

c) Kao buduće, osobito kad se komu što prěti, obećava, ili kad se tko těši; n. p. ja ga stignem i ulovim makar gdě; dam ti ja, čekaj!

d) Takodjer kao buduće il buduće prošasto s partikulami: ako, kada, prie nego, dok, da; za tim s odnosnimi: koi, koja, koje, kamo, kuďa, gdě i t. d.; n. p. ako ili kada dojdeš k meni, dobit ćeš knjigu; prie će ura minuti, neg ti jedan list pročitaš; tražit ću te, gdě budeš; koi ubije brata, vrědan je smerti; svaki, koi brez falinge zadaću spiše, bit će pohvaljen; kamo ili kudagod ti pojdeš, pojti ću i ja; i t. d.

2) Sasvim prošasto jednostavno (*praeteritum perfectum simplex*) pokazuje činjenje sa svim i kao na jedanput dokončano; kao: ja prodah, ti kupi, on reče; ja čuh i viděh, što se na polju radi. — U latinskom *praet. perfectum.*

3) Sasvim prošasto sastavljeno (*praeteritum perfectum compositum*) znamenuje sve jedno, što i jednostavno; n. p. ja sam prodao, ti si kupio, on je reko; ja sam čuo i vidio i t. d.

4) Davna prošasto (*plusquamperfectum*) pokazuje činjenje, koje je na jedanput minulo i prie prestalo, neg je što drugoga nastalo; i ovo se na dva načina izgovara, kao: biah spiso, i bio sam spiso, — Lat. *scripseram.*

5) Buduće (*futurum*) pokazuje činjenje, koje još počelo nije, nego stopram nastati i na jedanput dokončano biti ima, kao: spisat ću, pročitat ću, prodat ću. — Latinski *scribam, legam.*

6) Buduće prošasto (*futurum exactum*) pokazuje, da će jedno buduće činjenje na jedanput i prie minuti, nego što drugoga počme; n. p. bit ću spisao, pročitao; ili u vežućem načinu: ako, kad budem spiso, pročito, — Lat. *scripsero, vendidero.*

161. *Koliko vrěmenah ima vežući način u ilirskom?*

Vežući način (*Modus Conjunctivus*) tako pri trajućih, kako pri minućih glagoljih ima slědećih 5 vrěmenah;

1) Sadašnje pogodbeno (*praesens conditionale*), koje pokazuje pogodbu, pod kojom bi se što sada učiniti moglo; n. p. da imam novacah, kupio bi Danicu ilirsku. — U latinskom potrěbuje se *imperfectum*: *si haberem;* talianski: *se avessi.*

2) Sadašnje odnosno (*praesens relativum*), koje pokazuje želju, voljų, naměnu ili mogućnost sada, ovaj čas stogod učiniti, da nije kakove zapréke; n. p. kupio bi Danicu, da imam novacah. — Latinski nemože se drugač reći neg opet kroz *imperfectum: emerem;* a talianski bi se reklo: *comprerei.*

3) Prošasto pogodbeno (*praeteritum conditionale*), koje pokazuje pogodbu, pod kojem bi se bilo prie něšto učinilo; n. p. da sam imao novacah, bio bi kupío. — Lat. *plusquamperfect.*: *si habuissem;* a talianski: *se avessi avuto.*

4) Prošasto odnosno (*praeteritum relativum*), koje pokažuje, da bi se něšto učinilo ili dogodilo bilo, da nije bilo zapréke, koja se u slědećem i prediućem pogodbenom vrěmenu zaderžava; n. p. bio bi kupio, da sam imao novacah. — Lat. opet plusq. perf. *emissem*; a tal. *avrei comprato.*

Pazka. 1. Perva dva idu uvěk skupa, a druga dva skupa tako, da gdě je jedno od ovih, ondě i drugo ili očito stati, ili barem razuměvati se ima,

2. Latini za obadva perva vrěmena potrěbuju *imperfectum*, a za obadva druga *plusq. perf. conjunctivi*; n. p. *emerem, si haberem*, i *si haberem emerem*; pak: *emissem si habuissem*, i *si habuissem, emissem.* — Taliani i Francezi razlučuju ova 4 vrěmena isto tako, kao i naš ilirski jezik.

5) Pri trajućih: Buduće (*futurum*) s někojimi partikulami i relativi (vidi gori pitanje 160. o sadašnjem

minućem pod *d.*); n. p. ako ili kada budem pisao, čitao. — Lat. *dum scribam, legam.*

Pri minućih: Buduće prošasto (*futurum exactum*) s istimi partikulami kao gori; n. p. ako ili kada budem spisao, pročitao. — Lat. *dum v. postquam scripsero, legero.*

Pazka. Ovo zadnje buduće prošasto rědko se potrěbuje, budući da je sadašnje minuće vrěme mnogo običnie, koje s istimi partikulami, kako je već gori kazano, to isto kratje znamenuje.

162. *Koliko je pravilnih konjugaciah iliti sprezanjah ilirskih?*

Dosadašnji učitelji ilirske gramatike dělili su ilirske glagolje obično na tri konjugacie: za pervu uzimali su one glagolje, koji izlaze u sadašnjem vrěmenu na *am*, za drugu na *em*, a za tretju na *im*. Ali budući da s ovim razděljenjem ništa nije lagše naučiti se sprezati, zato mi ovdě uzimamo samo jednu konjugaciu pravilnih glagoljah ilirskih*), u kojoj se u sadašnjem vrěmenu ima paziti, da ako perva osoba sing. izlazi na: am, em, ěm, im; tretja u pluralu izlaziti mora na: aju, u, iju(ěju), e, kako će se jasnie iz niže slědećega pregleda viděti.

---

*) Svi pravilni glagolji ilirski (ako izvadiš: směm, uměm i razuměm) izlaze u sadašnjem vrěmenu na *am*, *em* ili *im*. Ovo dadě povod svim, koliko mi je poznato, dosadašnjim učiteljem gramatike ilirske, da su po tom sve ilirske glagolje na 3 sprezanja dělili. Ali budući da ovo njihovo děljenje nije za ništa drugo služilo, nego za jedino sadašnje vrěme lagše sprezati naučiti se; a budući da i u istom ovom vrěmenu pri svih glagoljih ilirskih perva osoba u jedinstvenom broju izlazi jednako na *m*, druga na *š*, a tretja na samoglasnik, u množtvenom pako broju perva na *mo*, a druga na *te*: vidi se, da je sva razlika medjú njihovimi konjugaciami jedina tretja osoba plur., koja izlazi ili na *aju*, ili na *u* (*ju*), ili na *e*. Meni se dakle čini, da, kad sve drugo jednako ide, niti zaradi ove jedine tretje osobe nije vrědno tri konjugacie stavljati, i zato mi budi slobodno, da sprezanje ilirskih glagoljah, ako ne bolje razjasnim, a ono barem po odhitjenju suvišnoga i mutećega razděljenja cělu stvar jednostavniu, a tim i lagšu napravim.

163. *Pregled konjugiranja vrěmenah jednostavnih ilirskih.*

Praesens Indicativi na *am, em, ěm, im.*		Imperfectum Indicativi na *ah*		Praet. perf. Indicativi na *ah,eh, ěh, ih, uh,oh*		
Sing.	— m	Sing.	ah	a, e, ě, i, u,	— h	oh
	— š		aše		—	e { g,k
	—		aše		—	e { u ž,č
Pl.	— mo	Pl.	asmo		— smo	osmo
	— te		aste		— ste	oste
aju, u, iju (ěju), e			ahu		— še	oše

164. *Primèr sprezanja jednostavnih vrěmenah ilirskih.*

Sadašnje vrěme.

Singularis.

kopam,	orem,	strižem,	sěčem,	uměm,	ljubim
kopaš,	oreš,	strižeš,	sěčeš,	uměš,	ljubiš
kopa,	ore,	striže,	sěče,	umě,	ljubi

Pluralis.

kopamo,	oremo,	strižemo,	sěčemo,	uměmo,	ljubimo
kopate,	orete,	strižete,	sěčete,	uměte,	ljubite
kopaju,	oru,	strigu,	sěku,	umiju (ěju),	ljube.

Poluprošasto.

Sing.	kopah,	orah, strigah, sěciah, umiah, ljubljah
	kopaše	
	kopaše	
Pl.	kopasmo	sve kao kopah.
	kopaste	
	kopahu	

Prošasto neopredělјeno i sveršeno.

Singularis.

kopah,	orah,	strigoh,	sěkoh,	uměh,	ljubih
kopà,	orà,	strižè,	sěčè,	umě,	ljubì
kopà,	orà,	strižè,	sěčè,	umě,	ljubì

Pluralis.

kopasmo, orasmo, strigosmo, sěkosmo, uměsmo, ljubismo
kopaste, oraste, strigoste, sěkoste, uměste, ljubiste
kopaše, oraše, strigoše, sěkoše, uměše, ljubiše.

Zapovědajući način:

Singular.

kopaj ti,	ori ti,	strizi ti,	sěci ti,	umij(ěj) ti,	ljubi ti
kopaj, ili	ori, ili	strizi, ili	sěci, ili	umij, ili	ljubi, ili
neka kopa,	n. ore.	n. striže.	n. sěče.	n. umě.	n. ljubi

Plural.

kopajmo,	orimo,	strizimo,	sěcimo,	umijmo,	ljubimo
kopajte,	orite,	strizite,	sěcite,	umijte,	ljubite
neka kopaju,	n. oru,	n. strigu,	n. sěku,	n. umiju,	n. ljube.

Pazka. Budući da glagolji jesam i hoću pomažu drugim glagoljem, a i samim sebi sprezati se, zato valja najprie njihovo sprezanje ovdě pokazati.

165. *Sprezanje iliti konjugacia pomoćnoga glagolja ilirskoga* Jesam.

Jesam, biti.

Kažući način.	Vežući način.
Sadašnje vrěme trajuće	Sadašnje pogodbeno.
Sing. jesam (sam) (*sum*)	Sing. da sam (*si essem*)
jesi (si)	da si
jest (je)	da je
Pl. jesmo (smo)	Pl. da smo
jeste (ste)	da ste
jesu (su)	da su
Sadašnje minuće	Sadašnje odnosno.
Sing. budem (*sum, fui, ero*)	Sing. ja bi } bio,
budeš	ti bi } bio,
bude	on, a, o, bi } bio,
Pl. budemo	Pl. mi bi } bili,
budete	vi bi } bili,
budu	oni, e, a bi } le, la.

Poluprošasto.

Sing. biah (*eram*)
biaše
biaše
Pl. biasmo
biaste
biahu

Prošasto sveršeno.

Sing. bih (běh) (*fui*)
bi (bě)
bi (bě)
Pl. bismo (běsmo)
biste (běste)
biše (běše)

Prošasto sastavljeno.

Singular.

bio, bila, bilo	sam	ili ja sam	bio, la, lo.
	si	ti si	
	je	on, a, o, je	

Plural.

bili, e, a	smo	mi smo	bili, le, la.
	ste	vi ste	
	su	oni, e, a, su	

Davna prošasto.

Singular.

biah, biaše, biaše } bio, la, lo. (*fueram*)

Pl. biasmo, biaste, biahu } bili, e, a.

Ili to isto drugač:

Sing. bio, la, lo } sam, si, je } bio, la, lo.

Pl. bili, le, la } smo, ste, su } bili, le, la.

Prošasto pogodbeno.

Singular.

da sam, da si, da je } bio, la, lo. (*si fuissem*)

Plural.

da smo, da ste, da su } bili, le, la.

Prošasto odnosno.

Singular.

ja, ti, on, a, o, } bio, la, lo. } bi } bio, la, lo.

Plural.

mi, vi, oni, e, a, } bili, le, la, } bi } bili, le, la.

Buduće.

Sing. ako budem (*si ero*)
» budeš
» bude
Pl. » budemo
» budete
» budu

Buduće prošasto.

Singular.

ako budem, » budeš, » bude } bio, la, la. (*si fuero*)

Plural.

ako budemo, » budete, » budu } bili, le, la.

Buduće.

Singular.

bit ću	ili ja ću	biti.
bit ćeš	ti ćes	
bit će	on, a, o, će	

Plural.

bit ćemo	ili mi ćemo	biti.
bit ćete	vi ćete	
bit će (ćedu, ćeju)	oni, e, a, će (ili ćedu, ćeju)	

Buduće prošasto.

Sing.	bit ću	bio, la, lo.	(*fuero*)
	bit ćes		
	bit će		
Pl.	bit ćemo	bili, le, la.	
	bit ćete		
	bit će		

Zapovědajući Način.

Sing. —
budi ti
budi, ili neka bude on
Pl. budimo
budite
neka budu

Nesveršeni Način.

biti

Pričastje prošasto nepravo:

Sing. bio, bila, bilo
Pl. bili, bile, bila.

Pričastje prošasto pravo:

bivši, bivša, bivše.

Pričastje budućega vrěmena:

budući, budућa, buduće.

Gerundium praes.

buduć ili budući.

Gerundium praeterit.

bivši.

Substant. verbal.

bitje.

166. *Sprezanje pomoćnoga glagolja ilirskoga* Hoću.

Kažući Način.

Sadašnje vrěme.

Sing. Hoću (ću)
hoćeš (ćeš)
hoće (će)
Pl. hoćemo (ćemo)
hoćete (ćete)
hoće, ili (će, ćedu, hoćedu ili ćeju)
ili hoćeju

Vežući Način.

Sadašnje pogodbeno vrěme.

Sing. da hoću
da hoćeš
da hoće
Pl. da hoćemo
da hoćete
da hoće (hoćedu, hoćeju)

Poluprošasto.

Sing.	hotjah	ili htjah
	hotjaše	» htjaše
	hotjaše	» hjaše
Pl.	hotjasmo	» htjasmo
	hotjasmo	» htjasmo
	hotjahu	» htjahu

Prošasto neopredělјeno.

Singular.

hotěh	(htèh, htědoh)
hotě	(htě, htěde)
hotě	(htě, htěde)

Plural.

hotěsmo	(htěsmo, htědosmo
hotěste	(htěste, htědoste)
hotěše	(htěše, htědoše)

Prošasto sastavljeno

Singular.

hotio, hotěla, o	sam	ili	ja sam	hotio, hotěla, o.
	si		ti si	
	je		on, a, o, je	

Plural.

hotěli, le, la	smo	ili	mi smo	hotěli, le, la.
	ste		vi ste	
	su		oni, e, a, su	

Davna prošasto.

Singular.

biah, biaše, biaše	hotio, hotěla, o.	ili	bio, la, lo	sam, si, je — hotio, hotěla, o.

Plural.

biasmo, biaste, biahu	hotěli, le, la.	ili	bili, le, la	smo, ste, su — hotěli, le, la.

Sadašnje odnosno.

Singular.

ja bi, ti bi, on, a, o, bi	hotio, hotěla, hotělo (ili htio, htěla, htělo)

Plural.

mi bi, vi bi, oni, e, a, bi	hotěli, e, a, (ili htěli, e, a).

Prošasto pogodbeno.

Sing.	da sam, da si, da je	hotio, hotěla, hotělo
Pl.	da smo, da ste, da su	hotěli, le, la.

Prošasto odnosno.

Sing.	ja bi, ti bi, on bi	bio,	hotio.
Pl.	mi bi, vi bi, oni bi	bili	hotěli.

Buduće.

Sing.	ako budem	hotio
	» budeš	»
	» bude	»
Pl.	» budemo	»
	» budete	»
	» budu	»

Nesvršeni Način.

hotěti ili htěti

Gerund. praes.

hoteć, (hotiuć), hoteći (hotiući).

Buduće vrěme.

Singular.

hotět ću, ili ja ću
hotět ćeš » ti ćeš
hotět će » on će
} hotěti.

Plural.

hotět ćemo ili mi ćemo
hotět ćete » vi ćete
hotět će » oni će
} hotěti.

Buduće prošasto.

Sing. bit ću
bit ćeš
bit će
} hotio, hotěla, o.

Pl. bit ćemo
bit ćete
bit će
} hotěli, le, la.

Zapovědajući Način.

hoti ili htěj ti.

Gerund. praeteritum.

hotivši.

Pričastja:

sadašnjega vrěmena.

hoteći, hoteća, hoteće.

Prošastoga vrěmena nepravo.

Sing. hotio, hotěla, hotělo
Pl. hotěli, hotěle, hotěla.

Pravó prošastoga vrěmena.

hotivši, hotivša, hotivše.

Substantivum verbale:

hotjenje.

Pazka. Na isti način konjugiraju se zanikajući glagolji: nisam i neću; n. p. *praes.* nisam, nisi, nije, nismo, niste, nisu; neću, nećeš, neće, nećemo nećete, neće; *imperf.* nebiah, nebiaše i t. d.; nehotjah ili nehtiah; *praet.* nebih, nehotěh; *perf. comp.* nisam bio, nisam hotio; *plusp. perf.* nebiah bio, nebiah hotio; *futur.* neću biti, neću hotěti i t. d.

167. *Što su korenita vrěmena, i koliko jih imaju ilirski glagolji?*

Korenita vrěmena zovu se ona, iz kojih se druga vrěmena izvode. Ilirski glagolji imaju takova dva vrěmena, t. j. sadašnje vrěme kažućega načina, koje izlazi na: *am, em, ěm,* ili *im,* i nesvèršeni način, koi izlazi na: *ati, eti, ěti, iti, uti, sti, ći* ili *erti.* Tko dakle samo ova dva vrěmena od svakoga glagolja znade, i izvoditi umě, može svako drugo vrěme sam jako lahko izvesti.

168. *Koja vrěmena ilirska dělaju se iz kažućega načina?*

Iz kažućega načina izvode se dva vrěmena:

1) *Gerundium* i *participium praesens,* tako da se tre-

tjoj osobi množtvenoga broja prida *ć* ili *ći, ća, će*; kao kopam, kopaju, kopajuć i kopajući, ća, će.

2) Zapovědajući način, iz 1. osobe jedinstvenoga broja, tako da ako ova izlazi:

Na *am*, zapovědajući način mora biti na *aj*; kao: kopam kopaj; ako

Na *em*, zapovědajući način mora biti na *i*; kao; orem, ori; i ona, koja u nesveršenom načinu na *ći*, a u sadašnjem vrěmenu na žem ili čem izlaze, imaju zapovědajući način (pretvorivši sakriveno *g* i *k* na *z* i *c*) na *zi* ili *ci* n. p. ležem, legu, lezi; sěčem, sěku, sěci.

Na *ujem* imaju zapovědajući način na *uj*; kao: kupujem, kupuj,

» *ijem* » na *ij*; kao: pijem, pij,

» *ěm* lěpse na *ij*, nego na *ěj*; kao: razuměm, lěpše razumij nego razuměj,

» *im* imaju *i*; kao: govorim, govori.

169. *Pregled izvodjenja vrěmenah iz praesensa Indicativi.*

1. Gerund. i Particip. praes. iz 3. osobe pl. dodavši *ć*, ili *ći, ća, će*, i bude:	2. Praesens Imperat. iz perve osobe sing. obernuvši:
iz aju: ajuć; ajući, ća, će	am na aj
» u: uć;ući, ća, će	em » i (g, k na z, c)
» iju (ěju): ijuć; ijući ća, će	ujem » uj
» e: eć; eći, ća, će	ijem (ěm) » ij (ěj)
	im » i.

170. *Koja vrěmena ilirska izvode se iz nesveršenoga načina?*

Iz nesveršenoga načina ilirskoga izvodi se slědećih 5 vrěmenah: 1) poluprošasto, 2) prošasto neopredělјeno i sveršeno, 3) pričastje činеće prošastoga vrěmena nepravó, 4) činеće Pričastje pravó prošastoga vrěmena, 5) terpeće pričastje prošastoga vrěmena; a iz njega ime samostavno.

171. *Pregled izvodjenja vrěmenah ilirs. iz Infinitiva.*

1. Imperfect. Indicat.

iz ati *bude* ah
» ěti) *bude* ah; *i* d, t, l, n,
» iti) s, z, *pomèhčaj*; *a za* b, p, v, m, *umetni* lj.
» uti *bude* jah
» sti » sah (siah), zah (ziah), diah, tiah, biah, piah
» ći » gah (žah), ciah

2. Praeterit. perfect.

iz ati, eti, ěti, iti, uti, *bude*: ah, eh, ěh, ih, uh.
iz sti *bude* soh, zoh, doh, toh, boh, poh
» ći » goh, že, že; koh, če, če
» èrti » roh, re, re

3. Particip. praeterit. act. improprium.

iz ati *bude* ao (o), ala, alo
» eti » eo, ela, elo
» ěti » io (ěo), ěla, ělo
» iti » io, ila, ilo
» uti » uo, ula, ula
» sti » sao (so), sla, slo; zao (zo), zla, zlo; o, la, lo; bao (bo), bla, blo; pao (po), pla, plo
» ći » gao (go), gla, glo; kao (ko), kla, klo
» èrti » ro, èrla, èrlo

4. Particip. praeteriti activi proprium.

iz ati *bude* avši, a, e
» eti » evši, a, e (amši, a, e) (emši, a, e)
» ěti » ěvši, a, e
» iti » ivši, a, e
» uti » uvši, a, e (ši, ša, še)
» sti » savši, a, e; zavši, a, e; dši, a, e; tši, a, e; bši, a, e; pši, a, e
» ći » gavši, a e (gši, a, e); kavši, a, e (kši, a, e)
» èrti » èrvši. a, e

5. Particip. praet. pass.

iz ati *bude* an, ana, ano
» eti » et, eta, eto
» eti) » en, ena, eno; d, t,
» iti) l, n, s, z, *pomehčaj*; *a za* b, p, v, m, *umetni* lj.
» uti *bude* ut, uta, uto
» sti » šen, šena, šeno; žen, a, o; den. a, o; ten, a, o; ben, a, o; pen, a, o
» ći » žen, žena, ženo; čen, a, o
» èrti » èrt, èrta, o

6. Substantiv. verbal. iz participia praet. pass. dodavši je; pisanje, govorenje, uzetje i t. d.

172. *Kako se izvodi poluprošasto vrěme iz nesveršenoga načina?*

Minući glagolji nemogu nikada poluprošastoga vrěmena imati; a kako se iz trajućih izvodi, ovdě ću redom (polag zadnjega izhadjanja) kazati. Oni dakle glagolji koji izlaze:

Na **ati**, okrenu zadnje *ti* na *ah*; kao: pisati, pisah.

Na **eti**, neima trajućih, osim kleti, žeti, i ovi imaju: kuniah, žnjah, a peti ima penjah od penjati.

Na **ěti** / **iti** okrenu cělo *ěti, iti,* na *ah*; kao goreti, mrěti učiti, govoriti, rušiti, služiti, imaju gorah, mrah, učah, govorah, rušah i služah. Ako pak pred *ěti, iti* stoji slovo *d, t, l, n,* ili *s, z,* onda se ova slova pomehčaju sa *j* na *dj, tj, lj, nj, sj* (š), *zj* (ž); ako pak stoji *b, p, v, m,* umetne se za njimi *lj* i bude *blj, plj, vlj, mlj*; n. p.

viděti, vidjah	visěti visjah i višah
suditi, sudjah	prositi prosjah i prošah
letěti, letjah	merzěti merzjah i meržah
mutiti, mutjah	gaziti, gazjah i gažah
	ljubiti, ljubljah
želěti, željah	kùpiti, kupljah
paliti, paljah	živěti, življah
mněti, mnjah	daviti, davljah
goniti, gonjah	mamiti, mamljah.

Osim dvojslovčenih glagoljah na *iti,* koji samo zadnje *ti* na *jah* obratjaju, kao: liti, piti, lijah, pijah; miti i šiti imaju mivah, šivah, od mivati i šivati, a germěti, směti, uměti, razuměti, sramiti, okrenu zadnje *ěti, iti* na *iah*, kao germiah, smiah, umiah, razumiah, sramiah.

Na **uti** trajućih je malo, kao: čeznuti, gernuti, ginuti, greznuti, sahnuti, sernuti, ternuti, tonuti; i ovi obratjaju *uti* na *jah*; n. p. čežnjah, gernjah, ginjah, grežnjah, sahnjah, sernjah, ternjah i tonjah.

Na **sti**, ako pred ovom slovkom nestoji *b* ili *p*, ima se paziti, je li ono *s* korenito, ili je došlo iz *z*, ili *d*, ili *t**): ako nije korenito, pretvori se na svoj koren, i zadnje *ti* proměni se na *ah*, ili još običnie na *iah*; n. p.

tresti, tresem, koren *s*, dakle tresiah (sah)
pasti pasem, » » » pasiah (sah)
gristi grizem, » *z*, » griziah
vesti vezem, » » » veziah
krasti kradem, » *d*, » kradiah
bosti bodem, » » » bodiah
plesti pletem, » *t*, » pletiah i t. d.

Ako je pak pred slovkom *sti* slovo *b* ili *p*, onda se cěla slovka pretvori običnie na *ah* nego na *iah*; n. p.

grebsti bolje grebah nego grebiah ili grebljah
dubsti » dubah » dubiah » dubljah
zebsti » zebah » zebiah » zebljah
cerpsti » cerpah » cerpiah » cerpljah.

Osim glagolja rasti, rastem, koi (pokratjen od manje navadnoga rastiti) gori na izhadjanje *iti* spada, i ima poluprošasto vrěme kao druga njegova družina na *iti*: rastjah.

Na **ći**. Slovo *ć* u zadnjoj slovki glagoljah na *ći* nije nikada korenito, nego ono uvěke nastaje iz *gt* ili iz *kt*; n. p. na město stri*gt*i, pe*kt*i, govori se i piše se stri*ć*i, pe*ć*i. Za poznati, koje slovo je (*g* ili *k*) u ovom *ć* sakriveno, trěba paziti na 3. osobu plur. sadašnjega vrěmena, jer ova (izlazeći uvěk na *gu* ili *ku*) pokazuje korenito slovo (*g* ili *k*) pod slovom *ć* sakriveno. Ako je koren *g*, okrene se *ći* na *gah*, ako je pak koren *k*, onda na *ciah*; n. p.

---

*) To se može znati iz sadašnjega vrěmena kažućega načina; tako n. p. slovo *s* u rěči tresti je korenito, jer ga u sadašnjem vrěmenu zaderžaje, n. p. tresem; a u rěči presti, *s* nije korenito, jer ga u sadašnjem vrěmenu měnja na *d*: predem; tako u rěči gristi je koren *z*, grizem; a u mesti *t*, metem i t. d.

moći	imaju 3. osobu množtv. broja	mogu	poluprošasto vrěme dakle	mogah
strići		strigu		strigah
žeći		žegu		žegah *)
peći		peku		peciah
sěći		sěku		sěciah
teći		teku		teciah
tući		tuku		tuciah i t. d.

Na **èrti** izlaze trajući samo: dèrti, mèrti, tèrti (jer od njih sastavljeni jesu minući), a i ovi se lěpše govore: mrěti, drěti, trěti; mrěti ima poluprošasto vrěme mrah; drěti derah od derati; a poluprošasto vrěme od tèrti ili trěti nisam nikada čuo ni čitao.

173. *Kako se izvodi prošasto neopredělјeno i sveršeno iz nesveršenoga načina?*

Prošasto neopredělјeno i sveršeno (*praeteritum indeterminatum et perfectum*) izvodi se tako, da, ako nesveršeni način izlazi na

ati, eti, ěti, uti, zadnje *ti* okrene se na *h*; n. p. pisati, kleti, viděti, goniti, čuti i t. d. imaju: pisah, kleh, viděh, gonih, čuh i t. d.

sti; ako pred ovom slovkom nestoji *b* ili *p*, slovo *s* pretvori se na svoj koren, ako nije korenito (kao gori u napravljanju poluprošastoga vrěmena), pak onda se zadnje *ti* proměni u 1. osobi na *oh*, a u 2. i 3. na *e*; u pluralu pako na osmo, oste, oše; n. p. tresti; ja tresoh, ti tresè, on tresè, mi tresosmo, vi tresoste, oni tresoše; tako: gristi, grizoh, presti predoh, krasti kradoh, sěsti sědoh, plesti pletoh i t. d. — Ako je pak pred slovkom *sti*, *b* ili *p*, onda se cělo *sti* okrene na *ah*; n. p. grebsti: greboh, bè, bè, bosmo, boste, boše; tepsti, tepoh i t. d. — Rasti može izvan rastih takodjer običnie rastoh imati.

ći. Pri glagoljih na *ći* razveže se *ć* u svoja jednostavna slova *gt* ili *kt*; n. p. město: moći, dići, reći, tući i t. d. razvežem na: mo*gt*i, di*gt*i, re*kt*i, tu*kt*i, pak

*) Nalazi se gděkoi od ovih glagoljah, koi u poluprošastom vrěmenu *gah* i *žah* ima; n. p. strigah i strižah, žegah i žežah. Bolje je ipak slěditi obćenitiu navadu na *gah*.

onda zadnje *ti* okrenem na *ch*, i u drugoj i tretjoj osobi sing. pretvorim *g* na *ž*, a *k* na *č* ovako; ja mogoh, ti možè, on možè, mi mogosmo, vi mogoste, oni mogoše; digoh, dižè, dižè, digosmo, digoste, digoše; rekoh, rečè, rečè, rekosmo, rekoste, rekoše i t. d.

èrti. Glagolji na *èrti* mogu takodjer imati na *ch*; n. p. satèrti, umèrti, razdèrti, satroh, umroh, razdroh; ili se običnie uzme obraz (forma) na *èti*, kao: drěti, mrěti, trěti, pak ide po pervom pravilu: umrěh, razdrěh, i satrěh.

Pazka. Někoji glagolji imaju iz obilnosti na 2 načina poluprošasto i prošasto vrěme: jedno pravilno iz nesveršenoga načina izvedeno, a drugo nepravilno; n. p. od imati, imperfect.: imah i imadiah; pak od dati, imati, poginuti, stàti, perfect.: dah i dadoh, imah i imadoh, morah i moradoh, poginuh i pogiboh, stah i stadoh. — A da oni glagolji, koji korenita vrěmena na dva načina imaju, takodjer iz njih izvedena dvostruka imati mogu, to će se doli niže kazati.

174. *Kako se izvodi čineće nepravo pričastje prošastoga vrěmena?*

Čineće nepravo pričastje prošastoga vrěmena (*activum participium improprium**) *praeteriti temporis*) izvodi se ovako:

1) Glagolji na **ati**, **eti**, **ěti**; **iti**, **uti**, pretvaraju zadnje *ti* na *o*, *la*, *lo*; kao: pisati, uzeti, viděti, goniti, čuti: pisao, pisala, pisalo; uzeo, uzela, lo; viděo, viděla, lo; gonio, la, lo; čuo, la, lo.

Pazka. Ona pričastja, koja izlaze na *ao*, mogu se u mužkom spolu lěpo pokratiti na *o*, n. p. pisao ili piso, pisala, pisalo; — a ona koja izlaze na *ẽo*, zaradi lěpšega glasa pretvaraju *ẽ* na *i*; n. p. na město: viděo, volěo, čuje se mnogo ugodnie: vidio, viděla, vidělo, volio, volěla, volělo, kaogod je i u imenih ugodnie reći: bio, smio, dio, nego: běo, směo, děo, ili běl, směl, děl. Osim umrěti, od kojega se ni umrěo ni umrio, nego umro kaže.

---

*) Pričastje čineće na *o*, *la*, *lo* kao: pisao, pisala, pisalo, velim da nije pravo; jer se (osim gděkoga pričastja od srědnjih glagoljah) nikada za ništa drugo nepotrěbuje, nego za napravljanje prošastih sastavljenih vrěmenah; kao: pisao sam, biah ili bio sam pisao; a drugo pričastje prošastoga vrěmena potrěbuje se na način drugih imenah pridavnih, kao i u latinskom; n. p. sunce izišavše raztěrà magle, *sol ortus dissipavit nebulas.*

2) Glagolji na **sti**, ako je koren *s* ili *z* imaju ovo pričastje na *sao* ili *zao*, ili pak pokratjeno na *so* ili *zo*; kao: tresti, tresao, treso; gristi, grizao, grizo it. d. Ako je pak koren *d* ili *t*, onda se cělo *sti* okrene na *o*, n. p. presti, preo; sěsti *sèo* ili *sio*, plesti pleo; — ako je pak pred *sti b* ili *p*, okrene se cělo *sti* na *ao*; n. p. grebsti, grebao ili grebo, grebla, blo; tepsti, tepao ili tepo, tepla, teplo i t. d. — Rasti ima rastio, rastao i rasao.

3) Na **ći**. Gleda se, je li u *ć* sakriveno *g* ili *k*, pak onda se ovomu korenitomu slovu prida *ao*; n. p. strići, reći, strigao ili strigo, rekao ili reko.

4) Na **èrti**; okreni *ti* na *o*, i izpusti u mužkom spolu samoglasnik *è*; n. p. satèrti, umèrti: satro, saterla, saterlo, umro, umèrla, lo.

175. *Kako se izvodi čineće pravó pričastje prošastoga vrèmena?*

Čineće pravó pričastje prošastoga vrěmena (*participium praeteriti temporis proprium*) izvodi se ovako:

1) Glagolji na **ati, eti, ěti, iti, uti**, obrate zadnje *ti* na *vši, vša, vše*; n. p. igrati, kleti, umrěti, skočiti, čuti, imaju pričastje prošastoga vrěmena: igravši, klevši, umrěvši, skočivši, čuvši i t. d. Osim jeti, uzeti i početi, koji imaju: jamši, uzamši i počamši; i osim oteti, ožeti i sneti, od kojih pervi otevši, otemši i otmavši, a drugi i tretji valj da ožemši i snemši imaju. —

2) Glagolji na **sti**, ako je koren na *s* ili *z*, imaju pričastje na savši ili zavši; n. p. tresti, gristi: tresavši; grizavši; — ako je pako koren *d* ili *t*, ili ako je pred *sti b* ili *p*, prida se ovim slovom ši; n. p. krasti, pasti, probosti, pomesti, pogrebsti, potepsti, imaju: kradši, padši, probodši, pometši, pogrebši, potepši.

3) Pri glagoljih na **ći** uzme se koren *g* ili *k*, pak mu se doda *ši, ša, še*; n. p. moći, strići, reći: mogši, strigši, rekši.

Pazka. Od reći može bit takodjer rekavši; a něki misle da i od moći, strići, tući; pasti, probosti, pomesti i t. d.

mogavši, strigavši, tukavši; padavši, probodavši, pometavši; što ipak nije slobodno, osobito kod zadnjih na *sti* bez pogrěške slěditi.

4) Glagolji na **èrti** obratjaju takodjer *ti* na *vši*, kao: umérvši, satervši, odpervši, podapervši i t. d.

176. *Kako se izvodi pričastje terpeće iz nesveršenoga načina?*

Terpeće pričastje (*participium passivum*) izvodi se iz nesveršenoga načina tako, da se pri onih glagoljih, koji izlaze na

ati, obrati zadnje *ti* na *an*: pisati, pisan.

eti, **uti**, **èrti** odbacuju zadnje *i*; n. p. uzeti, početi, dignuti, maknuti, satèrti, odpèrti, imaju pričastje terpeće: uzet, počet, dignut, maknut, satèrt, odpert. — Osim kleti i žeti, koji imaju kunjen i žnjeven; i osim: čuti, izuti, obuti, koji imaju: čuven, izuven, obuven.

ěti } Ovi glagolji pretvaraju cělo *ěti*, *iti*, na *en*; n. p.
iti } goréti, učiti, gojiti, rušiti, služiti, pričastje terpeće: goren, učen, gojen, rušen, služen. Ako pred *ěti*, *iti*, stoje *d*, *t*, *l*, *n*, *s*, *z*, pomehčaju se; ako pak *b*, *p*, *v*, *m*, umetne se za njimi *lj*; n. p.

viděti	vidjen	gaziti	gažen
suditi	sudjen	ljubiti	ljubljen
mutiti	mutjen	kupiti	kupljen
paliti	paljen	daviti	davljen
goniti	gonjen	mamiti	mamljen.
prositi	prošen		

Osim dvojslovčenih na *iti*, kao: liti, piti, šiti, koji imaju liven, piven i šiven; od piti čuje se ipak (premda rědko) i pijen i pit.

sti, ako je koren *s* ili *z*, pričastje terpeće mora bit na *šen* ili *žen*; n. p. tresti, gristi, trešen, grižen; ako je pak koren *d* ili *t*, ili ako je pred *sti b* ili *p*, onda se ovim slovom (d, t, b, p) prida slovka *en*; n. p. ukraden, pometen, izgreben, potepen.

ći: pri ovih se najprie najde koren *g* ili *k*, pak onda se pretvori na *ž* ili *č*, dodavši *en*; n. p. strići, sěći, strižen, sěčen.

Iz ovoga pričastja terpeće fele děla se ime samostavno (*substantivum verbale*) dodavši samo na kraju slovku *je*; n. p. pisanje, dignutje, uzetje, učenje i t. d.

177. *Što znaš o onih glagoljih ilirskih, koji jedno ili oba korenita vrěmena na 2 načina imaju?*

Oni glagolji, koji ili jedno, ili oba korenita vrěmena na dva načina imadu, mogu takodjer sva ostala izvedena vrěmena na dva načina imati, kao

Kažući način.	Gerund.	Zapov. način.
gibam,	gibajuć,	gibaj
gibljem,	gibljuć,	giblji
sipam,	sipajuć,	sipaj
simpljem,	sipljuć,	siplji
gledam,	gledajuć,	gledaj
gledim,	gledeć,	gledi.

Infinit.

primiti	ima:	primih,	primio,	primivši,	primljen
prijeti	»	prijeh,	prijeo,	prijamši	prijet
dignuti,	»	dignuh,	dignuo,	dignuvši,	dignut
dići	»	digoh,	digao,	digši,	dižen
reći	»	rekoh	rekao,	rekši,	rečen
rěti (rieti)	»	rěh (ili rieh)		—	—

Osim znadem i imadem, od kojih se rědko znaduć i imaduć, a Imperativ: znadi i imadi nikada nečuje, nego samo od znam i imam.

178. *Kako se dělaju sastavljena vrěmena ilirska?*

Buduće vrěme kažućega načina děla se iz nesveršenoga načina, a sva ostala iz nepravoga pričastja i iz pomoćnih glagoljah jesam i hoću. Tako n. p.

I. U kažućem načinu:

a) u prošastom vrěmenu pridava se jesam ili sam: skakao sam i skočio sam;

b) u davna prošastom: biah ili bio sam; kao:

biah skakao i skočio, ili bio sam skakao i skočio;

c) u budućem: ja ću, ili ću, kao: skakat ću i skočit ću;

d) u budućem prošastom: bit ću, kao: bit ću skakao i skočio.

II. U vežućem načinu:

a) u sadašnjem odnosnom: ja bi, kao: ja bi skakao ili skočio;

b) u prošastom pogodbenom: da sam, kao: da sam skakao ili skočio;

c) u prošastom odnosnom: ja bi bio, kao: ja bi bio skakao ili skočio;

d) u budućem i budućem prošastom: budem, kao: ako budem skakao ili skočio.

179. *Prilika sprezanja pravilnih glagoljah ilirskih.*

Polagati.		Položiti.
	Kažući Način.	
	Sadašnje vrěme:	
	trajuće.	minuće.
Sing.	polažem (*pono*)	položim (*pono, posui ponam, posuero*)
	polažeš	položiš
	polaže	položi
Plur.	polažemo	položimo
	polažete	položite
	polažu.	polože.
	Poluprošasto vrěme.	
Sing.	polagah (*ponebam*)	
	polagaše	
	polagaše	Neima ga.
Plur.	polagasmo	
	polagaste	
	polagahu.	
	Prošasto:	
	neopredělјeno.	sveršeno.
Sing.	polagah (*posui*)	položih (*posui*)
	polagà	položì
	polagà	položì

Plur.	polagasmo	položismo
	polagaste	položiste
	polagaše.	položiše.

Prošasto sastavljeno.

Sing.	polagao sam (*ponebam*	položio sam (*posui*)
	polagao si *v. posui*)	položio si
	polagao je	položio je
Plur.	polagali smo	položili smo
	polagali ste	položili ste
	polagali su.	položili su.

Davna prošasto.

Sing.	biah polagao (*posue-*	hiah položio (*posueram*)
	biaše » *ram*)	biaše »
	biaše »	biaše »
Plur.	biasmo polagali	biasmo položili
	biaste »	biaste »
	biahu »	biahu »

To isto na drugi način.

Sing.	bio sam polagao	bio sam položio (*posueram*)
	bio si »	bio si »
	bio je »	bio je »
Plur.	bili smo polagali (*posueram*)	bili smo položili
	bili ste »	bili ste »
	bili su »	bili su »

Buduće.

Sing.	polagat ću (*ponam*)	položit ću (*ponam*)
	» ćeš	» ćeš
	» će	» će
Plur.	» ćemo	» ćemo
	» ćete	» ćete
	» će (ćeju i ćedu)	» će (ćeju i ćedu)

Buduće prošasto.

Sing.	bit ću polagao	bit ću položio
	bit ćeš »	bit ćeš »
	bit će »	bit će »
Plur.	bit ćemo polagali (*posuero*)	bit ćemo položili (*posuero*)
	bit ćete »	bit ćete »
	bit će »	bit će »

Vežući Način.

Sadašnje pogodbeno.

Sing.	da polažem	(*si ponerem*)	da položim (*si ponerem*)
	» polažeš		» položiš
	» polaže		» položi
Plur.	» polažemo		» položimo
	» polažete		» položite
	» polažu.		» polože.

Sadašnje odnosno.

Sing.	ja bi polagao (*ponerem*)		ja bi položio (*ponerem*)
	ti bi »		ti bi »
	on bi »		on bi »
Plur.	mi bi polagali		mi bi položili
	vi bi »		vi bi »
	oni bi »		oni bi »

Prošasto pogodbeno.

Sing.	da sam polagao	(*si posuissem*)	da sam položio (*si posuissem*)
	da si »		da si »
	da je »		da je »
Plur.	da smo polagali		da smo položili
	da ste »		da ste »
	da su »		da su »

Prošasto odnosno.

Sing.	ja bi bio polagao	(*posuissem*)	ja bi bio položio (*posuissem*)
	ti bi bio »		ti bi bio »
	on bi bio »		on bi bio »
Plur.	mi bi bili polagali		mi bi bili položili
	vi bi bili »		vi bi bili »
	oni bi bili »		oni bi bili »

Buduće.

S.	ako, kada, i t. d. budem polagao	(*si v. dum ponam*)	ako, kada, i t. d. budem položio (*si v. dum posuero*)
	budeš »		budeš »
	bude »		bude »
P.	ako, kada, i. t. d. budemo polagali		ako, kada, i t. d. budemo položili
	budete »		budete »
	budu »		budu »

Zapovědajući Način.

Sadašnje vrěme.

Sing. —	Sing.—
polagaj ti (*pone*)	položi ti (*pone*)
polagaj on, ili neka on polaže	položi on, ili neka on položi
Plur. polagajmo	Plur. položimo
polagajte	položite
neka polažu.	neka polože.

Nesveršeni ili Neopredělјeni Način.

Sadašnje vrěme.

polagati (*ponere*)	položiti (*ponere*)

Gerundia.

Sadašnjega vrěmena.

polažuć, i polažući (*ponendo*)	— — —

Prošastoga vrěmena.

polagavši (*postquam posui*)	položivši (*postquam posui*)

Pričastja (*participia*).

Sadašnjega vrěmena.

polažući, ćá, ćé (*ponens*)	— — —

Prošastoga vrěm. pravo.

polagavší, gavša, še (*qui posuit*)	položivší, á, e. (*qui posuit*)

Prošastoga vrěm. nepravo.

polagao, gala, galo	položio, žila, žilo.

Terpeće fele.

polagan, ana, ano (*positus, a, um*)	položen, žena, ženo. (*positus, a, um*)

Ime samostavno.

polaganje (*positio*)	položenje (*positio*)

Pazka 1. Na mĕsto polagao sam, može se takodjer reći: ja sam polagao, ti si polagao i t. d.

2. Sastavljena vrĕmena sprezaju se u svakom spolu drugač; u. p. u ženskom spolu ovako:

Sing.	polagala sam	Plur.	polagale smo
	» si		» ste
	» je		» su;

a u srĕdnjem spolu ovako:

	polagalo sam		polagala smo
	» si		» ste
	» je		» su;

ali ja sam u gornjoj priliki radi tĕsnoće mĕsta samo u mužkom spolu sprezao, a ženski i srĕdnji može svaki i sam napraviti.

3. Buduće vrĕme može bit na 3 načina: ja ću polagati, polagati ću, i polagat ću; ja sam samo zadnji način, kao najkratji, pokazao, da se prilika preveć nerazširi.

4. U nesveršenom načinu (infinitivu) može se na volju zadnje *i* izpustiti, n. p. na mĕsto polagati, položiti, može se reći: polagat, položit; a na pitanje kamo? niti nesmĕ cĕlo stati, radi česa su nĕkoji učitelji pokratjeni infinitiv supinom nazvali.

5. Da se od polagati rĕdko, a možebit i nikada gerundium i participium prošastoga vrĕmena (polagavši) nepotrĕbuje, rado dopuštam; ali buduć da ga drugi (osobito jednostavni) trajući glagolji imaju, trĕbalo je, da priliku pokažem, priznajući inače i sam, da u nas mnogo glagoljah ima, od kojih nisu sva vrĕmena u običaju. I stari gerčki jezik je bogat u vrĕmenih, ali ljudi u gerčkom izverstno vĕšti, i učitelji gerčkoga jezika izpovĕdiše jurve odavna, da nijedan gerčki glagolj, niti isti *τύπτω*, koi mnogim za priliku sprezanja služi, svih vrĕmenah neima, a ipak su u gramatici sva vrĕmena za primĕr drugim glagoljem izpunjena.

180. *Kako se sprezaju povratni glagolji ilirski?*

Povratni glagolji ilirski sprezaju se kao i čineći, samo da jim se po svih osobah, u jedinstvenom i množtvenom broju prida zaime »se«; n. p.

Sadašnje vrĕme.

Singular.	Plural.
čudim se, ili ja se čudim	čudimo se, ili mi se čudimo
čudiš se, » ti se čudiš	čudite se, » vi se čudite
čudi se, » on se čudi	čude se, » oni se čude,

i t. d.

Uprav tako sprezaju se svi čineći glagolji, ako se činjenje na činećU osobu povratja; kao: preporučati se.

Sadašnje vrěme.

Sing. preporučam se, ili ja se preporučam
preporučaš se, » ti se preporučaš
preporuča se, » onse preporuča
Plur. preporučamo se, ili mi se preporučamó
preporučate se, » vi se preporučate
preporučaju se, » oni se preporučaju;
i tako po svih ostalih vrěmenih.

181. *Ima li ilirski jezik osobitu felu glagoljah terpećih?*

Ilirski jezik neima osobitih glagoljah terpećih (kao što ima latinski); vrěmena terpeće fele u ilirskom jesu sva sastavljena (kaogod i u němačkom, talianskom i t. d.); sastavljaju se pako na dva načina:

1) Da se terpećemu pričastju prida jesam ili bivam; n. p. ja sam po vas dan tražen, ili bivam tražen po vas dan; pametan čověk je svuda dobro primljen; jučer sam bio pozvan na oběd. — U ovako sastavljenih vrěmenih spreza se samo jesam ili bivam, a pričastje se na način imena pridavnoga s nominativom slaže.

2) Da se činećemu glagolju na koncu prida zaime »se«, n. p. ljudi se vežu za jezik, a voli za roge; dobra se děca nebiju; kruh se jěde; zemlja se ore. — Vrěmena terpeće fele ovako sastavljena sprezaju se kao i povratna.

182. *Prilika sprezanja terpeće fele.*

Kažući Način.

Sadašnje vrěme.

trajuće.			minuće.
		Singular.	
jesam	ili bivam	polagan	budem položen
jesi	» bivaš	»	budeš »
jest	» biva	»	bude »
		Plural.	
jesmo	ili bivamo	polagani	budemo položeni
jeste	» bivate	»	budete »
jesu	» bivaju	»	budu »

Ili drugač ovako:

Sing.	polažem se	položim se
	polažeš se	položiš se
	polaže se	položi se
Plur.	polažemo se	položimo se
	polažete se	položite se
	polažu se.	polože se.

Poluprošasto vrěme.

biah ili bivah polagan, ili polagah se i t. d. neima ga.

Prošasto vrěme.

bih polagan, ili polagah se. jesam ili bih položen, ili položih se.

Prošasto drugač.

bio sam polagan, ili polagao sam se. bio sam položen, ili položio sam se.

Davna prošasto.

biah bio polagan, ili biah se polagao. biah bio položen, ili biah se položio.

To isto drugač.

bio sam polagan bio, ili bio sam se polagao. bio sam položen bio, ili bio sam se položio.

Buduće.

bit ću polagan, ili polagat ću se. bit ću položen, ili položit ću se.

Buduće prošasto.

bit ću bio polagan, ili bit ću se polagao. bit ću bio položen, ili bit ću se položio.

Vežući Način.

Vrěme sadašnje pogodbeno.

da sam ili da bivam polagan, ili da se polažem. da budem položen, ili da se položim.

Sadašnje odnosno.

ja bi bivao polagan, ili polagao bi se.	ja bi bio položen, ili položio bi se.

Prošasto pogodbeno.

da sam bivao polagan, ili da sam se polagao.	da sam bio položen, ili da sam se položio.

Prošasto odnosno.

ja bi bio bivao polagan, ili ja bi se bio polagao.	ja bi bio položen bio, ili ja bi se bio položio.

Buduće.	Buduće prošasto.
ako budem polagan, ili ako se budem polagao.	ako budem položen, ili ako se budem položio.

Zapovědajući Način.

bivaj polagan, ili polaži se.	budi položen, ili položi se.

Nesveršeni Način.

bivati polagan, ili polagati se.	biti položen, ili položiti se.

Gerund. sadašnjega vrěm.

bivajuć polagan, ili polažuć se.	buduć položen, ili položeć se.

Gerund. prošastoga vrěmena.

bivši polagan, ili polagavši se.	bivši položen, ili položivši se.

Pričastje prošastoga vrěmena.

polagan, gana, gano.	položen, žena, ženo.

Pazka. U ilirskom se terpeća fela rědje potrěbuje, nego u drugih jezicih; mi često u činećoj feli govorimo, gdě drugi narodi terpeću potrěbuju; tako n. p. *amor a genitoribus* ich werde von den Ältern geliebt, mi običnie velimo: mene lju-

be, ili ljube me roditelji, nego: ja sam ljubljen, ili bivam ljubljen od roditeljah. Tako: *Petrus aestimatur Zagrabiae*, Peter wird in Agram geachtet, Petra cěne u Zagrebu; razumě se, da ga ljudi cěne.

Tako isto činimo, kada Němci terpeću felu neosobno potrěbuju; n. p. Man ſagt, daß der Kaiſer nach Böhmen reiſen werde; vele, da će cesar u Česku putovati; in Italien tragt man allgemein Schuhe, u Italii nose obćenito cipele; (ovako se potrěbuje i u latinskom: *ajunt, inquiunt*) — Ili se pak u singularu reče pridajući rěč »čověk«; n. p. Wenn man nichts zu thun hat, geht man ſpazieren, kad čověk neima posla, ide šetati. — Ili se takodjer u nas neosobno potrěbuje n. p. čuje se, govori se i t. d.

Kakogod u latinskom slovo *r* mnoge čineće glagolje i na terpeće i na srědnje pretvoriti može (n. p. voco, zovem, ich rufe je čineći glagolj; a vocor, može biti *a*) terpeći: ja sam zvan ili zovem se, ich werde gerufen, i *b*) srědnji: meni je ime, zovem se, ich heiße): uprav tako i zaime »se« u ilirskom. Odkud se vidi, da se terpeća fela: zovem se, bijem se, ljubim se, premda je drugač najkratja, bez nerazumivosti vazda upotrěbiti nemore; n. p. zemlja se ore, kruh se jede, nemože ništa drugo znamenovati, jer se zna, da se zemlja i kruh sami orati i jěsti nemogu, nego da jih drugi ore i jede; ali ako je o živućih razgovor, onda taki sumnja nastane, kao: zli ljudi se uvěk tuku; može znamenovati *a*) da zli ljudi nemogu mirovati, nego jedan drugoga tuku; ili *b*) da radi njihove zločestoće uvěke kaštige od višje vlasti terpe; ili pak *c*) da svaki sam sebe tuče. Tko dakle želi, da mu takova sumnja nenastane, mora terpeće pričastje upotrěbiti; prem da je u mnogih načinih govorenja već svakdanji običaj stalno terpeće znamenovanje i s zaimenom »se« utverdio.

183. *Koji glagolji ilirski su nepravilni i pomanjkajući?*

1) Idem, iti, (ili kako někoji manje pravo vele: idjem, ići) sa svimi svojimi sastavljenimi: dojti, najti, pojti, prejti, priti, uniti, uziti, zajti i t. d. je u izvodjenju vrěmenah sasvim nepravilan glagolj; n. p. iti, idjah; idoh, dojdoh, najdoh i t. d.; išao, došao, našao, pošao, prešao, prišao i t. d.; išavši, došavši, našavši, prešavši i t. d.

2) Mogu, moći, je samo u tom nepravilan glagolj, što sadašnje vrěme na više načinah ima ovako:

Singular.	Plural.
morem, možem, ili mogu	moremo ili možemo
moreš ili možeš	morete » možete
more » može	mogu.

Ostala vrěmena idu pravilno.

3) Velim, veléti, neima drugo nego sadašnje i poluprošasto vrěme, kao: velim ili veljù, veliš, veli, velimo, velite, vele; poluprošasto vrěme: veljah, veljaše i t. d.; particip. praes. veleć.

4) Grem, neima drugo nego praes. indicat. kao: grem, greš, gre, gremo, grete, gredu; ili ovako: gredem, gredeš, grede, gredemo, gredete, gredu; particip. praes. greduć ili grede; u gděkojoj dubrovačkoj knjigi nalazi se i infinitiv gredsti, ali ga ja nisam nikada u razgovoru od naroda čuo.

Izvan pokazanih četirih načinah sprezanja, mogu se ilirski glagolji još na mnogoverstni način potrěbovati, što se ipak radi těsnoće prostora u ovoj knjižici pokazati nemore.

B. O Konjugaciah Latinskih.

184. *Koliko je konjugaciah latinskih?*

Konjugacie lat. jesu četiri, i svaka se pozna iz druge osobe jedinstvenoga broja, sadašnjega vrěmena, kazućega načina, i iz sadašnjega vrěmena nesveršenoga načina. Tako

I. konjugacia izlazi na *as, are*
II. » » » *es, ere* (dugo),
III. » » » *is, ere* (kratko), a
IV. » » » *is, ire*

Pazka. Glagolji, koji se polag jedne od ovih 4 konjugaciah sprezaju, zovu se pravilni (*regularia*), ostali nepravilni (*irregularia*). Izvan toga ima još u latinskom pomanjkajućih (*defectiva*) i neosobnih (*impersonalia*) glagoljah.

185. *Sprezanje pomoćnoga glagolja* sum.

Modus Indicativus.		Modus Conjunctivus.
Tempus praesens.		
Sing.	Sum *jesam*	sim *da sam*, ili *bio bi*
	es	sis
	est	sit
Plur.	sumus	simus
	estis	sitis
	sunt	sint.

Imperfectum.

Sing.	eram *biah* ili *bio sam*	essem *ja bi bio*, ili *da sam*
	eras	esses
	erat	esset
Plur.	eramus	essemus
	eratis	essetis
	erant.	essent.

Praeteritum perfectum.

Sing.	fui *bih* ili *bio sam*	fuerim *bih* ili *bio sam*
	fuisti	fueris
	fuit	fuerit
Plur.	fuimus	fuerimus
	fuistis	fueritis
	fuerunt (fuere).	fuerint.

Plusquam perfectum.

Sing.	fueram *biah bio*, ili *bio*	fuissem *ja bio bi bio*, ili *da*
	fueras (*sam bio*	fuisses (*sam bio*
	fuerat	fuisset
Plur.	fueramus	fuissemus
	fueratis	fuissetis
	fuerant.	fuissent.

Futurum.

Sing.	ero *bit ću*	*Sing.*	futurus, a, um } sim *bit ću*, sis, sit
	eris		
	erit		
Plur.	erimus	*Plur.*	futuri, ae, a } simus, sitis, sint.
	eritis		
	erunt.		

Futurum exactum.

Sing.	fuero *bit ću bio*
	fueris
	fuerit
Plur.	fuerimus
	fueritis
	fuerint.

budem bio.

Lat. kao Indicativ.

Modus Imperativus.

Sing. —	*Plur.* —
es v. esto (tu) *budi ti*	este v. estote *budite*
esto (ille), *neka on bude*	sunto *neka budu*

Modus Infinitivus.

Praesens et Imperfectum: esse *biti.*
Perfect. et Plusquamperfect. fuisse *da sam, si, je bio; da smo, ste, su bili.*

Futur. Sing. N. futurus, a, um, *Acc.* futurum, a um esse
Plur. N. futuri, ae, a, *Acc.* futuros, as, a esse;
da ću, ćeš, će biti; *ćemo ćete, će biti.*

Participia.

1. *Praesens*: (Ens, entis *bitje*).
2. *Futurum*: futurus, a, um, *koi, koja, koje će biti.*

Pazka 1. Uprav tako sprezaju se sastavljeni: *absum* nije me, *adsum* ovdě sam. *intersum* tu sam, *obsum* pačim, *desum* manjkam, *praesum* na čelu sam, i *prosum* hasnim, prudim. Ali kada u rěči *prosum* za predlogom *pro* samoglasnik slědi, umetne se *d*, n. p. *prodes, prodest, proderam* i t. d. Participia neima nijedan: osim *absum* i *praesum*, koji imaju *absens* i *praesens.*

2. Na město *essem, esses, esset, essent* veli se takodjer: *forem, fores, foret, forent*; a na město *esse* i *futurum esse* stoji kadagod *fore.*

O konjugaciah pravilnih latinskih.

186. *Odkud se izvode vrěmena pravilnih konjugaciah latinskih?*

Iz četirih korenitih vrěmenah, koja se navadno u svakom rěčniku nalaze, i jesu slědeća: 1) *Praesens Indicativi* u pervoj osobi, koja izlazi na *o*; 2) *Praesens Infinitivi*, koi izlazi na *re*; 3) *Praeteritum perfectum*, koi izlazi na *i*; i 4) Supinum na *um.*

187. *Koja vrěmena izvode se iz Praesensa Indicativi?*

Iz praesensa Indicat. izvodi se slědećih 5 vrěmenah:

1) *Imperfectum Indicativi*, tako da se zadnje *o* u 1. konjugacii na *abam*, kao: *am-o, am-abam*; u 2. na

bam, kao: *doce-o, doce-bam*; a u 3. i 4. na *ebam* okrene; kao: *leg-o, audi-o, leg-ebam, audi-ebam.*

2) *Futurum Indicativi* tako, da se zadnje *o* u 1. konjugacii okrene na *abo*, kao *am-o, am-abo*; u 2. na *bo*, kao *doce-o, doce-bo*; a u 3. i 4. na *am*, kao *leg-o, audi-o, leg-am, audi-am.*

3) *Futurum Imperativi* iz 3. osobe sing. da se k zadnjemu *t* prida *o*; n. p. *amat, docet, legit, audit*, bude: *amato, doceto, legito, audito.*

4) *Praesens Conjunctivi*, da se pri 1. konjugacii *o* okrene na *em*, kao *am-o, am-em*, a u 2. 3. i 4. na *am;* kao: *doce-o, leg-o, audi-o* bude: *doce-am, leg-am, audi-am.*

5) *Particip. praesentis temporis*, da se zadnje *o* u 1. konj. okrene na *ans*, kao *am-ans;* u 2. na *ns*, kao: *doce-ns*, a u 3. i 4. na *ens*, kao *leg-ens, audi-ens.* — Odovud izvodi se *particip. futuri passivi*, da se zadnje *s* okrene na *dus, da, dum*, kao *amandus, a, um; docendus, legendus, audiendus;* tri padeža iz srědnjega spola ovoga participia zovu se gerundia, kao: *amandi, amando, amandum*; *docendi* i t. d.

188. *Koja vrěmena izvode se iz Infinitiva?*

Izvode se slědeća dva:

1) *Praesens Imperativi*, da se zadnji *re* pri svih konjugaciah odhiti, n. p. *amare, docere, legere, audire*, bude: *ama, doce, lege, audi.*

2) *Imperfectum Conjunctivi*, da se k zadnjemu *re* prida *m*; bude: *amarem, docerem, legerem, audirem.*

189. *Koja vrěmena izvode se iz Praeterit. perfectuma?*

Iz praet. perfectuma izvodi se slědećih 5 vrěmenah:

1) *Plusquamperfectum Indicativi*, da se zadnje *i* okrene na *eram*, n. p. *amav-eram, docu-eram, leg-eram, audiv-eram.*

2) *Praeteritum perfectum Conjunctivi*, da se zadnje *i* okrene na *erim*; n. p. *amaverim, docuerim, legerim, audiverim.*

3) *Plusquamperfectum Conj.* da se zadnjemu *i* prida *s* i *sem;* i bude: *amavi-s-sem, docui-s-sem, legissem, audivissem.*

4) *Futurum exactum,* da se zadnje *i* okrene na *ero,* bude: *amavero, docuero, legero, audivero.*

5) *Perfectum et plusquamperfectum Inf.* da se zadnjemu *i* prida *s* i *se;* n. p. *amavi-s-se, docuisse, legisse, audivisse.*

190. *Koja vrěmena izvode se iz Supinuma?*

Iz Supinuma izvode se 2 participia:

1) *Participium futuri temporis activum,* da se zadnje *m* okrene na *rus, ra, rum,* kao: *amatu-m, amatu-rus, ra, rum, doctu-rus, ra, rum, lecturus, auditurus.*

Iz ovoga participia děla se *a)* futurum Conj. pridavši mu *sim, sis, sit;* i *b)* futurum Infinit. pridavši mu *esse.*

2) *Participium praeteriti temporis passivum,* da se zadnje *m* okrene na *s;* n. p. *amatu-m, amatus, a, um, doctus, lectus, auditus.* Iz ovoga dělaju se mnoga vrěmena u terpećoj feli.

191. *Odkuda se izvode vrěmena terpeće fele u latinskom?*

Vrěmena terpeće fele izvode se iz vrěmenah čineće, ovako:

1) Vrěmena, koja u činećoj feli izlaze na *o,* dobivaju k onomu *o* u terpećoj feli *r,* kao *amo, amor;* takova vrěmena jesu: *praesens indicativi* i *futurum imperativi* u svih 4. konjugaciah; pak *futurum indicativi* u 1. i 2. kao: *amor, doceor, legor, audior; amator, docetor, legitor, auditor; amabor, docebor.*

2) Vrěmena, koja u činećoj feli izlaze na *m,* obratjaju ono *m* u terpećoj feli na *r,* kao *amaba-m, amaba-r;* takova jesu: *imperfectum indicativi, praesens* i *imperfectum conjunctivi* u svih četirih konjugaciah; zatim *futurum indicativi* u 3. i 4.; kao: *amabar, docebar, legebar, audiebar; amer, docear, legar, audiar; legar, audiar.*

3) Sva prošasta vrěmena sastavljaju se iz participia *praeteriti temporis,* dodavši mu *sum, es, est,* u

različnih vrěmenih; takva jesu: *perfectum, plusquam perfectum* i *futurum exactum indicativi, praeteritum* i *plusquamperfectum conjunctivi,* i *praeteritum* i *plusq. perf. infinitivi.*

4) *Futurum conjunctivi,* iz participia budućega vrěmena na *dus, da, dum,* dodavši mu *sim, sis, sit.*

5) *Praesens imperativi* terpeće fele je jednak praesensu infinitivi čineće fele, kao: *amare tu, audire tu, legere tu.*

6) *Praesens infinitivi* izvodi se iz toga istoga vrěmena čineće fele, da se u 1. 2. i 4. konjugacii zadnje *e* okrene na *i,* bude *amari, doceri, audiri;* a u 3. konjugacii okrene se cělo zadnje *ere* na *i,* n. p. *leg-ere, leg-i.*

7) *Futurum infinitivi* děla se iz supina dodavši mu samo na kraju *iri*; n. p. *amatum iri, doctum iri, lectum iri, auditum iri.*

192. *Pregled konjugaciah činećih i srědnjih glagoljah latinskih*

		Indicativus.			Conjunctivus.		
Praesens.	1.	S. o,	as,	at	em,	es,	et
		P. amus,	atis,	ant.	emus,	etis,	ent.
	2.	S. o,	es,	et	eam,	eas,	eat
		P. emus,	etis,	ent.	eamus,	eatis,	eant.
	3.	S. o,	is,	it	am,	as,	at
		P. imus,	itis,	unt.	amus,	atis,	ant.
	4.	S. io,	is,	it	iam,	ias,	iat
		P. imus,	itis,	iunt.	iamus,	iatis,	iant.
Imperfect.	1.	S. abam,	abas,	abat	rem,	res,	ret
		P. abamus,	abatis,	abant.	remus,	retis,	rent.
	2.	S. bam,	bas,	bat			
		P. bamus,	batis,	bant.			
	3.4.	S. ebam,	ebas,	ebat			
		P. ebamus,	ebatis,	ebant.			
Perf.		S. i,	isti,	it	erim,	eris,	erit
		P. imus,	istis,	erunt.	erimus,	eritis,	erint.
Plus.		S. eram,	eras,	erat	issem,	isses,	isset
		P. eramus,	eratis,	erant.	issemus,	issetis,	issent.
Futurum.	1.	S. abo,	abis,	abit	rus sum,	rus es,	rus est
		P. abimus,	abitis,	abunt.	risumus,	riestis,	ri sunt.
	2.	S. bo,	bis,	bit			
		P. bimus,	bitis,	bunt.			
	3.	S. am,	es,	et			
		P. emus,	etis,	ent.			
	4.	S. iam,	ies,	iet			
		P. iemus,	ietis,	ient.			
Fut. exact.		S. ero,	eris	erit.			
		P. erimus,	eritis,	erint.			
		Imperativus.			Infinitivus.		
Praesens.	1.	S. —	a,	—	Praesens et Imperfect.		
		P. —	ate,	—	are, kao:		amare
	2.	S. —	e,	—	ere, »		docere
		P. —	ete,	—	ere, »		legere
	3.	S. —	e,	—	ire, »		audire.
		P. —	ite,	—	Perfect et plusq.		
	4.	S. —	i,	—	— —		isse
		P. —	ite.	—	Futurum.		
Futurum.	1.	S. —	ato,	ato	rus, ra, rum esse.		
		P. —	atote,	anto	Gerundia.		
	2.	S. —	eto,	eto	ndi, ndo, ndum.		
		P. —	etote,	ento	Supina.		
	3.	S. —	ito,	ito	— um, — u.		
		P. —	itote,	unto	Participia.		
	4.	S. —	ito,	ito	Praesens: ans,	ns,	ens
		P. —	itote,	iunto.	Futur. urus,	ura,	urum.

193. *Pregled sprezanja terpećih i odložnih glagoljah latinskih.*

		Indicativus.	Conjunctivus.
Praesens.	1.	S. or, aris, atur P. amur, amini, antur.	er, eris, etur emur, emini, entur.
	2.	S. eor, eris, etur P. emur, emini, entur.	ear, earis, eatur eamur, eamini, eantur.
	3.	S. or, eris, itur P. imur, imini, untur.	ar, aris, atur amur, amini, antur.
	4.	S. ior, iris, itur P. imur, imini, iuntur.	iar, iaris, iatur iamur, iamini, iantur.
Imperfect.	1.	S. abar, abaris, abatur P. abamur, abamini, abantur	rer reris, retur, remur, remini, rentur.
	2.	S. bar, baris, batur P. bamur, bamini, bantur.	
	3.4.	S. ebar ebaris, ebatur P. ebamur, ebamini, ebantur	
Perf.		S. us sum, us es, us est P. i sumus, i estis, i sunt.	us sim, us sis, us sit i simus, i sitis, i sint.
Plus.		S. us eram, us eras, us erat P. i eramus, i eratis, i erant.	us essem, us esses, us esset i essemus, i essetis, i essent.
Futurum.	1.	S. abor, aberis, abitur P. abimur, abimini, abuntur.	dus sim, dus sis, dus sit di simus, di sitis, di sint.
	2.	S. bor, beris, bitur P. bimur, bimini, buntur.	
	3.	S. ar, eris, etur P. emur, emini entur.	
	4.	S. iar, ieris, ietur P. iemur, iemini, ientur.	
Fut exact.		S. us ero, us eris, us erit P. i erimus, i eritis, i erint.	

		Imperativus.	Infinitivus.
Praesens.	1.	S. — are — P. — amini —	1. ari
	2.	S. — ere — P. — emini —	2. eri
	3.	S. — ere — P. — imini —	3. i
	4.	S. — ire — P. — imini —	4. iri.
Futurum.	1.	S. — ator, ator P. — aminor, antor.	Perfect et plusq. um, am, um esse.
	2.	S. — etor, etor P. — eminor, entor.	Futurum. um iri.
	3.	S. — itor, itor P. — iminor, untor.	Participia:
	4.	S. — itor, itor P. — iminor, iuntor.	*Praeteritum*, us, a, um *Futurum*, ndus, nda, ndum.

Perva konjugacia Latinska.

Amo, amas, amare, amavi, amatum, *ljubim, ljubiti.*

194. *Činećí glagolj iliti* Activum: *amo.*

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Amo,	*ljubim*	Amem,	*da ljubim,* i
amas		ames	*ljubio bi.*
amat		amet	
P. amamus		amemus	
amatis		ametis	
amant.		ament.	
Imperfectum.			
S. amabam	*ljubljah* ili	amarem	*ljubio bi,*
amabas	*ljubio sam*	amares	(*da ljubim*)
amabat		amaret	
P. amabamus		amaremus	
amabatis		amaretis	
amabant.		amarent.	
Perfectum.			
S. amavi	*ljubih, izljubih,*	amaverim	*ljubih, izljubih,*
amavisti	*ljubio, izljubio sam.*	amaveris	*ljubio sam*
amavit		amaverit	
P. amavimus		amaverimus	
amavistis		amaveritis	
amaverunt (ere).		amaverint.	
Plusquamperfectum.			
S. amaveram	*biah ljubio,* ili	amavissem	*ljubio bi bio,* ili
amaveras	*bio sam ljubio*	amavisses	*da sam ljubio*
amaverat		amavisset	
P. amaveramus		amavissemus	
amaveratis		amavissetis	
amaverant.		amavissent.	
Futurum.			
S. amabo	*ljubit ću*	*S.* amaturus, ra, rum	sim, sis, sit *da ću ljubiti*
amabis			
amabit			

P. amabimus		*P.* amatu-	simus
amabitis		ri, rae,	sitis
amabunt.		ra	sint.

Futurum exactum.

S. amavero	*bit ću izljubio*, i	
amaveris	*bit ćeš ljubio*	
amaverit		
P. amaverimus		*budem izljubio.*
amaveritis		
amaverint.		

Imperativus.

Praesens.

Sing. — ama (tu) — *ljubi ti* *Plur.* — amate (vos) — *ljubite.*

Praeteritum.

Sing.	amato (tu)	*Plur.* —	amatote (vos)
	amato (ille).		amanto (illi).

Infinitivus.

Praesens et imperfect. amare *ljubiti, izljubiti.*
Perfect et plusq. amavisse, *da sam, si, je ljubio, da smo, ste, su ljubili.*

Futurum:

Sing. N. amaturus, a, um esse, *Acc.* amaturum, am, um esse.
Plur. N. amaturi, ae, a esse, *Acc.* amaturos, as, a esse,
da ću, ćeš, će ljubiti. *ćemo, ćete, će ljubiti.*

Gerundia.

amandi, *za ljubiti, ljubljenja,*
amando, *ljubeć, ljubljenju, ljubljenjem,*
amandum, *ljubljenje.*

Supina.

1) amatum *ljubit,*
2) amatu *za ljubit.*

Participia.

Praesens: amans, amantis, *ljubeći, a, e.*
Futurum: amaturus, a, um, *koi, koja, koje će ljubiti.*

---

195. *Terpeći glagolj iliti* Passivum: *amor.*

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Amor	*ja sam ljubljen*	Amer	*da sam ljubljem i bio bi ljubljen*
amaris (are)		ameris (ere)	
amatur		ametur	
P. amamur		amemur	
amamini		amemini	
amantur.		amentur.	
Imperfectum.			
S. amabar	*biah ljubljen*	amarer	*bio bi ljubljen, i da sam ljubljen*
amabaris (are)		amareris(ere)	
amabatur		amaretur	
P. amabamur		amaremur	
amabamini		amaremini	
amabantur.		amarentur.	
Perfectum.			
S. amatus, a, um	sum, es, est — *bih ljubljen* ili *izljubjen*	amatus, a, um	sim, sis, sit — *bih ljubljen* ili *izljubljen*
P. amati, tae, ta	sumus, estis, sunt.	amati, ae, a	simus, sitis, sint.
Plusquamperfectum.			
S. amatus, a, um	eram, eras, erat — *biah bio ljubljen,* ili *izljubljen*	amatus, a, um	essem, esses, esset — *bio bi ljubljen bio,* ili *da sam bio ljubljen*
P. amati, ae, a	eramus, eratis, erant.	amati, ae, a	essemus, essetis, essent.
Futurum.			
S. amabor	*bit ću ljubljen,* ili *izljubljen*	amandus, a, um	sim, sis, sit — *da ću bit ljubljen* i *izljubljen*
amaberis (ere)			
amabitur			
P. amabimur		amandi, ae, a	simus, sitis, sint.
amabimini			
amabuntur.			

Futurum exactum.

S. amatus, a, um { fuero, fueris, fuerit — *bit ću bio ljubljen i izljubljen* — *budem izljubljen.*

P. amati, ae, a { fuerimus, fueritis, fuerint.

Imperativus.

Praesens. Sing. amare (tu) *budi ljubljen*
Plur. amamini (vos) *budite ljubljeni.*
Futur. Sing. amator (tu) *imaš bit ljubljen*
amator (ille) *ima* » »
Plur. amaminor (vos) *imate bit ljubljeni*
amantor (illi) *imaju* » »

Infinitivus.

Praesens et imperf. amari *biti ljubljen.*
Perf. et plusq. Sing. N. amatus, a, um esse
Acc. amatum, am, um esse.
Plur. N. amati, ae, a, esse
Acc. amatos, as, a esse,
da sam, si, je bio ljubljen; da smo, ste, su bili ljubljeni.
Futurum, amatum iri *da ću, ćeš, će bit ljubljen; da ćemo ćete, će bit ljubljeni.*

Participia,

1) *Perf. et plusq.* amatus, a, um, *ljubljen, a, o;* i *izljubljen, a, o.*
2) *Futurum*: amandus, a, um, *koji, a, e, ima bit ljubljen, a, o.*

Druga konjugacia Latinska.

Doceo, doces, docere, docui, doctum, *učim, učiti.*

196. *Čineći glagolj iliti* Activum: doceo.

	Indicativus.	Conjunctivus.
S.	Doceo *učim*	Doceam *da učim (učio bi)*
	doces	doceas
	docet	doceat
P.	docemus	doceamus
	docetis	doceatis
	docent.	doceant.

Imperfectum.

S.	docebam	*učah* ili *učio sam*	docerem	*učio bi* (*da učim*)
	docebas		doceres	
	docebat		doceret	
P.	docebamus		doceremus	
	docebatis		doceretis	
	docebant.		docerent.	

Perfectum.

S.	docui	*učih* i *naučih*, *učio* i *naučio sam*	docuerim	*učih*; *naučih*, *učio*, *naučio sam*
	docuisti		docueris	
	docuit		docuerit	
P.	docuimus		docuerimus	
	docuistis		docueritis	
	docuerunt (ere).		docuerint.	

Plusquamperfectum.

S.	docueram	*biah učio* ili *naučio*; *bio sam učio* ili *naučio*	docuissem	*bio bi učio*, (*da sam učio*)
	docueras		docuisses	
	docuerat		docuisset	
P.	docueramus		docuissemus	
	docueratis		docuissetis	
	docuerant.		docuissent.	

Futurum.

S.	docebo	*učit ću*, *naučit ću.*	doctu-rus, a, um	sim, sis, sit	*da ću učit*
	docebis				
	docebit				
P.	docebimus		doctu-ri, ae, a	simus, sitis, sint.	
	docebitis				
	docebunt.				

Futurum exactum.

S.	docuero	*bit ću učio*, *bit ću naučio*	
	docueris		
	docuerit		
P.	docuerimus		*budem naučio.*
	docueritis		
	docuerint.		

Imperativus.

Praesens. *S.* Doce (tu) *uči* *Pl.* docete (vos) *učite.*
Futur. *S.* doceto (tu) *Pl.* docetote (vos)
doceto (ille); docento (illi).

Infinitivus.

Praesens et imperfect. docere, *učiti, naučiti.*
Perf. et plusq. docuisse, *da sam, da si, da je učio, da smo* i t. d.
Futur. *Sing.* *N.* docturus, a, um esse
Acc. docturum, am, um esse
Plur. *N.* docturi, ae, a esse
Acc. docturos, as, a esse, *da ću, da ćeš, da će učiti, da ćemo* i t. d.

Gerundia.

docendi *za učiti; učenja*
docendo *učeć; učenju* i *učenjem*
docendum *učenje.*

Supina.

1) doctum *učit*
2) doctu *za učit*

Participia.

Praesens: docens, docentis, *učeći, a, e.*
Futurum: docturus, a, um, *koi, ja, e će učiti.*

---

197. *Terpeći glagolj iliti Passivum* doceor.

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Doceor	*bivam, i jesam*	Docear	*da sam učen,*
doceris (ere)	*učen*	docearis (are)	*bio bi učen*
docetur		doceatur	
P. docemur		doceamur	
docemini		doceamini	
docentur.		doceantur.	

Imperfectum.

S. docebar docebaris(are) docebatur	*bivah* i *bi-ah učen,* *bivao* i *bio sam učen.*	docerer docereris (ere) doceretur	*bio bi učen* (*da sam učen*)
P. docebamur docebamini docebantur.		doceremur doceremini docerentur.	

Perfectum.

S. doctus, a, um	sum es est	*bih* ili *bio sam učen, naučen.*	doctus, a, um,	sim sis sit	*bih* ili *bio sam učen, naučen.*
P. docti, ae, a	sumus estis sunt.		docti, ae, a	simus sitís sint.	

Plusquamperfectum.

S. doctus a, um	eram eras erat	*biah bio* ili *bio sam bio učen, naučen*	doctus, a, um	essem esses esset	*biah bio,* ili *bio sam bio učen, naučen*
P. docti, ae, a	eramus eratis erant.		docti, ae, a	essemus essetis essent.	

Futurum.

S. docebor doceberis (ere) docebitur	*bit ću učen, naučen.*		docendus, a, um	sim sis sit	*da ću bit učen, naučen.*
P. docebimur docebimini docebuntur.			docendi, ae, a	simus sitis sint.	

Futurum exactum.

S. doctus, a, um	fuero fueris fuerit	*bit ću bio učen, naučen.*	*budem naučen.*
P. docti, ae, a	fuerimus fueritis fuerint.		

Imperativus.

Praesens. Sing. docere (tu) *budi učen.*
Plur. docemini (vos) *budite učeni.*
Futur. Sing. docetor (tu) *imaš bit učen.*
docetor (ille)
Plur. doceminor *imate bit učeni*
docentor.

Infinitivus.

Praesens et imperfect. doceri *učen biti.*
Perf. et plusq. Sing. Nom. doctus, a, um esse
Acc. doctum. am, um esse.
Plur. Nom. docti ae, a esse
Acc. doctos, as, a esse, *da sam, si, je učen bio, da smo, ste, su učeni bili.*
Futurum doctum iri *da ću, ćeš, će bit učen, a, o.*

Participia.

Perfectum doctus, a, um, *učen, a, o.*
Futurum docendus, a um, *koi ima učen biti.*

Tretja konjugacia Latinska.

Lego, legis, legere, legi, lectum *čitam, čitati.*

198. *Čineći glagolj iliti* Activum: *lego.*

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Lego	*čitam*	Legam	*da čitam*
legis		legas	*(čitao bi)*
legit		legat	
P. legimus		legamus	
legitis		legatis	
legunt.		legant.	

Imperfectum.

S.	legebam	*čitah*, ili	legerem	*čitao bi*, ili
	legebas	*čitao sam*	legeres	*da čitam*
	legebat		legeret	
P.	legebamus		legeremus	
	legebatis		legeretis	
	legebant.		legerent.	

Perfectum.

S.	legi	*čitah, čitao sam,*	legerim	*čitah, čitao sam,*
	legisti	*pročitah, pročitao*	legeris	*pročitah, pročitao sam*
	legit	*sam*	legerit	
P.	legimus		legerimus	
	legistis		legeritis	
	legerunt (ere).		legerint.	

Plusquamperfectum.

S.	legeram	*biah*, ili *bio*	legissem	*bio bi čitao,*
	legeras	*sam čitao, pročitao*	legisses	ili *da sam čitao*
	legerat		legisset	
P.	legeramus		legissemus	
	legeratis		legissetis	
	legerant.		legissent.	

Futurum.

S.	legam	*čitat ću*, ili	lectu-	sim	*da ću čitat*
	leges	*pročitat ću*	rus, a, um	sis	ili *pročitat*
	leget			sit	
P.	legemus		lectu-	simus	
	legetis		ri, ae, a	sitis	
	legent.			sint.	

Futurum exactum.

S.	legero	*bit ću čitao,*	
	legeris	ili *pročitao*	
	legerit		
P.	legerimus		*budem pročitao.*
	legeritis		
	legerint.		

Imperativus.

Praesens Sing. lege *čitaj* *Pl.* legite *čitajte*
Futurum. » legito » » legitote »
legito *neka čita.* » legunto *nek čitaju.*

Infinitivus.

Praes. et imperfect. legere *čitati, pročitati.*
Perf. et plusq. legisse *da sam, da si, da je čitao*; pl. *da smo* i t. d.
Futurum. Sing. Nom. lecturus, a, um esse
Acc. lecturum, am, um esse
da ću, ćeš, će čitati.
Plur. Nom. lecturi, ae, a esse
Acc. lecturos, as, a esse
da ćemo, ćete, će čitati.

Gerundia.

legendi *za čitati, čitanja.*
legendo *čitajuć, čitanju, čitanjem.*
legendum *čitanje.*

Supina.

1) lectum *čitat*
2) lectu *za čitat.*

Participia.

Praes. et imperf. legens, tis *čitajući, á, é.*
Futurum. lecturus, a, um *koi će čitat,* ili *koi bude čitao.*

---

199. *Terpeći glagolj iliti* Passivum: legor.

Indicativus.		Conjunctivus.	
	Praesens.		
S. Legor	*bivam čitan*	Legar	*da bivam čitan*
legeris (ere)		legaris (are)	
legitur		legatur	
P. legimur		legamur	
legimini		legamini	
leguntur.		legantur.	

Imperfectum.

S.	legebar	*bivah čitan*		legerer	*bio bi čitan* ili *pročitan*
	legebaris (are)			legereris(ere)	
	legebatur			legeretur	
P.	legebamur			legeremur	
	legebamini			legeremini	
	legebantur.			legerentur.	

Perfectum.

S.	lectus a, um	sum es est	*bih* ili *bio sam čitan*, ili *pročitan*	lectus a, um	sim sis sit	*bih*, ili *bio sam čitan*, ili *pročitan.*
P.	lecti ae, a	sumus estis sunt.		lecti ae, a,	simus sitis sint.	

Plusquamperfectum.

S.	lectus a, um	eram eras erat	*biah bio, bio sam bio čit. pročit.*	lectus a, um	essem esses esset	*bio bi čitan* ili *pročitan bio*
P.	lecti ae, a	eramus eratis erant.		lecti ae, a	essemus essetis essent.	

Futurum.

S.	legar legeris (ere) legetur	*bit ću čitan* ili *pročitan*		legen-dus, a, um	sim sis sit	*da ću bit čitan, pročitan*
P.	legemur legemini legentur.			legen-di, ae, a	simus sitis sint.	

Futurum exactum.

S.	lectus a, um	fuero fueris fuerit	*bit ću bio čitan* ili *pročitan*			*budem pročitan.*
P.	lecti, ae, a,	fuerimus fueritis fuerint.				

Imperativus.

Praesens Sing. legere (tu) *budi čitan.*
Plur. legimini (vos) *budite čitani.*
Futur. Sing. legitor (tu) *imaš bit čitan*
legitor (ille) *ima* » »
Plur. legiminor (vos) *imate bit čitani*
leguntor (illi) *imaju* » »

Infinitivus.

Praes. et imperf. legi *biti* ili *bivati čitan*
Perf. et plusq. Sing. Nom. lectus, a, um esse
Acc. lectos, as, a »
da sam, si, je bio čitan;
Plur. Nom. lecti, ae, a esse
Acc. lectos, as, a »
da smo, ste, su bili čitani.
Futurum lectum iri *da ću bit čitan.*

Participia.

Perfectum lectus, a, um, *čitan, a, o,* ili *pročitan, a, o.*
Futurum legendus, a, um, *koi ima bit čitan.*

Četvarta konjugacia.

Audio, audis, audire, audivi, auditum, *čujem, čuti.*

200. *Čineći glagolj iliti* Activum: audio.

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Audio	*čujem*	Audiam	*da čujem*
audis		audias	
audit		audiat	
P. audimus		audiamus	
auditis		audiatis	
audiunt.		audiant.	
Imperfectum.			
S. audiebam	*slušah,* ili	audirem	*čuo bi, slušao*
audiebas	*slušao sam*	audires	*bi; (da sam*
audiebat		audiret	*čuo, slušao)*
P. audiebamus		audiremus	
audiebatis		audiretis	
audiebant.		audirent.	

Perfectum.

S. audivi audivisti audivit	*čuh*, ili *čuo sam*; (*slušah, slušao sam*)	audiverim audiveris audiverit	*čuh*, ili *čuo sam* (*slušah, slušao sam*)
P. audivimus audivistis audiverunt (ere).		audiverimus audiveritis audiverint.	

Plusquamperfectum.

S. audiveram audiveras audiverat	*biah čuo*, ili *slušao*, *bio sam čuo*, ili *slušao*	audivissem audivisses audivisset	*bio bi čuo* ili *slušao*; (*da sam čuo* ili *slušao*)
P. audiveramus audiveratis audiverant.		audivissemus audivissetis audivissent.	

Futurum.

S. audiam audies audiet	*čuti ću*, i *slušat ću.*	audituru-s, a, um	sim sis sit	*da ću čut*, i *slušat*
P. audiemus audietis audient.		audituri, ae, a	simus sitis sint.	

Futurum exactum.

S. audivero audiveris audiverit	*bit ću čuo* ili *slušao*	
P. audiverimus audiveritis audiverint.		*budem čuo.*

Imperativus.

Praesens. *Sing.* audi (tu) *čuj* ili *slušaj* (*ti*);
Plur. audite (vos) *čujte* ili *slušajte* (*vi*).

Futur. *Sing.* audito (tu) *imaš čuti*;
audito (ille) *ima* »
Plur. auditote (vos) *imate čuti*;
audiunto (illi) *imaju* »

Infinitivus.

Praesens et imperfect. audire *čuti, slušati.*
Perf. et plusq. audivisse, *da sam, si, je ćuo, slušao.*
Futur. Sing. Nom. auditurus, a, um esse
Acc. audituros, as, a »
da ću, ćeš, će čuti.
Plur. Nom. audituri, ae, a esse.
Acc. audituros, as, a »
da ćemo, ćete, će čuti.

Gerundia.

audiendi *za čuti* ili *slušati*; *slušanja,*
audiendo *čujuć, slušanju, slušanjem.*
audiendum *čuvenje.*

Supina.

1) auditum *čut* i *slušat,*
2) auditu *za čut, za slušat.*

Participia.

Praesens audiens, tis *čujući, a, e.*
Futurum auditurus, a, um, *koi će čut ili slušat.*

---

201. *Terpeći glagolj iliti Passivum:* audior.

Indicativus.		Conjunctivus.	
Praesens.			
S. Audior	*bivam čuven*	Audiar	*da bivam čuven*
audiris (ire)		audiaris (are)	
auditur		audiatur	
P. audimur		audiamur	
audimini		audiamini	
audiuntur.		audiantur.	
Imperfectum.			
S. audiebar	*bivah, biah,* ili	audirer	*bio bi čuven*
audiebaris(are)	*bio sam čuven, slušan*	audireris (ere)	*(da sam čuven)*
audiebatur		audiretur	

P. audiebamur		audiremur
audiebamini		audiremini
audiebantur.		audirentur.

Perfectum.

S. audi-	sum	*bih* ili *bio*	audi-	sim	*bih* ili *bio*
tus,a,	es	*sam čuven*	tus,a,	sis	*sam čuven*
um	est	ili *slušan*	um	sit	
P. audi-	sumus		audi-	simus	
ti,ae,	estis		ti, ae,	sitis	
a	sunt.		a	sint.	

Plusquamperfectum.

S. audi-	eram	*biah bio*, ili	audi-	essem	*bio bi čuven*
tus,a,	eras	*bio sam bio*	tus,a,	esses	*bio, da sam*
um	erat	*čuven*	um	esset	*bio čuven bio*
P. audi-	eramus		audi-	essemus	
ti, ae,	eratis		ti, ae,	essetis	
a	erant.		a	essent.	

Futurum.

S. audiar	*bit ću čuven*		audien-	sim	*bit ću čuven*
audieris(ere)	ili *slušan*		dus, a,	sis	
audietur			um	sit	
P. audiemur			audien-	simus	
audiemini			di, ae,	sitis	
audientur.			a	sint.	

Futurum exactum.

S. audi-	fuero	*bit ću bio*	
tus, a,	fueris	*čuven* ili	
um	fuerit	*slušan*	
P. audi-	fuerimus		*budem čuven.*
ti, ae,	fueritis		
a	fuerint.		

Imperativus.

Praesens. Sing. audire (tu) *budi čuven*;
Plur. audimini (vos) *budite čuveni.*

Futur. *Sing.* auditor (tu) *imaš bit čuven*;
auditor (ille) *ima* » »
Plur. audiminor (vos) *imate bit čuveni*
adiuntor (illi) *imaju* » »

Infinitivus.

Praesens et imperf. audiri *biti čuven* ili *slušan.*
Perf. et plusq. *Sing.* *Nom.* auditus, a, um esse
Acc. auditum, am, um esse.
da sam, da si, da je bio čuven;
Plur. *Nom.* auditi, ae, a esse
Acc. auditos, as, a esse,
da smo, da ste, da su bili čuveni.
Futurum auditum iri *da ću, da ćeš, da će bit čuven*; *da ćemo* i t. d.

Participia,

Perfectum auditus, a, um, *čuven a, o.*
Futurum audiendus, a, um, *kci ima bit čuven.*

---

202. *Što se osobitoga ima znati o glagoljih odložnih?*

Odložni glagolji (*verba deponentia*) sprezaju se kao i terpeći, i izvan vrěmenah terpeće fele, imaju iz čineće još slědeća: 1) Gerundia, 2) Supina, 3) Particip. praes., 4) Particip. futurum, i iz ovoga zadnjega sastavljena vrěmena, kao *futurum Conjunctivi, i futurum Infinitivi.*

203. *Na koju konjugaciu spadaju odložni glagolji, i po čem se pozna, na koju konjugaciu spadaju?*

Odložni glagolji (*verba deponentia*) nahadjaju se u svih četirih konjugaciah; i oni, koji u drugoj osobi jedinstvenoga broja, sadašnjega vrěmena, kazućega načina izlaze na *aris,* a u nesveršenom načinu na *ari,* spadaju na I. konjugaciu, kao: *hortor, taris, tari*; u II. konjugacii izlaze na *eris, eri,* kao: *fateor, teris, teri*; u III. na *eris, i,* kao; *utor, teris, ti*; a u IV. na *iris, iri,* kao: *metior, metiris, tiri.*

204. *Kakovu priliku konjugiranja imaju odložni glagolji?*

U školnoj knjigi je prilika *utor*; ali buduć da se *utor* kao i *legor* konjugira, ja ću ovdě samo ona vrěmena pokazati, u kojih od terpećih glagoljah odstupljuje.

Futurum Indicativi.

S. usurus,a,um	sim / sis / sit	*da ću uživat*	*P.* usuri,ae,a	simus / sitis / sint.	*da ćemo uživat*

Futurum Infinitivi.

Sing. Nom. usurus, a, um esse
Acc. usurum, am, um esse
da ću uživat.
Plur. Nom. usuri, ae, a esse
Acc. usuros, as, a esse
da ćemo uživat.

Gerundia.

utendi *za uživat, uživanja*
utendo *uživajuć, uživanju* i *uživanjem.*
utendum *uživanje.*

Supina.

1) usum *uživat.*
2) usu *za uživat.*

Praesens utens, tis, *uživajući, a, e.*
Perfect. usus, a, um *uživavši, a, e.*
Futuri activi usurus, a, um *koi će uživat.*
Futur. pass. utendus, a, um *koi ima bit uživan.*

205. *Konjugacia nepravilnoga glagolja* possum.

Vidi u školnoj knjigi, zadnjem izdanju od 1838. na listu 132.

206. *Konjugacia glagolja* fero.

Vidi u školnoj knjigi na listu 133.

207. *Konjugacia glagoljah* edo *i* comedo.

Vidi u školnoj knjigi na listu 138.

208. *Konjugacia glagolja* fio.

Vidi u školnoj knjigi na listu 139.

Pazka 1. *Facio* konjugira se u činećoj feli pravilno polag *lego*; ali u terpećoj feli ima *fio*, a ne *facior*. Kao *fio* konjugiraju se i svi iz *facio* sastavljeni glagolji, koi samoglasnik *a* u pervoj slovki neproměnjen zaderže; n. p. patefacio, tumefacio, calefacio i t. d. imaju terpeću felu *patefio*, *tumefio*, *calefio*; ona pako, koja u sastavljenju samoglasnik *a* na *i* měnjaju, konjugiraju se skroz kao *lego*; kao: *afficio*, *conficio*, affĭcior, conficior.

2. *Dico*, *duco*, *facio* i iz ovih sastavljena imaju u zapovědajućem načinu: *dic*, *duc*, *fac*; *praedic*, *calefac* i t. d.

209. *Konjugacia glagolja* eo.

Vidi u knjigi školnoj na listu 143.

Pazka 1. Glagolji iz *eo* sastavljeni sprezaju se kao i jednostavni, n. p. *adeo*, *exeo*, *ineo*, *veneo* i t. d. samo da jim se u perfectu i iz njega izvedenih vrěmenih radje *v* izpušta, n. p. *adii*, *exii*, *venii*, na město *adivi* i t. d.

2. *Queo* i *nequeo* sprezaju se takodjer kao *eo*, samo što neimaju imperativa, gerundia i particípia *praes. temp.*

210. *Konjugacia glagoljah* volo, nolo, malo.

Vidi u školnoj knjigi na listu 143.

211. *Konjugacia glagoljah* coepi, memini, novi, odi.

Vidi u školnoj knjigi na listu 150.

Pazka 1. *Coepi*, *memini*, *novi*, *odi* imaju samo prošasto vrěme, ali se ovo prošasto i za sadašnje potrěbovati more.

2. *Coepi* ima prošasta vrěmena i u terpećoj feli, sastavljena iz *coeptus*, *a*, *um*.

212. *Konjugacia glagoljah* ajo, inquam.

Vidi u školnoj knjigi na listu 152.

213. *Kolikoverstni su neosobni glagolji latinski, i na koju konjugaciu spadaju?*

Neosobni glagolji latinski jesu dvojverstni: ili su čineći (ili pravie srednji) kao *pudet*, *poenitet*, *piget*; ili terpeći kakti *pugnatur*, *itur*, *curritur*, *egetur*.

Neosobni glagolji lat. spadaju někoji na I. konjugaciu, kao: *tonat*, *tonabat*, *tonuit* i t. d.; — někoji na II., kao: *opertet*, *opertebat*, *opertuit* i t. d.; — někoji na III., kao: *accidit*, *accidebat*, *accidit* i t. d.; — a někoji na IV., kao: *evenit*, *evenicbat*, *evenit* i t. d.

Pazka. Ovi glagolji neimaju imperativa, ni gerundia, ni supina, ni participia.

214. *Odkud postaju neosobni glagolji terpeće fele?*

Neosobni glagolji terpeće fele postaju iz srědnjih, koji u terpećoj feli samo tretju osobu jedinstvenoga broja imati mogu; n. p. *cantatur*, pěva se, *sedetur* sědi se.

215. *Konjugacia neosobnih glagoljah* poenitet *i* pugnatur.

Vidi u školnoj knjigi zadnjega izdanja str. 156 i 158.

Poglavje IV.

O Pričastju (*de participio*).

216. *Što je pričastje?*

Pričastje (*participium*) je proměnjiva čast govorenja, iz glagolja izvedena, koja činjenje, terpljenje ili stališ kojegod osobe ili stvari s vrěmenom skupa pod slikom imena pridavnoga pokazuje, n. p. pitajući učitelj *magister examinans;* pitani učenik *examinatus discipulus.*

Pazka. Odkud se vidi, da pričastje ima vlastitosti imena pridavnoga, kao: spol, broj, deklinaciu i padež; i vlastitosti glagolja, kao: činjenje, ili terpljenje, ili stalis s vrěmenom skupa. Znamenovanje vrěmena je ona vlastitost, po kojoj se najlagše od drugih imenah pridavnih razpoznati mogu.

217. *Koliko ima pričastjah?*

Latinski glagolji imaju u činećoj feli dva pričastja (*participia*):

a) sadašnjega vrěmena, koje izlazi na *ans* ili *ens*, kao *amans, serviens, utens;* i izvodi se iz svake fele glagolja izvan terpećega, a deklinira se kao imena pridavna jednoga izhadjanja;

b) budućega vrěmena, koje izlazi na *rus*, kao *amaturus, serviturus, usurus*, i izvodi iz svake fele glagolja, izvan terpećega, a deklinira se kao *bonus.* — Ilirski glagolji imaju takodjer dva čineća pričastja, jedno sadašnjega vrěmena na *ći, ća, će*, a drugo prošastoga na *vši, vša, vše*, ili *ši, ša, še.*

U terpećoj feli imaju latinski glagolji opet dva pričastja:

a) prošastoga vrěmena na *tus*, *sus* ili *xus*, kao: *amatus*, *usus*, *amplexus*, i deklinira se kao *bonus*.

b) budućega vrěmena na *dus*, kao: *amandus*, *utendus*; deklinira se kao *bonus*. — Ilirski glagolji imaju jedino terpeće pričastje prošastoga vrěmena, i ovo izlazi na *an*, *en*, *et*, *ut* ili *èrt*; kao: pisan, učen, počet, dignut, potèrt, i deklinira se kao ostala pridavna.

Poglavje V.

O Predlogu (*de praepositione*).

218. *Što je predlog?*

Predlog (*praepositio*) je neproměnjiva čast govorenja, koja pokazuje ono razměrje, u kojem se jedna osoba ili stvar s drugom nalazi; kao: *amor erga parentes*, ljubav prama roditeljem; *nihil sine Deo*, ništa brez Boga.

219. *Kako se děle predlozi ilirski?*

Predlozi ilirski děle se na petero:*) 1) koji potrěbuju genitiv; 2) koji dativ; 3) koji akusativ; 4) koji praepositional; i 5) koi instrumental.

220. *Koji predlozi ilirski potrěbuju genitiv?*

Slědeći ilirski predlozi potrěbuju genitiv:

Bez, brez	nakon	poverh
blizu	nakraj	preko
cić, cića (zarad)	naverh	prie
daleko	niže	rad, radi
do	od, oda	razma, razmi
iz	okolo, okó	s, sa
izza	osim	sred
izmed, izmedju	pokraj	sverhu, verhu
izpod	polag	ukraj
izpred	porad, poradi	van, izvan
kod	pored	verhu
kraj	poslě, poslim	više
město	posred	zarad.
mimo	potlě, potlam	

*) Predloge ilirske izvadio sam iz Osnove slovnice slavjanske, od g. V. Babukića.

221. *Koji predlozi ilirski potrěbuju* dativ? *a koji* akusativ, praepositional, i instrumental?

Dativ potrěbuju slědeći ilirski predlozi:
K *ili* ka, prama, proti *ili* protiv, suprot *ili* suproć.
Akusativ pak potrěbuju: kroz (čez *ili* črez), niz, uz.
Praepositional potrěbuju: o, ob, u, na, po, pri.
Instrumental potrěbuju: med *ili* medju, nad *ili* nada, pod *ili* poda, pred *ili* preda, s *ili* sa, za.

Pazka 1. Predlog *u* potrěbuje 3 padeža:
a) genitiv, ako znamenuje »kod, pri«, n. p. *u mene* ima dosta vina; *u nas* je takov običaj.
b) akusativ, kad stoji na pitanje *kamo?* n. p. idem *u grad, u kuću.*
c) praepositional na pitanje gdě?; jesam *u kući, u gradu,* bio sam *u mnogih kućah i gradovih.*

2. Predlog *za* potrěbuje takodjer 3 padeža:
a) genitiv na pitanje *kada?* kao: *za mladosti, za života, za Josipa cesara.*
b) akusativ na pitanje *za koga? kamo?* n. p. pitam *za brata, za sestru;* idem *za grad; za kuću.*
c) instrumental, na pitanje *za kim? za čim?* n. p. idem *za bratom, za otcem;* vert je *za kućom.*

3. Predlozi: *o, ob, u, na, po,* mogu izvan praepositionala takodjer akusativ imati, na pitanje *o što? u što? na što? po što?* n. p. kamen *o kamen* terti; *u škrinju* spraviti; *na stol* postaviti; *po jedan forint* kupovati.

Predlozi: *med, nad, pod, pred,* mogu takodjer akusativ imati na pitanje *kamo?* sakriti se *med zidine,* pojti *pred nepriatelja,* baciti *pod stol.*

222. *Kako se děle latinski predlozi? i koji potrěbuju akusativ?*

Latinski predlozi děle se na troje: někoji potrěbuju akusativ, někoji ablativ, a někoji obadva.

Koji lat. predlozi potrěbuju akusativ, vidi u zadnjem izdanju školne knjige na strani 160.

223. *Koji latinski predlozi potrěbuju ablativ, a koji akusativ i ablativ?*

Vidi u školnoj knjizi na str. 162. i 163.

Pazka. *Tenus* ima se uvěk zapostaviti, kao: *ore tenus, pectore tenus*; a ako je njegovo ime samostavno u pluralu, potrěbuje genitiv, kao: *comarum tenus, lumborum tenus. Clam* može izvan ablativa i akusativ imati, kao *clam patre* i *clam patrem.*

Poglavje VI.

O Prislovu (*de adverbio*).

224. *Što je Prislov?*

Prislov ili drugač priréčak (*adverbium*) je nepromĕnjiva čast govorenja, koja znamenovanje drugih rĕčih jasnie tumači; n. p. *lĕpo* pisati, *verlo* dobar, *jako* hitro.

Pazka. Vidi adverbia lat. u školnoj knjizi na str. 164.

225. *Kako se iz imenah pridavnih latinskih izvode adverbia?*

Adverbia izvode se iz imenah pridavnih latinskih ovako:

1) Imena pridavna na *us, a, um*, i na *er, a, um*, dĕlaju adverbium iz padeža na *i*, samo da se ono *i* okrene na *e*; n. p. *doctus, docte; pulcher, pulchre.*

Pazka. 1. Osim slĕdećih, koja imaju na *o*; kao, *arcano, certo, cito, consulto, continuo, contrario, crebro, falso, festinato, gratuito, improviso, iterato, liquido, manifesto, merito, mutuo, necessario, perpetuo, precario, raro, secreto, sedulo, serio, sero, sortito, subito, tuto*, i osim svih adverbiah, koja su iz rednih brojah izvedena: kao: *primo, secundo* itd., *postremo, ultimo.*

Pazka. 2. Nĕkoja pridavna na *us, a, am*, dĕlaju adverbium na *ter* kao: *gnavus, gnaviter*; a nĕkoja imaju i na *e* i na *ter*, kao: *durus, dure* i *duriter*; *firmus, firme* i *firmiter, humanus, humane* i *humaniter*; *largus, large* i *largiter.* — *Bonus* i *malus* imaju *bene* i *male.*

2) Imena pridavna na *ns*, obratjaju zadnje *s* na *ter* kao *prudens, elegans, decens*; *prudenter, eleganter, decenter.*

3) Ostala imena pridavna tretje deklinacie dĕlaju adverbium iz dativa sing. tako, da se onomu *i* prida *ter*, kao: *felix, feliciter; levis, leviter.*

Pazka 1. *Facilis* ima adverbium *facile* (rĕdko *faciliter*); *difficilis, difficile i difficulter* (rĕdko *difficiliter*), *audax, audacter; impunis, impune*; *sublimis, sublime*; a *recens* ima i adverb. *recens.*

Pazka 2. Adverbia izpeljana iz pridavnih imenah, koja 2. i 3. stupanj imaju, mogu takodjer 2. i 3. stupanj imati. U drugom stupnju je adverbium jednak sa srĕdnjim spolom, a u 3. na *e*; n. p. *breviter, brevius, brevissime.*

Pazka. 3. Adverbia zagrebačka i varašdinska, koja red pokazuju, kao: *pervič, drugoč, tretič, četertič, petič, šestič* itd. nepotrĕbuju se u čistom ilirskom jeziku nikada, nego se na mĕsto njih uzimaju redni broji u srĕdnjem spolu; n. p. *pervo, drugo, tretje, četverto, peto* itd.

Poglavje VII.

O vezniku (*de conjunctione.*)

226. *Što je Veznik?*

Veznik (*conjunctio*) je neproměnjiva čast govorenja, kojom se ne samo posebne rěči, nego takodjer i cěli izgovori skupa vežu.

Pazka. Vidi veznike latinske u knjizi školnoj str. 173.

Poglavje VIII.

O Medmetku (*de interjectione*).

227. *Što je Medmetak?*

Medmetak *(interjectio)* je neproměnjiva čast govorenja, koja svakojaka gibanja serdca očituje: kao čudjenja: o! vah; hem! — žalovanja: ah, heu! itd. — Vidi u školnoj knjigi na str. 172.

STRANA IV.

O slaganju rěčih (*de syntaxi*).

228. *Što je slaganje rěčih?*

Slaganje rěčih (*syntaxis*) je strana gramatike, koja uči, kako se rěči slagati moraju; ili je umětnost iz posebnih častih govorenja cěle govore dělati.

Pazka. Radi těsnoće města, nemogu ovdě nego samo o slaganju rěčih latinskih i to u kratko govoriti.

229. *Koliko stranah mora imati svaki izgovor?*

Svaki izgovor mora imati dvě glavne strane, t. j. subjekt i predikat. Subjekt je ona osoba ili stvar, o kojoj se što pověda; a predikat je ono, što se o subjektu pověda; n. p. *Petrus legit*, Petar čita; *Petrus* je ovdě subjekt, a *legit* predikat. Ona pak osoba ili stvar, na koju se činjenje subjekta preteže, zove se objekt iliti predmet činjenja; n. p. *Petrus legit librum*, Petar čita knjigu; ovdě je *librum* objekt iliti predmet čitanja.

230. *Kako i s čim se ima slagati ime pridavno?*

Ime pridavno ima se slagati sa svojim imenom samostavnim u spolu, broju i padežu, n. p. *liber bonus* knjiga dobra, *charta bona* papir dobar, *atramentum bonum* tinta dobra.

Ako pak ime pridavno na dva ili više samostavnih spada, stavi se u višebrojnik, i ako je o neživućih razgovor, u srědnji, ako pak o živućih, onda u plemenitii spol; n. p. *Divitiae, decus, gloria, in oculis sita sunt*, bogatstvo, dika, slava, postavljena su pred očima. — *Pater mihi et mater mortui sunt*, otac i mati su mi preminuli.

Pazka. Može se věndar dobro i samo s zadnjim slagati; n. p. *Tibi omnium salus, liberi, fortunae sunt carissimae. Cic.*

231. *Kako se ima slagati zaime odnosno?*

Zaime odnosno (*pronomen relativum*) slaže se sa svojim prediućim ili slědećim imenom, na koje spada, u spolu i broju, a nikada u padežu; n. p. *sol est*, qui *terram illustrat*, sunce je, koje zemlju razsvětjuje.

232. *U kojem padežu stoji subjekt, i kako se s njim slaže glagolj?*

Subjekt, o kojem se govori, stoji uvěk u nominativu na pitanje tko? (gdo?) ili što? (kaj? ča?). Glagolj sveršenoga načina slaže se sa svojim subjektom u broju i osobi; n. p. *ego laudo, tu vituperas, Petrus judicat*, ja hvalim, ti kudiš, Petar sudi.

233. *Kako se slaže pomoćni glagolj* sum, es, est *sa svojim subjektom?*

Pomoćni glagolj *sum* slaže se sa svojim subjektom tako, da se ne samo subjekt, nego i predikat u nominativ postaviti mora; n. p. *ego sum homo, liber est bonus*; ja sam čověk, knjiga je dobra.

234. *Kako se slaže glagolj, ako je više subjektah u govoru?*

Kada je više subjektah u govoru, onda se glagolj ima u množtveni broj postaviti, kao: *Petrus et Paulus bene discunt*, Petar i Pavao se dobro uče.

235. *Kada stoji genitiv?*

Kada dva imena samostavna nikakovim veznikom nesvezana skupa dojdu, jedno se u genitiv postavi, koje na pitanje koga? česa? ili čiji, čije, čija? odgovara; n. p. *figura terrae est rotunda*, obličje zemlje je okruglo.

236. *Kada stoji dativ?*

Dativ stoji na pitanje komu? čemu? kao god u

našem jeziku; n. p. *fructus immaturus sanitati nocet*, voće nezrělo škodi zdravju.

237. *Kada stoji akusativ?*

Akusativ stoji uvěk na pitanje koga? ili što? (kaj? ča?), i jest objekt ili predmet činjenja, n. p. *Graeci atque Romani multos coluerunt deos*, Gerci i Rimljani mnoge štovali su bogove.

Izvan toga potrěbuje se još akusativ u latinskom na pitanje: kako dugo? n. p. *totam noctem somniare*, cělu noć sanjati; *multos annos quiescere*, mnoga lěta počivati.

Pazka. Na ovo pitanje može i ablativ na město akusativa stati.

Akusativ stoji takodjer s predlozi, koji akusativ zahtěvaju, kao, *aves per aërem volant*, ptice po zraku lete; *luna circum terram movetur*, měsec okolo zemlje verti se.

238. *Kada stoji ablativ?*

Ablativ stoji na pitanje kim? ili čim? kada? ob čem? po čem? ili polag česa? počem ili za koliko? gdě? i kako? n. p.

1) Kim? ili čim? *scribo calamo, percutio baculo*; pišem perom, tučem palicom. — *Terra lunam magnitudine quinquagies vincit*, zemlja měsec velikoćom nadilazi pedeset putah.

2) Kada? *Vere prata virescunt*, livade se u prolětje zelene; *dies aestate sunt longi, hieme breves*, dnevi su u lětu dugi, u zimi kratki.

3) Ob čem? *solo pane vivere* ob samom kruhu živěti.

4) Po čem? ili polag česa? *annum homines solis reditu metiuntur*, ljudi lěto po sunčenom *povratku* měre.

5) Po čem? ili za koliko? *Emi librum duobus florenis; sapientia et virtus non auro venalis est*, mudrost i krěpost nije za zlato na prodaju.

6) Gdě? *Non eodem semper loco sol oritur aut occidit*, ne uvěk *na istom městu* sunce izlazi ili zalazi.

7) Kako? *Aequo animo moritur sapiens*, mirnim serdcem umira mudrac.

239. *Kada se još ablativ potrěbuje?*

Ablativ se još potrěbuje s predlogi, koji ablativ zahtěvaju, n. p. *Luna lucem* a sole *accipit*, měsec světlost od sunca dobiva; *Coecus* de coloribus *judicare non potest.*

Ablativ stoji takodjer s predlogi: *in, sub, super, supter,* ako na pitanje gdě odgovaraju, n. p. In mari *sunt pisces innumeri,* u moru su nebrojene ribe; *talpae* sub terra *degunt,* kerti po zemljom stoje. Ako pak na pitanje kamo odgovaraju, potrěbuju akusativ; n. p. *Gallinae sub alas suas pullos recondunt,* kokoši pod svoje kreljute piliće skrivaju.

240. *U koi padež postavljaju se imena vlastita varošah, gradovah, selah, tergovištah i t. d. na pitanje* gdě?

Imena vlastita varošah, gradovah, selah, i t. d. ako odgovaraju na pitanje gdě, i ako su perve ili druge deklinacie u singularu, postavljaju se u genitiv; ako su pak tretje deklinacie ili u pluralu, postavljaju se u ablativ i to bez praepositie; n. p. *Fui Zagrabiae, Varaždini, Flumine et Venetiis*; bio sam u Zagrebu, Varaždinu, Rěci i Mletcih.

241. *U koi padež stavljaju se imena vlastita varošah, gradovah, selah i t. d. na pitanje* kamo? *i na pitanje* odkud?

Imena vlastita varošah, gradovah, selah i t. d. na pitanje kamo? stavljaju se u akusativ brez praepositie, n. p. *Ibo Zagrabiam, Varaždinum, Flumen et Venetias,* pojti ću u Zagreb, Varaždin, Rěku i Mletke.

Na pitanje odkud? sva spomenuta vlastita imena stavljaju se u ablativ brez praepositie; n. p. *Veni Zagrabia, Varaždino, Flumine et Venetiis,* došao sam iz Zagreba, Varaždina, Rěke i Mletakah.

242. *Kada se potrěbuje* Infinitiv?

Ako s glagolji, koji znamenuju hotěnje, počimanje i prestajanje dojde još kakov drugi glagolj, koi odgovara na pitanje što? (kaj? ča?), postavi se u nesvěršeni način kaogod u našem jeziku; n. p. *Praeterita mutare non possumus,* prošasta proměniti nemožemo; *justus mavult mori, quam peccare,* pravednik voli umrěti, nego sagrěšiti.

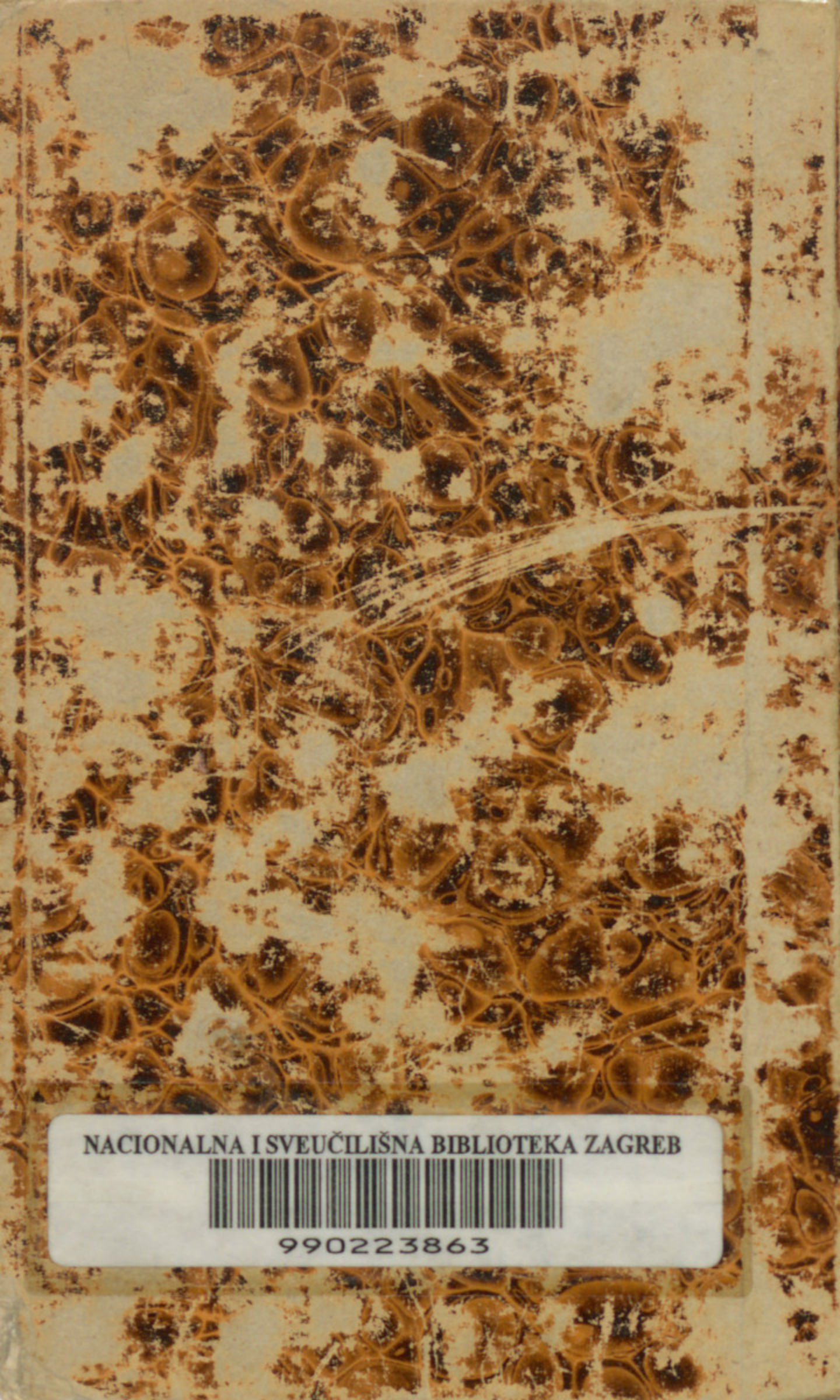

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA ZAGREB

990223863